

Militaire Spectator

WAARIN OPGENOMEN DE
OFFICIËLE MEDEDELINGEN
VAN DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

„In dienst van de vrede” luidt de ondertitel van het monument „Reconciliation” (verzoening) te Ottawa, opgericht als huldeblijk aan de Canadese „peacekeepers”. In dit nummer een aantal bijdragen over peacekeeping

JAARGANG 162
OKTOBER 1993

10

Militaire Spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris: R. A. C. Bertholee
Donkslagen 22, 4823 KE Breda

Ledenadministratie:
K. Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

T. de Kruijf
generaal-majoor der genie
p/a Defensielegang MPC 16Y
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag
Telefoon (015) 15 27 00

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

A. C. L. Adema
commodore Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

ir. J. W. van Bommel
kolonel van de technische staf

J. M. J. Bosch
kolonel der cavalerie

drs. P. H. Kamphuis
hoofd Sectie Militaire Geschiedenis KL

F. H. Meulman
luitenant-kolonel Koninklijke luchtmacht

drs. G. J. C. Roozendaal
kolonel van de militair psychologische en sociologische dienst

BUREAUREDACTIE/PRODUKTIE:

Kalvermarkt 28, 2511 CB Den Haag
Telefoon (070) 3 18 68 67

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar
Losse nummers f 3,-

ADVERTENTIES:

Giethoorn-NND
Postbus 41, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 6 66 66
I.s.m. CET Reclame & Publiciteit
Rogge 19, 5521 RX Eersel
Commerciële zaken: A. H. C. Thijssen
Telefoon (04970) 1 67 89

NADruk VERBODEN

Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht **414**

Editoriaal:
Oorlog voeren na de Koude Oorlog. Veel vragen zonder antwoord **415**

drs. R. Jobse:
Gebruik van militair geweld voor humanitaire doeleinden **417**

drs. W. A. C. de Boer en drs. A. F. Godeke:
Informatietechnologie. Kans voor de toekomst (2, slot) **425**

J. S. Bremmer and J. M. Snell:
The changing face of peacekeeping **432**

B. Beumer:
Delegeren en vrijheden. Hoezo anders? **439**

prof.dr. N. Sybesma-Knol:
Peacekeeping en de rol van de Verenigde Naties **445**

Boeken **452**

Regels voor kopijverzorging **460**

OFFICIËLE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

KL/KLu-mededelingen/ orders cfm VS 2-1100

KL-order 09/8. Voorziening kaarten en overige geografische informatie (891211).

KL-med. (DPKL) 78/55. Opleiding aan instituten voor wetenschappelijk onderwijs (900724).

KL-order (CLAS/BLS) 15/6. Lijst van te nemen maatregelen in geval van een calamiteit (900724).

KL-order (BLS) 53/86. Regeling gedragswetenschappelijk onderzoek in de KL (900724).

KL-order (DEBKL) 21.2/33. KL publicaties t.b.v. KLu (900724).

KL-order (CLAS/BLS) 04.2/27. Hoogste bedragen voor: A. Onderdeelson-

dersteuningsfonds, B. Schoonmaakartikelen (900814).

KL-med. (DPKL) 78/385K. Cursus Hogere militaire vorming aan de Hogere Krijgsschool (911104).

KL-med. (Ministeriële beschikking) 53.84. Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier (911104).

Mededelingen van het Commando Opleidingen Koninklijke landmacht

Verschenen en opgenomen in VS 2-2506, index van voor de KL van kracht zijnde boekwerken.

VS 5-142. Handboek pantsergeniegroep, 1e druk.

OPCOKL LO/S-004. Regeling KL-kam-

pioenschappen en sportkalender, uitgave 1992.

OPCOKL ART-003. Syllabus M114/39, 2e druk.

VR 6-200/2. Terreinmeetdienst Perba, 1e druk.

VR 6-20. De inzet van de veldartillerie, 1e druk.

VS 6-751/B. Het Artillerieschietkamp, 1e druk.

VS 6-40/2D. Bedieningshandleiding VUVA PC, 2e druk.

IK 7-621. Taak van de baancommandant, hoofdschietinstructeur, schiet/hulpinstructeur, 3e druk.

VS 7-340. Schiettabel nabijbestrijding, 2e druk.

VS 7-336 Schiettabel grondmortier 120 mm voortgetrokken, 3e druk.

IK 44-33/5. Controlelijst diepwaden, 1e druk.

Mededelingen van het Commando Verbindingen Koninklijke landmacht

VS 11-4/2. Procedures statistische telefooncentrales (4e druk). De verdergaande automatisering van het legerkorpsverbindingsstelsel, het oprichten van het nationaal noodnet en het vervallen van het overheidstelefoonnet hebben tot het ontwerpen van deze 4e druk.

VS 11-10. Woordenlijst verbindingen (3edr.). Deze 3e druk is afgestemd op VS 2-2700, *Militair woordenboek KL*. Als gevolg van het verschijnen van *MC 62/6, NATO Electronic warfare policy*, zijn begrippen op eov-gebied aangepast. Begrippen van algemene aard zijn niet meer in VS 11-10 opgenomen.

Einde van de Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en Koninklijke luchtmacht

U bent actief dienend officier van KL of KLu, maar gaat binnenkort de dienst verlaten.

U wilt echter wèl graag maandelijks de *Militaire Spectator* blijven ontvangen? Dat kàn: als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap (contributie f 30,- per jaar; buitenland f 40,-) vindt u hem iedere maand in de bus, en tevens viermaal per jaar „Mars in Cathedra”.

Meldt u als lid bij de secretaris: Donkslagen 22, 4823 KE Breda

Verhelderende toelichting

Met de kennis en ervaring die *Periodiek & Partners* in huis heeft, is de basis voor een succesvolle uitgave al half gelegd. Heeft u plannen voor een blad, kom dan eens praten met een uitgever van de praktijk. Niet alleen dat u veel, zo niet alle rompslomp uit handen kan worden genomen: met een verhelderende toelichting kunnen wij uw plannen vaak snel concreter gestalte geven. Bel 05220 - 66733. Een afspraak is snel gemaakt.

Periodiek & Partners

Postbus 41, 7940 AA Meppel - Tel. 05220-66666 / Fax 05220-59131

Nederland en de Golfcrisis: politiek, media, terreur

Prof. dr. U. Rosenthal en dr. J. de Vries (redactie)

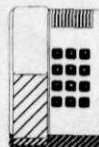
Op 3 augustus 1990 viel Saddam Hoessein Koeweit binnen. Ook voor Nederland, gebonden als het is aan de resoluties van de Verenigde Naties, bleef dit niet zonder gevolgen. In dit boek schrijven diverse auteurs dan ook over de gevolgen van de Golfoorlog voor ons land.

Na een beschrijving van de internationale dimensie van het conflict, volgt een uitgebreide beschouwing van het politieke en ambtelijke besluitvormingsproces in Nederland (met name de brede consensus over het zenden van fregatten). Wat was de rol van de media tijdens het conflict en hoeveel vrijheid hadden zij bij de garing van het nieuws? Hoe werd rekening gehouden met mogelijke terreuraanslagen in Nederland? Ook wordt ingegaan op de positie van de gijzelaars in Koeweit en Irak. In een slotbeschouwing wordt een vergelijking gemaakt met het conflict in het voormalige Joegoslavië: waarom in het ene geval snelle actie en in het andere niet?

Omvang 221 pagina's, f 32,50 (incl. BTW).

Bestellen

Voor telefonische bestellingen kunt u ons distributiecentrum Libresso bellen: **05700-33155**
of faxen: **05700-33834**

*Prijswijzigingen voorbehouden.
Ook verkrijgbaar via de boekhandel.*

GOUDA QUINT

Postbus 1148, 6801 MK Arnhem

We need action not only to end the fighting, but to make the peace. My own government would be glad to recommend Canadian participation in such a United Nations force, a truly international peace and police force.

(LESTER B. PEARSON, 2 nov. 1956)

Oorlog voeren na de Koude Oorlog

Veel vragen zonder antwoord

In 1988 werd de Nobelprijs voor de vrede toegekend aan de „peacekeepers” van de Verenigde Naties. Ter gelegenheid daarvan werd op 8 oktober 1992 in Ottawa het monument „Reconciliation” opgericht als een huldeblijk aan Canada's bijdrage aan de wereldvrede.

Drie figuren staan op het kruispunt van twee vernietigde muren. Waakzaam en onpartijdig overzien zij de verzoening tussen de partijen in het conflict. Achter hen ligt het puin van de afgelopen strijd. Vóór hen ligt de belofte van de toekomst: een groepje bomen, symbool van het leven.

Aldus de tekst bij het monument. De omslag van deze Militaire Spectator wordt gesierd door een foto van dit monument, waarschijnlijk het enige in zijn soort ter wereld. Aanleiding vormen enkele artikelen in dit nummer, die alle in het teken staan van „peacekeeping”, resp. crisisbeheersing. In dit editoriaal wordt o.a. nader ingegaan op de militaire betekenis van peacekeeping in de hedendaagse context.

Met recht zijn de Canadezen trots op hun bijdrage aan de wereldvrede gedurende de Koude Oorlog. Vol overgave hebben zij, zoals blijkt uit bovenstaand ci-

taat, (vanaf het prille begin) meegewerkt aan het opzetten en uitwerken van het enige functionerende mechanisme dat de Verenigde Naties in handen leken te hebben, daarbij enthousiast gesteund door de Scandinavische landen. Hoewel niet voorzien in het Handvest van de VN, bleek „peacekeeping” – in een wereld, gedomineerd door twee ideologische tegengestelde blokken – de enige methode te zijn, die escalatie van regionale conflicten tot op zekere hoogte kon tegengaan. Menig ander land, waaronder sinds 1956 Nederland, heeft naast Canada zijn steentje bijgedragen aan peacekeeping-operaties en kan met enige trots terugzien op een tijd waarin hun „blauwhelmen” soms onmogelijke, vaak ook ondankbare, maar zeker niet nutteloze taken wisten uit te voeren.

De Koude Oorlog ligt inmiddels achter ons. De gevaren van dit wereldomvattende conflict, dat kon escaleren tot een nucleaire oorlog, zijn verdwenen. Ervoor in de plaats is een wereld gekomen waarin door nationalisme geïnspireerde bewegingen de wapens grijpen om hun wensen door te drukken. Het door Thomas Woodrow Wilson zo goed bedoelde „recht op zelfbeschikking” wordt tot in het extreme doorgevoerd door leiders van bevolkingsgroepen die de keerzijde van die medaille (het recht van minderheden) naast zich neerleggen. Zelfs „bij ons om de hoek”, in ons eigen Europa, vinden praktijken plaats, die wij na de ervaringen van de Tweede Wereldoorlog voor onmogelijk hielden. Behalve een aantasting van de internationale veiligheid betekent dit in toenemende mate een aanslag op de waarden en normen van de internationale gemeenschap: de internationale rechtsorde. De roep vanuit de publieke opinie om „hieraan iets te doen” neemt onder invloed van het fenomeen „CNN” eveneens toe. Waar diplomatieke maatregelen niet (lijken te) werken betekent „iets eraan doen” al snel dat dwangmaatregelen met een militair karakter moeten worden getroffen.

Zoals prof. ir. M. A. W. Scheffelaar met recht constateerde (MS 162(1993)(8)357) is met de veranderende veiligheidssituatie ook de kans op wat hij „oorlog in de klassieke verschijningsvorm” noemt afgenomen. Opmerkelijk is echter dat één facet van de oude manier van oorlog voeren (of eigenlijk van oorlog voorkomen): „peacekeeping”, vrijwel onverkort in de nieuwe situatie is overgenomen. Ongetwijfeld ligt

hieraan het succes ten grondslag dat in het verleden met peacekeeping is bereikt. In de nieuwe situatie functioneert het echter bepaald niet naar tevredenheid. In het bijzonder in het voormalige Joegoslavië, maar eveneens in Somalië, blijken operaties volgens het peacekeeping-patroon weinig effect te sorteren. Integendeel; gebruik makend van de regels die het peacekeeping-mechanisme sturen, weten gewetenloze leiders juist hun doelstellingen te bereiken, in plaats van ervan te worden weerhouden. Liegend en bedriegend, veinzend dat zij medewerking willen verlenen en zich wensen te houden aan de internationale rechts- en spelregels stellen zij het goedwillende deel van de internationale gemeenschap voor onoverkomelijke problemen.

De roep om militair ingrijpen neemt daarmee echter niet af. De columnist H. J. A. Hofland is een exponent van degenen die vragen om maatregelen. Hij vroeg zich bijvoorbeeld in *NRC Handelsblad* van 21 juli 1993 af wat er gebeurt „na de val van Serajevo”. Wat zijn de gevolgen van een „feitelijke capitulatie van de VN en de Europese Gemeenschap in het vroegere Joegoslavië?”. Wat zullen de gevolgen zijn als „de vrede zal zijn bereikt op de voorwaarden van de Serviërs en de Kroaten; als dus de etnische zuiveringen, de vervolgingen, gedwongen massale verhuizingen, moorden enz. een volledig succes zijn geworden?”. Het zal – aldus nog steeds Hofland – „een inspirerend voorbeeld zijn voor „volksgroepen” in andere staatkundige eenheden, die zich in dezelfde situatie voelen als de partijen in Joegoslavië vóór ze aan de oorlog begonnen”. „Fanatici die er een paar jaar van barbaarsheden voor overhebben wordt dan in ieder geval de grote kans op een *feitelijke* overwinning in het vooruitzicht gesteld.”

Betekent de val van Serajevo dat „het bewijs is geleverd” dat de internationale gemeenschap geen raad weet met „de nieuwe manier van oorlog voeren” waarvan mensen als Milosevic en Karadzic zich bedienen? Wij moeten toch wel héél diep zinken willen wij als beschaafde wereld dit over ons heen laten gaan. Met andere woorden: vroeg of laat komt het moment dat zelfs het sterkste militaire argument tégen gewapend

optreden ondergeschikt wordt aan de noodzaak politieke doelstellingen met militaire middelen af te dwingen.

Nergens ter wereld heeft men nog een adequaat militair antwoord weten te vinden op deze nieuwe vorm van oorlog voeren. Peacekeeping in zijn huidige (zelfs aangepaste) vorm biedt geen soelaas. De tijd die ons militairen rest om te zoeken naar een aangepaste strategie zou wel eens heel kort kunnen zijn. Die aangepaste strategie moet passen in de hedendaagse politieke context en dat is geen sinecure, want ook aan politieke onduidelijkheid is geen gebrek. Bovendien – en dat is de grootste opgave – moet ze passen in de wijze waarop actoren in de wereldpolitiek geweld gebruiken voor het bereiken van hun doel. Dat betekent dat die nieuwe strategie moet kunnen afrekenen met guerrilla-achtige methoden, inclusief het moeilijk herkenbaar maken van de partijen en bijvoorbeeld het negeren van het verschil tussen combattant en non-combattant. Deze strategie moet rekening houden met het feit dat steeds minder vaak geregelde legers, afkomstig van, of direct gelieerd aan, een herkenbare natie-staat, de tegenstander zijn. Ongeregelde eenheden, veelal wél gesponsord door een partij, die echter ten opzichte van de wereldgemeenschap „de handen in onschuld wast”, zullen steeds vaker de opponent vormen. Hierop zal „het militaire genie” een antwoord moeten vinden.

Weten wij namelijk tegen deze wijze van oorlog voeren geen adequaat middel te vinden, dan kunnen wij er zeker van zijn dat het juist *déze* strijdwijze zal zijn, die nog tot in lengte van jaren wordt gebruikt. Mensen als Saddam Hoessein zullen zich dan wel een tweede maal bedenken alvorens de „moeder van alle veldslagen” aan te vangen. Veel effectiever is het, gebruik makend van – altijd wel voorhanden – subversieve elementen in een land, dat land te tiranniseren en wellicht op den duur te onderwerpen. De eventuele „val van Serajevo” heeft hen dan geleerd dat zulks ongestraft kan; de VN en de rest van de wereld zullen het moeten laten bij een van de vele holle frasen, die men „resolutie” pleegt te noemen. En dat is onaanvaardbaar.

Gebruik van militair geweld voor humanitaire doeleinden

Op het eerste gezicht lijkt de titel nogal omslachtig. In het algemene spraakgebruik wordt hieraan vaak zonder meer de benaming *humanitaire interventie* gegeven, maar dit begrip houdt in: het door een of meer staten met (dreiging van) geweld interveniëren op het grondgebied van een land om daar plaatsvindende grootschalige mensenrechtenschendingen tegen te gaan, *zonder daartoe vooraf door de Veiligheidsraad te zijn geautoriseerd*.

Hiervan worden onderscheiden de zg. „dwangmaatregelen voor humanitaire doeleinden”, die door de Veiligheidsraad worden getroffen op grond van hfdst. VII van het VN-Handvest in verband met grootschalige mensenrechtenschendingen.

De titel van deze bijdrage omvat dus beide vormen van militair ingrijpen voor humanitaire doeleinden.

In dit artikel wordt aandacht besteed aan de toenemende invloed van de VN – ook op het eerbiedigen van de mensenrechten – waardoor dit militaire ingrijpen minder weerstand oproept. Daarbij is uiteraard het beschikbare vredesinstrumentarium van de VN van belang. De sterk uiteenlopende waardering voor humanitaire interventie komt aan de orde, evenals de rechtsgrondslag en de criteria voor het gebruik van geweld voor humanitaire doeleinden. Gezien de kans op oorlog (voeren) bij gebruik van geweld voor humanitaire doeleinden lijkt het de moeite waard deze criteria te vergelijken met die van de „rechtvaardige oorlog”. In verband met de soms gestelde vraag of men met dit ingrijpen op weg naar vrede is, of dat het om een verkapte, „moderne” vorm van oorlog uit eigenbelang gaat, volgt een verantwoording. Bij aanvaarding daarvan moet dat consequenties hebben voor het (kunnen) functioneren van de krijgsmacht.

Rol van de VN

Het denken over de rol van de VN op het terrein

van de internationale vrede en veiligheid en daarmee ook over humanitair ingrijpen kwam na de Koude Oorlog, maar vooral na de tweede Golfoorlog, in een stroomversnelling. Op 31 januari 1992 hield de Veiligheidsraad een bijeenkomst op het niveau van staatshoofden en regeringsleiders. Hier bleek de politieke wil om de VN een groter gewicht toe te kennen. De nieuwe secretaris-generaal Boutros Ghali kreeg daarom opdracht een rapport te schrijven over de toekomst van de VN.

Op 13 februari 1992 vroegen de ministers van buitenlandse zaken en defensie de Adviesraad Vrede en Veiligheid (AVV) een (advies)rapport over de rol van de VN bij de handhaving en het herstel van de internationale vrede en veiligheid (deze ministers hadden de Tweede Kamer hierover een notitie toegezegd). Op 31 maart verklaarde de minister van defensie in een toespraak dat „in de toekomst alle eenheden van de krijgsmacht in beginsel beschikbaar dienen te zijn voor VN-operaties” en dat de VN „meer (zouden) moeten anticiperen dan reageren”. Dit laatste is ook de kern van het in juni 1992 verschenen adviesrapport van de AVV met de titel „Wat is de vrede ons waard?” [1].

Voorts rapporteerden de Commissie van Advies inzake Volkenrechtelijke Vraagstukken (CAVV) en de Adviescommissie Mensenrechten Buitenlands Beleid (AMBB) over het gebruik van geweld voor humanitaire doeleinden [2] en over de versterking van de rol van het Internationale Gerechtshof [3].

Eind juni 1992 verscheen het door Boutros Ghali geschreven rapport *An agenda for peace*. Hij stelt hierin o.m. voor om, t.b.v. het afdwingen of opleggen van vrede, in duidelijk omschreven omstandigheden, gebruik te maken van troepen-eenheden van lidstaten die op afroep beschikbaar moeten zijn en uit vrijwilligers bestaan. De opzet is overigens zo bescheiden dat optreden tegen omvangrijke agressie nog niet mogelijk zou zijn, maar een snel inzet-

bare VN-macht past goed bij een beleid ter voorkoming van conflicten.

In september 1992 ontving de Tweede Kamer de toegezegde regeringsnotitie *De Verenigde Naties in een veranderende wereld*. De regering vraagt daarin, in het kader van de VN, permanent aandacht voor het grote belang van de toepassing van dwangmaatregelen t.b.v. de bescherming van de fundamentele mensenrechten en van andere humanitaire doeleinden. Daarbij dient te worden gestreefd naar het ontwikkelen van criteria, volgens welke een ingrijpen mogelijk zou zijn om zo bij te dragen aan de ontwikkeling van een internationale rechtspraktijk. Rekening houdend met andere verplichtingen, waaronder die t.a.v. het bondgenootschap, zal de regering in de toekomst in beginsel alle eenheden van de krijgsmacht voor VN-operaties beschikbaar stellen, daarbij verwijzend naar de nog te verschijnen Prioriteitennota [4].

De in januari 1993 gepubliceerde Prioriteitennota bevestigde inderdaad dat standpunt. Alleen als er sprake mocht zijn van een directe bedreiging van het eigen grondgebied of dat van de NAVO, zal aan de verdediging daarvan de hoogste prioriteit worden gegeven. Het meedoen aan militaire (humanitaire) operaties in het kader van de VN is dus vrijwel even belangrijk als de uitvoering van taken in NAVO-verband.

VN-vredesinstrumentarium

De VN beschikken inmiddels over een compleet instrumentarium t.b.v. internationale vredeshandhaving of het herstel ervan. Voor een schematisch overzicht van de vele soorten vredesoperaties – *preventive diplomacy, peacemaking, peace-observation, peacekeeping, peacebuilding* en *peace-enforcing* – en de omschrijving ervan wordt verwezen naar het januari-nummer van dit tijdschrift [5].

Aan de geweldskant van het spectrum van VN-maatregelen vinden wij uiteraard *peace-enforcing*, militaire dwangactie. Daartoe wordt eventueel om twee verschillende soorten redenen besloten: ter bestrijding van agressie (zoals bij de tweede Golfoorlog) of t.b.v. humanitaire doeleinden (zoals in Somalië). Deze maatregel is dus van belang voor het onderwerp van dit artikel.

Overigens wordt in het VN-Handvest niet voorzien in het „machtigingsmodel” dat nu wordt geprakti-

zeerd. Juridisch is dat weinig fraai. Militaire dwangacties zijn weliswaar van het begin af volgens het Handvest mogelijk geweest maar volgens hfdst. VII van dat Handvest zouden zulke operaties onder VN-Commando moeten plaatsvinden. De machtsverhoudingen in de internationale betrekkingen, maar ook meer vertrouwen in beproefde organisaties en staven, zijn echter doorslaggevend. In de Prioriteitennota wordt dit geaccepteerd en als volgt omschreven.

De VN zullen wellicht niet in alle gevallen voldoende zijn toegerust om leiding te geven aan complexe operaties in het kader van „peace-enforcement”. Naarmate de operaties een meer militair karakter krijgen en het risico bestaat van gebruik van geweld, zal moeten worden overwogen de leiding van zo'n operatie onder auspiciën van de VN in handen te leggen van een alliantie zoals de NAVO of de WEU, dan wel van een groot land („lead nation concept”). [6]

Humanitaire interventie

Nog maar kort geleden had „humanitaire interventie”, net als „interventie”, een bedenkelijke klank; zeker als dat met militaire middelen gebeurde. Het gaat dan immers om gewapend ingrijpen van een staat (of staten) in een soevereine staat, tegen de wil van de regering daarvan. Weliswaar voor humanitaire doeleinden, maar dit laatste kan maar al te gemakkelijk een dekmantel zijn voor oorlog uit „eigenbelang”. Bovendien meenden velen al dat oorlog „ondenkbaar” en „uitgebannen” was.

Toch zijn er altijd verdedigers van het recht van humanitaire interventie geweest. Om te beginnen met „klassieke” beoefenaars van het internationale recht zoals Hugo de Groot (16e/17e eeuw) en Emerich de Vattel (18e eeuw). Volgens Grotius was een heerser niet gerechtigd t.o.v. zijn onderdanen de humanitaire drempel te overschrijden. Dan is zowel opstand als interventie door buitenlandse mogendheden gerechtvaardigd. Ook De Vattel accepteerde humanitaire interventie, eveneens in gevallen waarin ook het recht van opstand zou gelden.

Fernando R. Tesón, een fervent verdediger van het recht op humanitaire interventie in ruime zin, omdat hij het internationale recht wil baseren op de mensenrechten, geeft in zijn boek *Humanitarian intervention* diverse voorbeelden van humanitaire interventie in de 19e en het begin van de 20e eeuw. In hoeverre vooral in de voorbeelden van westerse

interventie in de Balkan, gericht tegen Turkije, de humanitaire belangen voorop stonden valt te betwijfelen. Men bedenke dat er in die periode geen verbod op interventie gold. Tesón wijst verder op de paradox dat het Handvest van de VN, het directe resultaat van de Tweede Wereldoorlog, het soort oorlog afwijst waaraan het zijn bestaan dankt: een oorlog waarin diverse staten niet in de laatste plaats intervenueerden ter wille van de bescherming en handhaving van de mensenrechten [7]. Ondanks het interventieverbod hebben zich na 1945 overigens diverse interventies voorgedaan die als overwegend „humanitair” kunnen worden geclassificeerd en die door de VN niet expliciet werden veroordeeld. Zo intervenueerde India in 1971 in Oost-Pakistan dat daarna Bangladesj heette. India beriep zich o.m. op humanitaire doeleinden (1 miljoen Bengalezen waren al gedood en 10 miljoen waren naar India gevlucht). In 1979 intervenueerde Tanzania in Oeganda. Het deed zelfs geen beroep op humanitaire achtergronden maar de gewelddadige verdrijving van het schrikbewind van Idi Amin werd wel door de VN gedoogd.

Rechtsgrondslag voor het gebruik van geweld

Art. 2,4 van het Handvest van de VN bepaalt dat staten zich moeten onthouden van het dreigen met, of het gebruik van, geweld tegen de territoriale integriteit of de politieke onafhankelijkheid van welke staat dan ook. Het VN-Handvest formuleert in feite slechts twee uitzonderingen op het zg. „geweldverbod”, nl. door de Veiligheidsraad gesanctioneerd optreden d.m.v. lucht-, zee- of landstrijdkrachten (art. 42) en het recht op individuele of collectieve zelfverdediging in geval van een gewapende aanval (art. 51). Zoals bekend behoort ook dit laatste niet tot het verleden.

Gewapende interventie valt onder het bovenvermelde geweldverbod van het Handvest der VN. Vermaat [8] wijst erop dat dit verder wordt aangevuld in een Verklaring van de Algemene Vergadering van de VN in 1970 waarin o.a. staat:

... gewapende interventie en alle andere vormen van interventie of pogingen de persoon van de staat te bedreigen (...) vormen een schending van het volkenrecht. (...) Volgens de Verklaring valt steun aan opstandige bewegingen ook onder het interventieverbod. Tegelijk bekrachtigt de Verklaring echter het recht op zelfbeschikking van volken.

Steun aan volken aan wie dit recht wordt onthouden is geoorloofd.

Het algemene interventieverbod lijkt dus niet zonder meer absoluut te zijn. De willekeur van interventie door machtige staten kan worden beperkt als de Veiligheidsraad in voorkomende gevallen gebruik maakt van art. 39 van het Handvest. Op grond van een situatie die een bedreiging vormt voor de internationale vrede en veiligheid kan de Raad namelijk dwangmaatregelen (ook gewapende) uitvaardigen en dus zelf orde op zaken stellen. Maar tijdens de Koude Oorlog zou zo'n beroep op art. 39 voor humanitaire doeleinden waarschijnlijk door een veto zijn getroffen. In de vorige paragraaf zijn voorbeelden gegeven, waarin landen dan maar naar eigen inzicht overgingen tot gebruik van geweld zonder autorisatie van de VN (humanitaire interventie).

Overigens worden de VN-leden geacht de verplichtingen voortvloeiend uit het Handvest te goeder trouw na te komen (art. 2,2), dus ook de normen op het terrein van de internationale bescherming en bevordering van de rechten van de mens (art. 55,3 en art. 56). Op basis hiervan zijn o.a. de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948), de Genocide-conventie (1948) en het VN-verdrag inzake burger- en politieke rechten (1966) tot stand gekomen. Sinds het einde van de Koude Oorlog kwalificeert de Veiligheidsraad *ernstige en massale schendingen van mensenrechten die resulteren of dreigen te resulteren in een groot verlies aan mensenlevens* nu wel als een bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid, genoemd in art. 39 van het Handvest (resoluties inzake Irak, het voormalige Joegoslavië en Somalië). Dat geldt ook voor de weigering tot het verlenen van humanitaire noodhulp. Het is nog niet duidelijk of grootschalige schendingen van mensenrechten *zonder meer* als zo'n bedreiging kunnen of moeten worden beschouwd. Ook regionale instellingen zoals de CVSE kunnen met de gewapende arm (bv. de NAVO of de WEU, als die ermee instemmen) humanitaire dwangmaatregelen toepassen, mits gemachtigd door de Veiligheidsraad.

Indien de internationale gemeenschap geen actie onderneemt, of machtigt, tegen bovengenoemde grove schendingen kan een staat of alliantie van staten zich verplicht achten zonder machtiging van de VN in te grijpen. Dan is er dus sprake van „ou-

derwetse" humanitaire interventie. Dit begrip wordt door de eerder genoemde adviescommissies AMBB en CAVV als volgt omschreven.

De dreiging met of het gebruik van geweld door één of meer staten binnen het territorium van een andere staat, met het enkele doel het een halt toeroepen aan zich aldaar voordoende dan wel het voorkomen van onmiddellijk dreigende grootschalige ernstige schendingen van fundamentele mensenrechten, in het bijzonder het recht op leven van individuen, ongeacht hun nationaliteit, waarbij deze dreiging met of dit gebruik van geweld plaatsvindt noch met voorafgaande autorisatie van competente VN-organen, noch met toestemming van de legitieme regering van de staat op wiens grondgebied de interventie plaatsvindt.

De theorie, volgens welke het falen van het stelsel van collectieve veiligheid een veronderstelde gewoonterechtelijke regel van voor 1945 inzake de rechtmatigheid van humanitaire interventie zou doen herleven, wordt door de adviescommissies afgewezen. Zo'n gewoonteregule, die een juridische basis zou geven aan humanitaire interventie is niet ontstaan. Gezien de andere invulling van het recht tot het gebruik van militair geweld in het Handvest zou zo'n gewoonteregule ook moeilijk naast het Handvest kunnen voortbestaan.

Toch kan men ook volgens deze commissies bij de huidige interpretatie en toepassing van het internationale recht niet meer voorbijgaan aan deze soort situaties indien de VN daartegen geen actie onderneemt of machtigt. Het gaat dus niet om de toekenning van de bevoegdheid om te interveniëren – dat is ook niet mogelijk – maar om de erkenning dat een staat zich daartoe verplicht kan achten. Die staat of alliantie van staten zal zich achteraf moeten rechtvaardigen door aan te tonen dat de inbreuk door interventie een veel ernstiger inbreuk op de rechtsorde moest voorkomen of herstellen.

Humanitaire interventie kan in de toekomst weer actueel worden als de sfeer tussen de permanente leden van de Veiligheidsraad verslechtert en bv. China veto's i.p.v. stemonthouding hanteert.

Rozemond [9] signaleert een netelig probleem m.b.t. militair ingrijpen voor humanitaire doeleinden. Zijns inziens moet bij criteria daarvoor niet de vraag naar een partijdig *recht* op de voorgrond staan maar binnen ieders vermogen een *plicht* daartoe. Een rechtsorde staat of valt immers met het

streven naar een gelijke behandeling van overeenkomstige gevallen. Voor selectieve verontwaardiging mag geen plaats zijn. Hierover merkt hij op:

Wij zien herhaaldelijk regeringen van grote mogelijkheden binnen luttele etmalen overstag gaan op hoofdlijnen van internationaal beleid enkel vanwege een publieke opinie die onder de indruk raakt van schrijnende reportages, terwijl cameraploegen en studio-redacties tegen niemand verantwoording hoeven af te leggen voor hun keuze van al dan niet vertoond leed.

Zijn slotconclusie is dat de taak om effectieve regels op te stellen nog maar in zijn beginfase is en dat hoogdravende motieven wel mooi maar niet vrijblijvend zijn.

Criteria

Als men bedenkt dat door de VN geautoriseerd gebruik van geweld voor humanitaire doeleinden een officieel VN-instrument is, zou toetsing aan een aantal relevante criteria gewenst zijn. Deze zouden in een resolutie van de Veiligheidsraad of van de Algemene Vergadering kunnen worden neergelegd.

De adviescommissies CAVV en AMBB noemen de volgende aspecten die voor opneming in een dergelijke resolutie in aanmerking komen.

I Bij de noodsituatie waarin fundamentele mensenrechten op grootschalige wijze worden geschonden, moet vooral worden gedacht aan aantastingen van een ruim geïnterpreteerd recht op leven. Niet alleen uitroeiing door gewapend geweld doch allerlei vormen van grootschalige levensbedreigende situaties, zoals hongersnoden en natuurrampen, waarbij het onmogelijk wordt gemaakt passende hulp aan de slachtoffers te verlenen. Grootschalig valt niet nader te omschrijven; de concrete situatie zal verder bepalend moeten zijn.

II Proportionaliteit van maatregel en ernst van de situatie. Dit moet gelden t.a.v. het uitgangspunt dat pas tot gewapend geweld wordt overgegaan indien de minder vergaande (vreedzame) middelen niet (meer) mogelijk zijn (IIa). Maar ook t.a.v. de wijze van gebruik van, of dreiging met, geweld (IIb) en de duur van de maatregel (IIc). Ook hier zullen de concrete omstandigheden van invloed zijn. In het geval van grootschalige schending van mensenrechten zullen deze rechten echter vaak niet met

kortstondig ingrijpen en snel terugtrekken kunnen zijn gewaarborgd.

III Het effect van de maatregel op de staatsstructuur van het land waar wordt ingegrepen, moet worden beperkt tot het bereiken van het doel. Dat kan echter aanpassing van de staatsstructuur beogen (Cambodja, Somalië).

IV De interventie mag op zichzelf geen bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid vormen, die van zodanige aard is dat het verlies aan mensenlevens als gevolg van de interventie groter is dan het verlies aan mensenlevens dat men wil voorkomen. Daarbij denken de commissies met name aan het destabiliseren van de regionale verhoudingen met een nog massaler verlies aan mensenlevens als gevolg. Zij wijzen naar aanleiding daarvan op een dilemma: „krachtig genoeg” tegenover „in voldoende mate gedoseerd”.

De commissies kunnen natuurlijk moeilijk suggesties aandragen voor een VN-resolutie waarin de VN criteria zouden geven voor humanitaire interventie (humanitair ingrijpen met voorbijgaan van de VN). Zij vinden wel dat in zo'n bijzonder geval in aanvulling op de punten I t/m IV het volgende zou moeten gelden.

V Een effectief optreden van de VN of van door de VN gemachtigde regionale instellingen was niet mogelijk of kon niet worden afgewacht.

VI Eigen belangen van de interveniërende landen dienen een ondergeschikte rol te spelen. Bescherming van de mensenrechten moet de overheersende doelstelling zijn.

VII Onmiddellijke rapportage aan de Veiligheidsraad met verantwoording van het optreden.

Criteria rechtvaardige oorlog

Gezien de kans op oorlog (voeren) bij gebruik van geweld voor humanitaire doeleinden ligt het voor de hand ook te rade te gaan bij de leer van de (ge)rechtvaardig(d)e oorlog. Deze leer is maar van betrekkelijke betekenis geweest voor het beperken van de frequentie en intensiteit van oorlogsgeweld. Toch kan het zinvol zijn via de criteria van de rechtvaardige oorlog een beroep te doen op het verstand en op het gevoel voor moraal. Om oorlog te voorkomen of, als dat niet lukt, te voorkomen dat

oorlog zonder meer misdadig en onbeperkt gewelddadig wordt. De leer van de rechtvaardige oorlog is trouwens ook buiten rooms-katholieke en orthodox-protestantse kring actueler dan voor de tweede Golfoorlog vaak werd verondersteld. Niet als recept om tot een eensluidend oordeel te komen (daarvoor zijn de in de loop der eeuwen ontwikkelde criteria te rekbaar), maar wel door de doorwerking ervan in het internationale recht en het overwegen ervan bij een gewetensvolle besluitvorming. In de leer van de rechtvaardige oorlog onderscheidt men wel criteria voor het recht *tot* oorlog:

1. door een wettige overheid;
2. voor een rechtvaardige zaak;
3. met een juiste bedoeling;
4. het laatst overgebleven middel;
5. redelijke kans op succes;
6. proportionaliteit (redelijke verhouding tussen de te verwachten schade en de beoogde goede zaak);

en criteria voor het recht in oorlog:

7. proportionaliteit (redelijke verhouding tussen de toegepaste middelen en het beoogde doel van de oorlogshandelingen);
8. discriminatie tussen non-combattanten en combattanten.

Vergelijking maatstaven

Als men de criteria voor (gewapende) maatregelen voor humanitaire doeleinden naast die van de leer van de rechtvaardige oorlog zet, blijkt:

I is vergelijkbaar met 2;

IIa met 4;

IIb met 7;

IIc met 3, in de zin van niet langer dan nodig (dus geen bijbedoeling van bijvoorbeeld annexatie);

III met 3;

IV met 5 en 6.

Alleen 1 en 8 komen wij niet tegen; maar dat de Veiligheidsraad actie neemt of tot actie machtigt is in zekere zin vergelijkbaar met 1. Verder mag men zonder meer veronderstellen dat 8 bij een humanitaire actie in acht wordt genomen.

Het valt op dat IIa minder strak is geformuleerd dan 4. Op grond van een omschrijving als in 4 zou men kunnen eisen dat de weg van vreedzame sancties „ten einde toe” moet worden gegaan. Dat kan ech-

ter tot gevolg hebben dat ook het onrecht al snel zijn grootste tol heeft geëist en dat vervolgens moet worden toegezien bij bv. volkerenmoord.

Met betrekking tot de extra voorwaarden t.a.v. humanitaire interventie (dus zonder goedkeuring van de VN) valt het volgende op te merken.

V is deels vergelijkbaar met 4, met erkenning dat dit een zaak van de VN zou moeten zijn;

VI herhaalt nog eens het belang van 2 en 3;

VII erkent dat de overtreding van het non-interventiebeginsel moet worden beoordeeld door de Veiligheidsraad.

Aan 1 kan weer niet worden voldaan maar mogelijk wordt via VII het ingrijpen alsnog gedoogd; bij humanitaire interventie mag men 8 weer veronderstellen.

Uit het voorgaande kan men dus een sterke overeenkomst constateren tussen de twee groepen criteria. Daarmee wordt overigens geen antwoord gegeven op de vraag: is men met het gebruik van geweld voor humanitaire doeleinden op weg naar vrede of gaat het om een verkapte, „moderne” vorm van oorlog?

Op weg naar vrede?

Nog maar een paar jaar geleden zou deze vraag waarschijnlijk nogal sceptisch zijn beantwoord. Zeker sinds de Tweede Wereldoorlog was gebruik van militair geweld voor humanitaire doeleinden omstreden. De naam klinkt goed, maar misbruik ervan voor eigen politieke of economische doeleinden is niet denkbeeldig. Bovendien wordt vaak, o.a. in „progressief”-kerkelijke kring, betwijfeld of men m.b.v. militair geweld op weg kan zijn naar vrede. Ook als hiermee dan politieke vrede wordt bedoeld in de zin van afwezigheid van oorlog met redelijke politieke vrijheid en openbare gerechtigheid.

Dat militaire dwangmaatregelen voor humanitaire doeleinden en humanitaire interventie tot oorlog (voeren) kunnen leiden zal duidelijk zijn. Zulk ingrijpen is daarmee niet noodzakelijkerwijs een verkapte, „moderne” vorm van oorlog. Deze uitdrukking zou bovendien de illusie kunnen wekken dat oorlog in de „oude” vorm „ondenkbaar” of „uitgebannen” zou zijn. Ook na het einde van de Koude Oorlog is dat helaas nog niet het geval, integendeel.

Evenmin kan men in de huidige internationale verhoudingen zonder meer ervan uitgaan dat een humanitaire vlag de lading dekt.

Bij inachtneming van de in het voorgaande genoemde criteria zal humanitair ingrijpen met militair geweld echter een weinig „lonende” vorm van oorlog zijn. De offers kunnen immers groot zijn en het directe belang van de interveniërende staat (staten) kan niet voorop staan.

Voor radicale pacifisten was overigens nog niet lang geleden de vraag boven deze paragraaf overbodig. Toch zijn zelfs sommigen binnen deze groepering, vooral sinds de gruwelijke gebeurtenissen in Bosnië, nu voorstander van militair ingrijpen. Niet-pacifisten zullen gezien de risico's trouwens graag beamen dat men ernaar moet streven met andere middelen in te grijpen *alvorens* de mensenrechtenschendingen zijn geëscaleerd.

Voorlopig echter is een beleid, gericht op steun aan democratische ontwikkelingen in risicolanden en op internationaal isoleren van totalitaire en absolutistische leiders, niet (algemeen) vanzelfsprekend. Dan zal zich telkens het probleem kunnen voordoen dat degenen die de bevordering en bescherming van een internationale rechtsorde voorstaan ondertussen (moeten) toezien bij bv. volkerenmoord.

Het is bekend hoe vernietigend de gruwelijke oorlogen (en) wapens in deze eeuw waren. Dan zijn in dit verband de volgende gegevens uit statistisch onderzoek nog beklemmender: totalitaire en absolutistische regeringen waren in deze periode *ruim twintigmaal dodelijker* voor hun eigen bevolking (494 per 10.000) dan alle oorlogen voor de erbij betrokken bevolkingen (22 per 10.000) [10].

Verantwoording

Mits de criteria serieus worden genomen om de negatieve gevolgen te minimaliseren acht men in Nederland in meerderheid op dit moment in het algemeen de keuze voor gebruik van militaire dwangmaatregelen voor humanitaire doeleinden moreel verantwoord. Níét omdat die keuze zo gemakkelijk of zonder meer geboden zou zijn; want enerzijds zal het gebruik van dat middel te voorzien, en ongetwijfeld ook niet te voorzien, leed meebrengen, maar wel ter voorkoming en beëindiging van het kwaad van massale schending van mensenrechten, resulterend in een groot verlies aan mensenlevens.

Anderzijds laat men als, of zolang, men geweldsgebruik afwijst en andere middelen (nog) geen effect hebben, in feite het laatstgenoemde kwaad doorgaan.

Zorgvuldige afweging is nodig en zal in meer of mindere mate zijn gebaseerd op onzekere verwachtingen, die ook nog afhankelijk zijn van de in aanmerking genomen termijn. De uitkomst van de afweging kan dus ook inhouden: *niét ingrijpen*. Dat zal duidelijk moeten worden toegelicht. Zo'n beslissing kan anders maar al te gemakkelijk, ten onrechte, worden uitgelegd als het meten met twee maten. Als die overtuiging toch terrein zou winnen binnen de samenleving, zal het maatschappelijke draagvlak voor (het uitvoeren van deze nu nog algemeen gewaardeerde taak van) de krijgsmacht verminderen.

Ten slotte: tegenstanders van militair ingrijpen stellen nogal eens dat „oorlogsgeweld de dieper gelegen oorzaken van humanitaire problemen niet kan wegnemen”. Geen zinnig mens zal die bewering willen bestrijden; maar militair ingrijpen kan wel voorwaarden scheppen om door onderhandelingen, bemiddeling, hulp, nazorg (aanpassing van staatsstructuren, toezicht op verkiezingen) e.d. stappen op weg naar vrede te zetten.

Consequenties

De Nederlandse samenleving zal o.a. voor dit humanitaire doel over een (gedeeltelijk) vernieuwde krijgsmacht moeten kunnen beschikken. Een krijgsmacht die nog steeds geen „noodzakelijk kwaad” is, maar een (economisch) goed ter voorkoming van kwaad. Met personeel dat innerlijk ervan overtuigd is dat veiligheid, behalve verdediging van het eigen (bondgenootschappelijke) gebied, ook bevordering van de internationale rechtsorde inhoudt.

Gezien de taken van vrede bewaren, stichten en afdwingen moet men zonder, met minimaal, en zo nodig met maximaal geweld kunnen optreden. Voor de spreekwoordelijke flexibiliteit en mobiliteit zijn dus intensieve training en adequate bewapening/uitrusting vereist. Als maximaal geweld nodig is, dan moet het zo gericht mogelijk worden toegepast met behulp van o.a. moderne defensie-technologie, waardoor de strijd zo kort mogelijk kan duren. Het gaat erom doelmatig, met inachtneming van de criteria, „de wil van de tegenstander

te breken”, *d.w.z. van degenen die geweld gebruiken om hun misdadige wil aan anderen op te leggen*. Mogelijk kunnen hiervoor in de toekomst zg. niet-dodelijke wapens worden ingezet.

Het is zinvol onverhuld aan te geven wat nodig kan zijn voor o.a. gewapend humanitair ingrijpen in het ergste geval, want zeker dan moet gebruik van geweld het gewenste effect hebben, ook met het oog op de toekomst (afschrikking). Voorstanders van deze „harde” lijn willen immers oorlog *bijna* ten koste van alles vermijden.

Die vernieuwde krijgsmacht en de samenleving zullen ervan moeten zijn doordrongen dat oorlog (voeren) niet ondenkbaar en nog niet uitgebannen is. Anders is de krijgsmacht noch militair noch politiek inzetbaar. De keuze voor zo'n beleid houdt helaas ook problemen in die deels nog niet oplosbaar zijn zoals de volgende.

- Militaire en politieke veiligheid kunnen ten koste gaan van economische, sociale en ecologische veiligheid.
- De (verminderde) wapenproductie moet, zolang oorlog niet is afgeschaft, doorgaan; de wapenhandel is echter nog onvoldoende onder controle.
- Wapens voor offensieve acties kunnen in andere regio's een destabiliserende invloed hebben.
- Moderne wapentechnologie komt ondanks controle na verloop van tijd in verkeerde handen; de ontwikkelingsdynamiek gaat dus (weliswaar vertraagd) nog door.

Perspectief

In een periode van doemdenken (1981) roeide de *Evangelische Kirche* in de toenmalige Duitse Bondsrepubliek tegen de stroom in met de uitspraak:

Alleen wie blijft hopen heeft ook het geduld om algemeen aanvaarde oplossingen te vinden voor problemen die ons op dit moment schrik aanjagen. [11]

Deze gedachte zal velen ook nu nog aanspreken. Versterking van de rol van de VN in constructieve zin is geen illusie meer. Dat biedt uitzicht op, en een begin van, aanpak van bovengenoemde problemen. Hopelijk in combinatie met een tendens van meer kleinschalig optreden in VN-verband, naar mate grootschalig dreigen of optreden succes had. Voorts zal in de VN, evenals op nationaal niveau in

een democratie, waakzaamheid nodig blijven om te voorkomen dat de VN met twee maten meet en/of

in de greep komt van krachten, die het met de grondrechten niet (meer) te nauw nemen.

Literatuur

1. *Wat is de vrede ons waard?* (Advies van de AVV). Den Haag (1992).
2. *Het gebruik van geweld voor humanitaire doeleinden* (Advies van CAVV en de AMBB). Den Haag (1992).
3. *Notitie over de versterking van de rol van het Internationaal Gerechtshof* (Advies van de CAVV). Den Haag (1992).
4. *De Verenigde Naties in een veranderende wereld*. SDU, Den Haag (1992)18.
5. G. L. J. Huyser – Krijgsmacht zonder grenzen. *Mil. Spect.* 162(1993)(1)18.
6. *Prioriteitennota*. SDU, Den Haag (1993)35.
7. F. R. Tesón – *Humanitarian intervention. An inquiry into law and morality*. Transnational Publishers, Ardsley-on-Hudson (1988)157/158.
8. J. A. E. Vermaat – *Int. Spect.* 45(1991)(9)568.
9. S. Rozemond – *Transaktie* 20(1991)(3)190.
10. R. J. Rummel – *I.P.A. Review* (1987)(1)24.
11. *Frieden wahren, fördern und erneuern* (Denkschrift der EKD). Mohn, Gütersloh (1981)43.

DRINGEND VERZOEK AAN AUTEURS

Steeds vaker bereiken de redactie bijdragen, getypt m.b.v. een tekstverwerker. Helaas wordt daarbij veelvuldig verzuimd rekening te houden met de noodzaak de tekst te typen met anderhalve of dubbele regelafstand. Derhalve hierbij het dringende verzoek aan auteurs, hun manuscript te verzorgen volgens de „Regels voor kopijverzorging”, die op gezette tijden achterin de Militaire Spectator worden afgedrukt (zie achterin dit nummer).

Dat het wenselijk is van tijd tot tijd het lint van de schrijfmachine of printer te vervangen, zou eigenlijk geen vermelding moeten behoeven.

Helaas worden ook nog regelmatig *illustraties* ingezonden die niet of nauwelijks geschikt zijn voor verkleining en reproductie. Ook in dit verband wordt met nadruk verwezen naar evengenoemde Regels, punt 2. Computertekeningen zijn slechts bruikbaar indien vervaardigd m.b.v. een speciaal tekenprogramma.

REDACTIE

drs. W.A.C. de Boer en drs. A.F. Godeke
majoor, resp. kapitein van de Koninklijke luchtmacht

Informatietechnologie

Kans voor de toekomst

(2, slot)

Het toepassen van informatietechnologie met als doel het drastisch verbeteren van de bedrijfsvoering wordt in de komende jaren als een van de belangrijkste taken voor organisaties gezien. De krijgsmacht vormt hierop geen uitzondering. In deel 1 van dit artikel, in het septembernummer, is ingegaan op de informatierevolutie, de Stages-theorie, het IT-tijdperk en de vier kritische succesfactoren die het succes van IT-toepassingen bepalen. Vooral de noodzaak tot een integrale aanpak is beklemtoond. In dit tweede, afsluitende artikel zal nader worden ingegaan op het strategisch toepassen van IT, het fenomeen IT-assessment en het daaropvolgende migratietraject.

Strategisch toepassen van IT

Wat wordt nu verstaan onder de strategische toepassing van IT? Onderscheid kan worden gemaakt al naar gelang de richting van de toepassing. Met extern georiënteerde toepassingen worden bedoeld: het gebruik van IT ter directe ondersteuning van produkten, zowel via een fysieke als informatieve component, of de ontwikkeling van door IT mogelijk gemaakte nieuwe produkten. Bekende voorbeelden zijn luchtvaart-reserveringssystemen, creditcard-toepassingen, zaktelefoons, geldautomaten, thuiswinkelen m.b.v. de computer, spelcomputers, enz. De intern georiënteerde toepassing van IT is gericht op de ondersteuning van de bestuurlijke informatieverzorging en de interne bedrijfsprocessen.

Geïntegreerde toepassing van IT in organisaties kan tot drastische prestatieverbeteringen leiden. De interne kracht van organisaties neemt erdoor toe [14]. Het uiteindelijke resultaat is een organisatie die mede door de strategische toepassing van IT haar doelstellingen weet te realiseren onder ingrijpende externe invloeden en in een dynamische omgeving.

Definitie

Indien een toepassing van IT bijdraagt aan: (a) een structurele verbetering van het prestatieniveau van de organisatie, (b) een flexibeler en slagvaardiger organisatie met een hoog weerstandsniveau tegen externe invloeden, en (c) de effectiviteit van de organisatie, zodat deze haar doelstellingen kan realiseren; dan kan worden gesproken van een strategische toepassing van IT. Met andere woorden: IT moet de interne en externe kracht van de organisatie versterken. Alleen de organisaties die erin slagen de vier kritische succesfactoren integraal toe te passen zullen uiteindelijk hun prestaties drastisch kunnen verbeteren. Zij zullen erin slagen aan het einde van het IT-tijdperk zg. strategische geïntegreerde systemen te ontwikkelen. Opgemerkt dient te worden dat de SOLL-situatie geen gefixeerd eindpunt is. Met de veranderingen binnen en buiten organisaties en de voortschrijdende technologische ontwikkeling zal ook de SOLL-situatie aan verandering onderhevig zijn.

De fase van sterke groei (fase twee van Nolan) wordt gevolgd door fase drie waarin het management tracht IT in de greep te krijgen en te beheersen. Veelal wordt in deze fase geconstateerd dat het rendement van de gepleegde grote investeringen onduidelijk is, of niet voldoet aan de hooggespannen verwachtingen. Samenhang met de organisatiestrategie ontbreekt. Het management is zich hiervan bewust geworden en ziet in fase drie de noodzaak daarin verandering aan te brengen. De vraag luidt nu waar in de organisatie nieuwe investeringen moeten worden gepleegd. De aandacht moet worden gericht op de gebieden in de organisatie die de meeste invloed hebben op de realisatie van de organisatiedoelstelling. Daar namelijk zullen IT-investeringen het grootste rendement sorteren en bestaat de mogelijkheid werkelijk strategische systemen te ontwikkelen. Vervolgens kan het werkelijk

investeringspatroon worden vergeleken met de gewenste situatie. Aldus wordt de waarde van de gedane investeringen duidelijk en kunnen verschuivingen worden aangebracht.

Ook de krijgsmacht dient zich af te vragen in welke delen van de organisatie zij dient te investeren; m.a.w.: zij moet een strategische investeringsrichting kiezen. In eerste instantie kan daarbij grofweg onderscheid worden gemaakt tussen twee richtingen, nl. de operationele of de ondersteunende processen. Bepalend voor de keuze zijn de realiteit van krimpend budget en personeelsbestand; onder druk daarvan wordt getracht maximale gevechtskracht en inzetbaarheid te leveren. Van invloed is eveneens de kwaliteit van de bestaande bedrijfsvoering van de ondersteunende processen versus de kwaliteit van de geleverde gevechtskracht. Waar sorteren additionele investeringen het grootste effect als wordt gedacht aan het op lange termijn handhaven van een maximum aan gevechtskracht? Moeten nu de vliegtuigen, tanks en schepen nog beter worden gemaakt dan ze reeds zijn? Of moet ervoor worden gezorgd dat ze op termijn inzetbaar blijven?

De enige manier voor de KLu om op lange termijn de gevechtskracht optimaal te handhaven bestaat uit het terugdringen van de exploitatielasten. Een drastische verbetering van de bedrijfsvoering van de ondersteunende processen kan de KLu daartoe in staat stellen. Dat vergt een andere aanpak dan die bij de huidige reorganisaties wordt gehanteerd. Om de vergelijking met het bedrijfsleven te trekken: voor het behoud van het concurrentievermogen op lange termijn is het noodzakelijk dat de KLu haar interne kracht vergroot! De prioriteit moet komen te liggen bij het proces in plaats van het produkt. IT moet daarbij een belangrijke, intern gerichte rol gaan spelen. De toekomstige gevechtskracht van de KLu is afhankelijk van de interne kracht die nu wordt ontwikkeld. Dat betekent automatisch dat investeringen die de interne kracht vergroten zijn aan te merken als strategische investeringen. Op deze wijze kan met minder mensen en financiële middelen de kwaliteit en kwantiteit van de gevechtskracht worden gewaarborgd.

De KLu beschikt momenteel niet over werkelijk strategische toepassingen van IT. Er wordt slechts één ontwikkeling waargenomen die wel tot een strategisch geïntegreerd systeem kan leiden: CALS (*Computer aided acquisition and logistic support*). Helaas kan niet worden gesproken van een Neder-

lands initiatief; CALS is nl. ontwikkeld door de Amerikaanse ministeries van defensie en economische zaken en de Amerikaanse industrie (de voor-sprong van Amerika wordt bevestigd!). In Nederland is een Defensie-werkgroep in het leven geroepen. In feite reageert de KLu nog steeds op basis van een soort *technology push*; het aanbod bepaalt de vraag. CALS is niet het resultaat van weloverwogen beleid of een heldere toekomstvisie van Nederlandse zijde, doelbewust gekoppeld aan een strategie.

Waarom wordt CALS zo hoog aangeslagen? Het volgende citaat uit *De Vliegende Hollander* van aug/sep 1992, spreekt voor zich:

CALS wordt aangeprezen als een strategie die verhoogde operationele en materiële inzetbaarheid van wapensystemen koppelt aan lagere levensduurkosten. Is dat wellicht precies wat Defensie zoekt nu de budgetten krapper en krapper worden? CALS lijkt het ei van Columbus om tegen de financiële verdrukking in de slagkracht van de krijgsmacht op het gewenste peil te houden.

De essentie van CALS is de integratie van digitale technische, handels- en logistieke informatie bij het ontwerpen, produceren, verwerven en ondersteunen van wapensystemen. De voorzitter van de werkgroep CALS denkt dat de digitale integratie van gegevens al op korte termijn leidt tot een stijging van de produktiviteit. Introductie van CALS kan een eerste stap in de richting van een gegevens- en communicatiearchitectuur betekenen! Dat beklemtoont het belang van het nadenken over een IT-architectuur alvorens de KLu door de realiteit wordt ingehaald. Met een citaat van de werkgroepvoorzitter wordt het belang van het strategisch toepassen van IT onderstreept:

Digitalisering moet met gezwinde spoed gebeuren. Als we op deze voet doorgaan bij krimpende budgetten, dan kunnen we wachten op het moment waarop de inzetbaarheid van onze wapensystemen in het geding is.

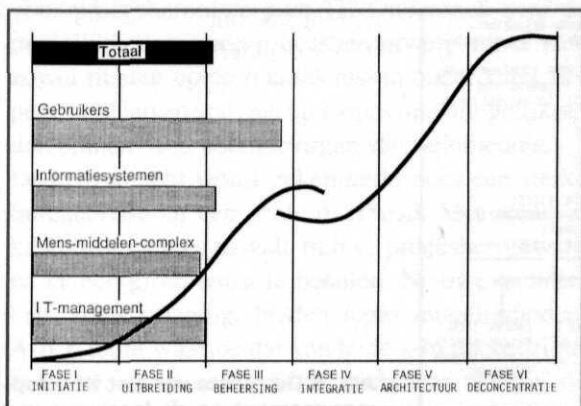

IT-assessment

Voor het ontwikkelen van een integraal IT-beleid is het noodzakelijk inzicht te verwerven in de IST-situatie van een organisatie aangaande het gebruik van IT. Kennis van einddoel en inrichting van het veranderingsproces heeft vanzelfsprekend pas waarde als bekend is vanuit welke positie de orga-

Afb. 4 Resultaten van een IT-assessment bij de KLu

nisatie start. De IST-situatie vormt de basis voor het inrichten van het veranderingsproces. Kennis van het vertrekpunt is essentieel, hoe kan men immers naar een doel sturen als men niet weet waar men zich bevindt? Daarmee is het belang van een zg. IT-assessment duidelijk. Onder een IT-assessment wordt verstaan een kwalitatieve en kwantitatieve evaluatie van de status van de geautomatiseerde informatieverzorging [15]. Algemene aanleidingen voor een IT-assessment kunnen zijn: de jaarlijkse budgetronde, informatieplanning, fusies of reorganisaties, de overgang naar het IT-tijdperk of een kennisachterstand bij het topmanagement. De resultaten van een IT-assessment worden gekenmerkt door een betere beheersing van planning en uitvoering van het automatiseringsbeleid. Deze vindt plaats binnen een ondubbelzinnig referentiekader dat ontstaat door toegenomen inzicht en besluitvorming van lijn- en IT-management. De organisatie krijgt een spiegel voorgehouden. Dat stimuleert en confronteert. Het creëert als zodanig een startpositie voor een actieve rol van het management en de inrichting van het veranderingsproces.

De vier groeiprocessen bepalen de positionering van een organisatie op de Nolan-curve. Door een IT-assessment wordt de status van elk groeiproces bepaald. Gecombineerd met een financiële analyse kan de organisatie als geheel worden beoordeeld. Een IT-assessment is een indringend en diepgaand onderzoek waarbij de gehele organisatie wordt betrokken. Participatie door het top- en IT-management is noodzakelijk. Hierdoor ontstaat uiteindelijk consensus over het vertrekpunt. Behalve een kwalitatieve inschatting moet ook een kwantitatieve onderbouwing tot stand komen. De aldus verkregen resultaten worden vergeleken met *benchmarks*:

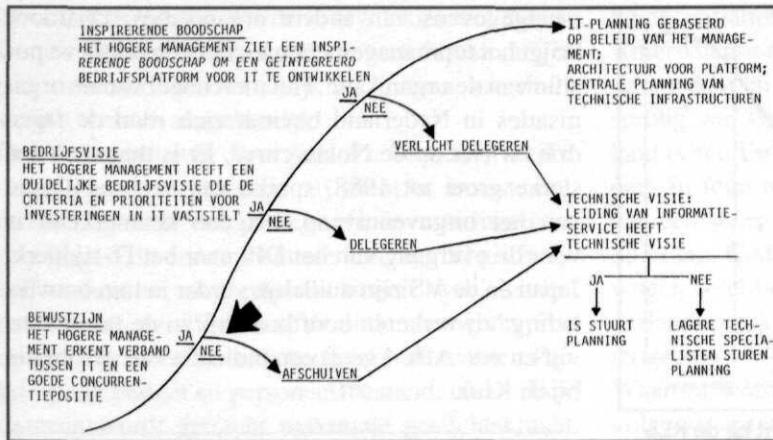
meetgegevens van andere organisaties. Daardoor krijgt het topmanagement inzicht in de relatieve positie van de organisatie. Het merendeel van de organisaties in Nederland bevindt zich rond de fasen drie en vier op de Nolan-curve. Er is thans, na een sterke groei tot 1988, sprake van een stabilisatie van het uitgavenniveau, hetgeen kenmerkend is voor de overgang van het DP- naar het IT-tijdperk. Japan en de VS zijn duidelijk verder in hun ontwikkeling: zij verkeren hoofdzakelijk in de fasen vier, vijf en zes. Afb. 4 geeft een indicatie van de situatie bij de KLu.

Leerproces topmanagement

Na het bepalen van de startpositie moet het topmanagement actief het voortouw nemen. Ook het topmanagement ondergaat echter een leerproces. Keen [16] constateert dat voor het strategisch toepassen van IT het topmanagement zich bewust moet zijn van deze succesfactoren en de wijze waarop ze moeten worden ingezet. Het topmanagement doorloopt een leercurve die uiteindelijk leidt tot een integrale aanpak van IT. Hij beschrijft de volgorde in het managementbesluitvormingsproces t.a.v. IT als volgt.

De eerste stap is het bewustzijn: het erkennen van een verband tussen IT en de prestaties van de organisaties. Volgens Keen is zonder een dergelijk bewustzijn IT in essentie irrelevant voor de persoonlijke agenda van de *executive*. Het zich niet bewust zijn van deze relatie heeft tot gevolg dat de activiteiten m.b.t. IT worden afgeschoven naar de technische specialisten. Zij maken hun IT-keuzen op technische gronden, die veelal afwijken van de algehele organisatiedoelstellingen. Hierdoor ontbreekt de noodzakelijke integratie.

Vervolgens is een bedrijfsvisie noodzakelijk. Het topmanagement dient een duidelijke bedrijfsvisie te hebben die de criteria en prioriteiten voor investeringen in IT vaststelt. Die visie is volgens Keen een reeks simpele uitspraken over fundamentele prioriteiten, de richting die het bedrijf op moet en het doel van kansen die moeten worden aangegrepen. Het zich bewust zijn van de relatie, maar het niet hebben van een visie betekent dat de IT-activiteiten worden gedelegeerd naar de technische staf, met de eerder beschreven gevolgen. Dan blijft IT „een versnipperd, ad-hoc tactisch middel”. Keen stelt op grond van zijn onderzoek dat de interviews

Afb. 5 De plaats van het KLu-topmanagement op de leercurve van Keen

duidelijk laten zien dat bewustzijn niet noodzakelijkerwijs tot een bedrijfsvisie leidt om IT te benutten. Het is echter wel een noodzakelijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een visie.

Ten slotte is het blijvend uitdragen van een „inspirerende boodschap” noodzakelijk. Het topmanagement gebruikt een inspirerende boodschap om een geïntegreerde architectuur voor IT te ontwikkelen. Die inspirerende boodschap is nodig om af te dwingen dat alle onderdelen van de organisatie zich voegen naar de standaarden die zijn gekozen om binnen een „organisatiebrede architectuur” integratie tussen systemen te realiseren. Alleen dan draagt IT bij aan het realiseren van de organisatiedoelstellingen. Met bewustzijn en visie, maar zonder een inspirerende boodschap, worden de IT-activiteiten fragmentarisch en niet structureel ondersteund. Keen stelt zelfs duidelijk dat delegeren betekent dat er geen architectuur komt.

In afb. 5 is op basis van uitgebreid onderzoek de situatie bij de KLu weergegeven.

Migratietraject

Met de positionering van de te onderscheiden groeiprocessen op de Nolan-curve is een ondubbelzinnig vertrekpunt vastgesteld. Vervolgens dient de vraag te worden beantwoord hoe de SOLL-situatie moet worden gedefinieerd (die immers afhankelijk is van de doelstelling en daarom per organisatie verschilt) en welk migratiepad dient te worden doorlopen om daar te komen. Door het formuleren van een algemeen organisatiedoel en een missie zal uiteindelijk bekend zijn welke prestaties een organisatie moet leveren. De keuze van de strategie bepaalt de wijze waarop dat moet gebeuren. De in-

richting van de organisatie die in staat moet zijn de strategie uit te voeren wordt weergegeven in de bedrijfsarchitectuur. De IT-architectuur is een afgeleide van de bedrijfsarchitectuur. Op deze wijze zijn de aansluiting op het doel en de missie van de organisatie gegarandeerd.

Het opstellen van een bedrijfsarchitectuur vereist een integrale visie op de toekomstige wijze van functioneren. De organisatie en bedrijfsvoering worden vastgesteld. Het is daarbij zeer belangrijk dat het management bekend is met de mogelijkheden van IT en procesherontwerp. Indien men zich vastlegt op keuzes voor de lange termijn zonder zich voldoende rekenschap te geven van de mogelijkheden van IT en procesherontwerp betekent dat niet alleen een gemiste kans voor het heden maar ook een blokkade voor de toekomst.

De kritische succesfactor „procesherontwerp in combinatie met IT” komt bij het vaststellen van de bedrijfsarchitectuur in al haar facetten naar voren. Op alle niveaus, van het vaststellen en inrichten van de primaire processen tot aan de ondersteunende en detailprocessen, speelt procesherontwerp een belangrijke rol. Gezien de zeer functionele en verkokerde structuur van de krijgsmacht (de KLu niet uitgezonderd), waarbij de nadruk altijd op hiërarchie en specialisatie heeft gelegen, lijken er goede kansen te liggen voor een meer procesgerichte indeling van de organisatie. Bovendien bestaat er van oudsher een sterke gelaagdheid in de managementstructuur, een ideale voedingsbodem voor procesherontwerp in combinatie met IT. Zowel in kantoor- als in productieomgevingen lijken goede kansen te liggen, omdat overal strakke functionele scheidslijnen zijn aangebracht. Op al deze scheidslijnen binnen processen liggen potentiële kansen

voor procesherontwerp en IT. Onderzoek naar de mogelijkheden voor procesherontwerp moet zich zowel richten op de relaties tussen onderdelen, depots, scholen en staf, als op toepassingsmogelijkheden binnen de genoemde organisatie-elementen.

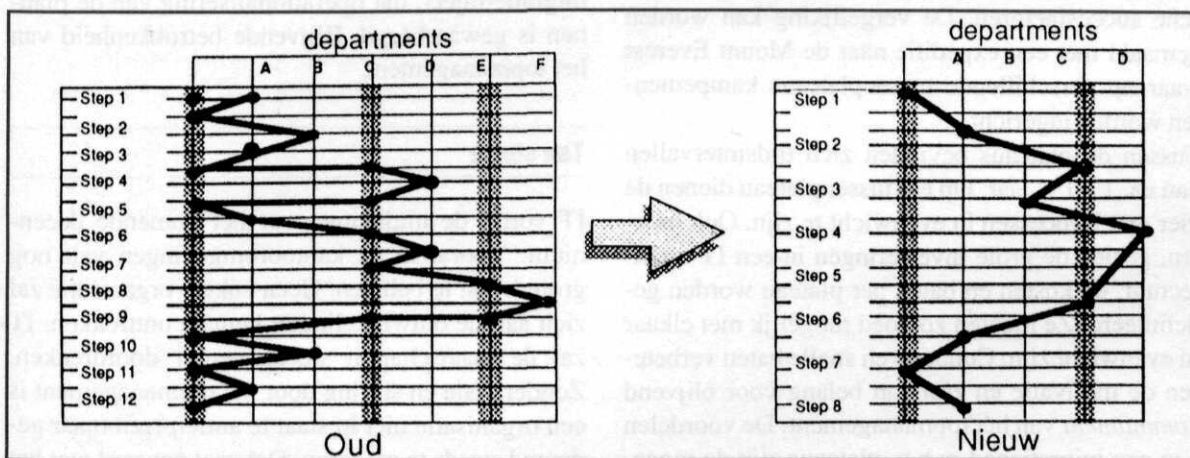
De krijgsmacht wordt gekenmerkt door een sterke bureaucratie en een grote overhead. Met name in kantooromgevingen valt m.b.v. procesherontwerp en IT een grote winst te behalen. Nieuwe technieken, zoals imaging, bieden legio mogelijkheden. Afb. 6 toont waartoe dat kan leiden. In het bedrijfsleven wordt al een tendens zichtbaar waarbij de concernstaf als een apart *profit-center* wordt aangemerkt dat zich als zodanig moet waarmaken t.o.v. de business-units. Nu is niet gezegd dat de krijgsmacht deze werkwijze zou moeten, of zelfs maar kunnen, overnemen; het biedt echter wel een zeer verfrissende blik op de rol van staforganen.

De geschetste ontwikkelingen druisen in tegen de traditionele gedachtegang binnen het militaire bedrijf. In het bedrijfsleven ontstaan langzamerhand netwerkachtige organisatiestructuren, een andere wijze van leiding geven en het verminderen van bureaucratie en *middle-management*. Dit in tegenstelling tot het militaire bedrijf waarin centralistisch wordt gedacht en men verticale oplossingen zoekt waarvoor veel overhead en *middle-management* nodig zijn. Een dergelijke inrichting van de organisatie zal echter geen stand kunnen houden. Met name de eigenschappen van IT zorgen daarvoor. Dat kan grote consequenties hebben.

Als bv. wordt gekeken naar de twee belangrijkste activiteiten op een vliegbasis: vliegoperatiën en

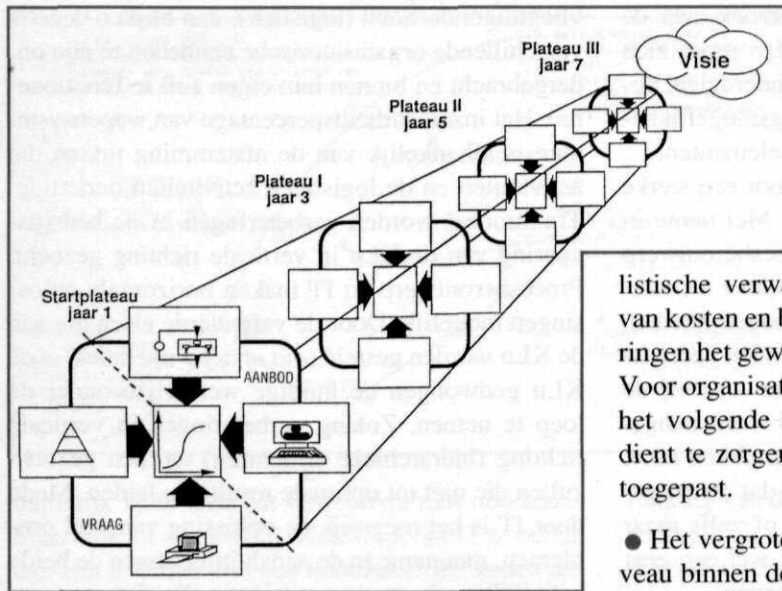
vliegtuigonderhoud (logistiek), dan blijken deze in verschillende organisatorische eenheden te zijn ondergebracht en binnen hun eigen zuil te functioneren. Het inzetbaarheidspercentage van wapensystemen is afhankelijk van de afstemming tussen die activiteiten en de logistieke activiteiten onderling. Traditioneel worden verbeteringen in de bedrijfsvoering van de KLu in verticale richting gezocht. Procesherontwerp en IT maken horizontale oplossingen mogelijk. Door de veranderde eisen die aan de KLu worden gesteld (*out of area*-operaties) is de KLu gedwongen de huidige werkwijze onder de loep te nemen. Zolang verbeteringen in verticale richting (hiërarchieke structuren) worden gezocht zullen die niet tot optimale resultaten leiden. Mede door IT is het mogelijk de oplossing van veel problemen, met name in de aansluiting tussen de beide activiteiten en de communicatie die daarmee gepaard gaat, in horizontale richting te zoeken. Binnen de organisatie zouden klant-leveranciersconcepties kunnen worden geïntroduceerd. Efficiëntere bedrijfsprocessen die beter tegemoetkomen aan de wensen van de (operationele) klant kunnen daarvoor het resultaat zijn.

De laatste vraag die de organisatie rest heeft betrekking op de operationalisering van de plannen. Hoe moet het veranderingsproces worden uitgevoerd? Hoe kan het management het proces beheersen? Bekend is dat de organisatie bij het toepassen van IT verscheidene stadia moet doorlopen. De leercurve van Nolan kan door het topmanagement worden gebruikt om greep te krijgen op de ontwikkelingen. Dat gebeurt door sturing van de vier groeiprocessen

Afb. 6 Resultaat van procesherontwerp. In dit productieproces kon een belangrijke verbetering van doorlooptijd en kwaliteit worden bereikt door het aantal benodigde stappen en betrokken afdelingen te reduceren; hiertoe moesten taken en verantwoordelijkheden opnieuw worden gedefinieerd

Afb. 7 De plateau-theorie

waardoor het veranderingsproces wordt beheerst. Daarbij staat de organisatie voor een dilemma. De omgeving stelt veranderende eisen aan de organisatie. De technologie evolueert zeer snel. Deze eis van flexibiliteit op lange termijn moet worden gecombineerd met de noodzaak tot zekerheid en beheersing op de korte termijn. Een oplossing voor dat probleem wordt geboden door de Plateau-theorie [17]. Deze methode maakt gebruik van een startplateau, een aantal tussenplateaus en een eindplateau (afb. 7). Het startplateau volgt uit de resultaten van het IT-assessment. Het eerste tussenplateau wordt exact gedefinieerd, de volgende plateaus steeds globaler. Op het eindplateau is de IT-architectuur gereed, wordt IT strategisch toegepast en wordt metterdaad inhoud gegeven aan de vier kritische succesfactoren. De vergelijking kan worden gemaakt met een expeditie naar de Mount Everest waar op verschillende tussenplateaus kampementen worden ingericht.

Tussen de plateaus bevinden zich tijdsintervallen van ca. 1 à 1½ jaar. Op elk tussenplateau dienen de vier groeiprocessen in evenwicht te zijn. Ook moeten, gezien de grote investeringen in een IT-architectuur, de kosten en baten per plateau worden gedefinieerd. Ze moeten zo goed mogelijk met elkaar in evenwicht zijn. Concrete en snelle baten verbeteren de motivatie en zijn van belang voor blijvend *commitment* van het topmanagement. De voordelen van een migratiepad m.b.v. plateaus zijn de mogelijkheid tot duidelijke prioriteitsstelling, een gezamenlijk referentiepunt voor alle betrokkenen, rea-

listische verwachtingen, en ten slotte beheersing van kosten en baten. Op deze wijze kunnen investeringen het gewenste rendement gaan opleveren. Voor organisaties die in het DP-tijdperk verkeren is het volgende stappenplan ontwikkeld dat ervoor dient te zorgen dat IT uiteindelijk optimaal wordt toegepast.

- Het vergroten van het kennis- en bewustzijnsniveau binnen de organisatie t.a.v. het toepassen van IT, met name bij het topmanagement.
- Uitvoering van een diepgaand en kwantitatief IT-assessment. Hierdoor wordt bovendien het bewustwordingsproces verder gestimuleerd.
- Ontwikkeling van een toekomstvisie (doel, missie en strategie), uitmondend in een bedrijfsarchitectuur en, daaruit voortvloeiend, een IT-architectuur. De vier kritische succesfactoren komen daarbij integraal aan de orde. Tevens dient een selectie van strategische toepassingsmogelijkheden plaats te vinden.
- Ontwikkeling van een plan van aanpak door de definiëring van verschillende plateaus voor de concrete invulling van het migratietraject.
- Het zodanig positioneren van bevoegdheden en verantwoordelijkheden in de organisatie m.b.t. het migratietraject, dat operationalisering van de plannen is gewaarborgd. Blijvende betrokkenheid van het topmanagement.

Ten slotte

IT vormt de uitdaging voor het komende decennium. Vooral in de kantooromgevingen valt nog grote winst te behalen. Geen enkele organisatie zal zich aan de ontwikkelingen kunnen onttrekken. IT zal de maatschappij steeds verder doordrenken. Zonder visie en sturing door het topmanagement is een organisatie niet in staat te anticiperen maar gedoemd steeds te reageren. Dat gaat gepaard met het opwerpen van barrières voor de toekomst en kapitaalvernietiging. Het is mogelijk m.b.v. IT een

drastische verbetering van de bedrijfsvoering te bereiken, de arbeidsproductiviteit te vergroten en de interne kracht van een organisatie versterken. Dat is slechts realiseerbaar door op integrale wijze inhoud te geven aan de vier kritische succesfactoren. Alleen dan wordt het maximale rendement uit IT-toepassingen en daarmee gepaard gaande investeringen gehaald. De traditionele manier van werken moet daarbij worden vervangen door nieuwe inno-

vatieve werkwijzen en managementtechnieken. IT is in het IT-tijdperk niet langer een ongrijpbaar fenomeen dat aan een aantal specialisten kan worden overgelaten. Het is van steeds grotere invloed op het presteren van organisaties. Alleen door een leidende en stimulerende rol van het topmanagement kan IT op de juiste wijze bijdragen aan het realiseren van de organisatiedoelstellingen. IT biedt nieuwe kansen; óók voor de krijgsmacht!

Literatuur

14. M. V. Batelaan en R. F. M. Vrolijk – Bedrijfsprocessen herontwerpen: een dringende noodzaak. *Holland Management Rev.* (1992)(29).
15. H. T. M. van der Zee en W. J. D. Koot – IT-assessment. Een kwalitatieve en kwantitatieve evaluatie

van de informatieverzorging vanuit een strategisch perspectief. *Informatie* 31(1989)(11).
16. P. G. W. Keen – *Concurrentiebeleid en informatietechnologie*. Management Press, Antwerpen (1991).
17. M. V. Batelaan en P. van Doorn – De strategische betekenis van informatietechnologie. *Harvard Holland Rev.* (1991).

J. S. Bremner and J. M. Snell

resp. Colonel and Lieutenant-Colonel Canadian Forces

The changing face of peacekeeping

A stable prosperous and peaceful world is the best guarantee of Canada's national security. But traditional ideas of how to achieve security are being transformed in the face of an emerging new world order. The international system ceased to be bipolar in the mid-1980s and has been maturing rapidly into a multipolar system in which the United Nations and other multilateral institutions are playing a greater role than ever before.

One effect of multipolarity is that in Canada and elsewhere new importance is being given to cooperative security, based on the acceptance of the related ideas that national security is largely unachievable without the active cooperation of others, and that international institutions and regimes, entered into voluntarily by states, must serve to manage conflict.¹ Cooperative security emphasizes an international commitment to common values, human rights, the political consequences of environmental mismanagement and other non-military issues.

Within this framework Canada and other industrial democracies have a unique opportunity to contribute in a meaningful way to global peace. And no mechanism is proving more appropriate to their contribution than one in which Canada has played a pre-eminent role for more than forty years: peacekeeping.

¹ The concept of cooperative security is gaining acceptance internationally as the basis for security relationships in the emerging global order.

De Nederlandse defensie-attaché in Canada, kol KLu A. C. Tjepkema, attendeerde ons op dit artikel in „Canadian Defence Quarterly” van augustus 1992. Door zijn bemiddeling verkregen wij toestemming dit internationale artikel in de Militaire Spectator af te drukken. De duidelijke meningsvorming in Nederland over dit onderwerp was reden om drs. R. de Wijk, hoofd Afd. Conceptuele zaken van de Defensiestaf, een kort commentaar te vragen; dit is als naschrift aan het slot afgedrukt.

Members of the council agree that the world now has the best chance of achieving international peace and security since the foundation of the United Nations...

(from the concluding statement UN Security Council Summit meeting, New York, 31 January 1992)

The record speaks for itself. The concept of peacekeeping won a Nobel Peace Prize for Lester Pearson, and thirty years later the 1988 Nobel Peace Prize was awarded collectively to United Nations peacekeepers. Canadians are justifiably proud on their country's four decades of activity in peacekeeping operations, and our record is unmatched by any other member of the international community. Since the late 1940s Canada had participated in thirty-three peacekeeping missions throughout the world, and has participated in every UN peacekeeping operation. More than 80,000 Canadians have served in peacekeeping missions since 1949.

The importance for peacekeeping to the Canadian Forces has been enshrined in successive government statements on defence. In his September 1991 statement on Defence policy, the Minister of National Defence stated that:

*Canada will also continue its peacekeeping efforts whenever such action can help to contain regional conflicts, promote security, relieve suffering, and support the work of the United Nations.*²

And it is clearly becoming more important: the UN has established seven new operations since the ending of the Gulf War. The total number of new missions mounted in the last few years (twelve) is very nearly the same as the total (thirteen) mounted in the previous forty.

But peacekeeping is changing. Traditionally, it was limited to conflict containment, using third-party

² M. Masse, Minister of National defence of Canada – *Statement on defence policy*. Ottawa (1991)(17 Sep)4.

³ W. J. Durch and B. M. Blechman – *Keeping the peace: the United Nations in the emerging world order*. The Henry L. Stimson Center, Washington DC (1992).

troops and observers with the consent of the parties to the dispute.³ It presumed that an effective ceasefire was in place. Peacekeeping missions being deployed today, however, have broadly expanded roles and objectives, many more players, and more clearly defined mandates. They contain not only the traditional military element, but also police, electoral officials, human rights officials, civilian observers or monitors and others.

For the future peacekeeping will almost certainly evolve in new directions. The roles of peacekeepers will become even more diversified and there are now a wide variety of ideas being explored about expanding the concept to encompass new kinds of activities.⁴ The face of peacekeeping is clearly changing, and the aim of this article is to examine the nature of these changes. Much reference will be made to the United Nations, as that institution has been the focus of peacekeeping activities to date. It is clear, however, that other institutions and organizations will play an increasingly important role in conflict resolutions, and many of the concepts expressed in the article will apply equally to these alternative structures.

Conflict resolution

Peacekeeping in our view, forms only one part of a linked set of mechanisms for preventing, controlling and resolving conflict. While conflict frequently involves economic and social as well as the more traditional political and military factors, the basic problem is still the use of force.⁵ There is, however, a wide and growing variety of ideas being explored about how to deal with force. In particular pre-emptive action, both preventive diplomacy and preventive peacekeeping are receiving considerable attention, and the notion of collective enforcement has gained new credibility following its spectacular success in the Gulf War.

It is therefore no longer appropriate to examine peacekeeping in isolation; it must rather be seen in the context of a variety of options which together form a hierarchy of conflict resolution.⁶ A flexible

⁴ See: L. A. Delvoie – Canada and peacekeeping: a new area? *Canadian Def. Quart.* (1990)(3)13.

⁵ J. Halstead – *The new face of conflict prevention* (paper presented at the Fletcher School of Law and Diplomacy, 29-30 January 1992).

⁶ The principle of linking peacekeeping to conflict resolution has been widely accepted. It is discussed in some detail by Durch and Blechman (³), in their report.

range of mechanisms, from dialogue to intervention, is available. Of course, not all of these options will necessarily be appropriate to any given situation, but the full range – from preventive action to enforcement – should be considered. At the first level, it is necessary to establish an operative link between the collection and analysis of information and the carrying out of subsequent preventive or containment action by the UN or other appropriate organization.⁷ This constitutes *preventive diplomacy* which, as the name suggests, is a range of diplomatic activities designed to identify areas of potential conflict and to pre-empt the outbreak of fighting. These activities can include fact-finding missions, consultation, warnings, sanctions, inspections and monitoring. The concept of preventive diplomacy is founded on the notion that the prevention of conflict is a practical matter requiring, first of all, a determination of conditions under which peace is possible and, secondly, a concerted and sustained diplomatic effort by the international community – a form of proactive diplomacy – to fulfil the conditions.

Peacemaking, a much-misused term, is also a diplomatic activity, but normally conducted after the commencement of conflict, with the aim of establishing a peaceful settlement. It can include the provision of good offices, negotiation, mediation, conciliation, arbitration and other diplomatic efforts.⁸ Peacemaking can continue in conjunction with peacekeeping, or can be conducted in advance of the deployment of a peacekeeping mission to establish the conditions under which peacekeeping becomes possible. Peacemaking must address deficiencies in the socio-economic, humanitarian and ecological fields, all of which are normally related to the conflict, and should be supplemented by advisory services and in some cases the delivery of developmental assistance.

If peacemaking is successful, a *peacekeeping operation* may be conducted. The basic concept of truce monitoring has now been extended to include a wide range of functions of a military, political, humanitarian, economic and social nature. A modern peacekeeping mandate may also have a 'sunset

⁷ *Joint Nordic/CANZ submission in response to the Summit-level meeting of the Security Council*, New York, 31 January 1992.

⁸ The peacemaking process is a continuous one. It need not be completed prior to the introduction of a peacekeeping force. What is important is that the peacemaking process be perceived by the parties to the dispute as leading to a successful resolution to the conflict.

clause' to ensure that the mission has a definable end. This is to prevent situations such as now exists on Cyprus, where the UN Force has become structural to the dispute.

Finally, our model includes *preventative peacekeeping* and *enforcement* as possible mechanisms, although outside of the normative path. Preventative peacekeeping is a concept wherein a deterrent force would deploy to a threatened state with the consent of only one of the parties to the dispute, in order to pre-empt a crisis. The concept of preventive peacekeeping, although still in the developmental state, is presently receiving a great deal of attention both nationally and internationally, and will therefore be discussed in more detail later in this article. With the end of the confrontational politics of the Cold War, direct intervention in the form of collective enforcement is once again an option for the UN, as demonstrated in the Persian Gulf. As enforcement will normally imply the failure of peacekeeping, it is beyond the scope of this article.

The evolution of peacekeeping

The scope and complexity of modern peacekeeping missions have greatly expanded, and they now do much more than mediate isolated conflicts. Classical peacekeeping took one of two forms: true observation missions consisting of unarmed military observers, or peacekeeping forces consisting of formed units of troops, armed for their own self-defence. However, in the post-Cold War era the political dimension of peacekeeping has taken on new importance, and military peacekeepers are likely to represent a proportionally smaller part of any cease-fire package.⁹ And new precedents are being set: in Namibia in 1989 the UN accepted a completely new type of role for the first time, with the traditional concept of truce monitoring extended to include a wider range of military, political, humanitarian, economic and social functions. New tasks also include the monitoring of human rights violations, as in El Salvador, and even providing a transitional government, as in Cambodia. Different mechanisms for conflict containment and conflict resolutions are thus being blended together.

Early missions were simply mandated to monitor and existing ceasefire, and were usually composed of observers or lightly armed troops. Many of these

⁹ Durch and Blechman (3)13

classical operations were successful, but there were failures as well: UNEFI was aborted after ten years; UNIFIL has had only marginal success; and although UNFICYP may legitimately claim some success it is still in place after twenty-eight years.¹⁰ Missions mandated in the last five years, however, have substantively changed: UNTAG, deployed to Namibia 1989-1990, is now thought of as a model mission; after a somewhat shaky start it evolved into a practical and competent body with a clear, albeit broad, mandate. It represented the United Nation's first venture into nation-building, with the mission overseeing Namibia's first national elections.

Closer to home, missions in Central America have taken on new and expanded roles with substantial success: ONUCA played a major part in the disarming of the Contras, and the current mission in El Salvador is playing a major role in the restructuring of the national police as well as in monitoring human rights. In fact, ONUSAL has more civil officials and police than soldiers.

Much of this change has been brought about by the UN and other international organizations as they address new and old internal conflicts around the world. There is a growing need for the supervision and mediation of civil strife, and for dealing with situations as diverse as the cross-border flow of refugees, the threat of conflict spreading across borders, damage to the global environment, or the simple abuse of basic human rights. Peacekeepers are increasingly likely to be called upon to restore government services as well as law and order, to replace police and other services, and even to form transitional governments, as in Cambodia. The protection of humanitarian operations was a new task for UN troops in northern Iraq, and a similar protective role is currently being planned for Somalia. And ethnic tensions have created situations in many parts of the world, such as in the territories of the former Yugoslav republic, wherein ethnic minorities (or in some cases whole populations) require intervention by outside powers to protect innocent lives. Canada has already stated its willingness to bring relief and redress in these human rights emergencies.¹¹

¹⁰ Durch and Blechman (3)36-38; they discuss the impact of initial information on mission performance and assess the outcome of various peacekeeping missions.

¹¹ *Canadian submission to the UN Committee on Peacekeeping Operations*. External Affairs and International Trade Canada, Ottawa, March 1992.

The willingness of the United Nations and other international institutions to intervene in internal conflict reflects the new international situation created by the end of the East-West confrontation. Indeed, the focus of future peacekeeping may increasingly be on resolving the internal conflict of a single state.¹²

Preventive peacekeeping

When one state threatens another, the international community may, once the appropriate mechanisms are developed, consider preventive peacekeeping as an alternative. The concept is based on the premise that peace and security are best maintained by taking pre-emptive action *before* the outbreak of hostilities. While due consideration would be given to the overall security situation, only the consent of the threatened party would be required for deployment of peacekeepers; the possible objections of the aggressor state would not serve as a veto on the deployment of the mission. The role of the peacekeeping force would be deterrence, with the force functioning as a warning and, if necessary, as a tripwire.

This concept is not new. It was first used in an elementary form by the special commission for the Balkans in 1947, and exactly this system has been in place for many years in planning for the security of the NATO flank nations. The real question is whether the concept can be adapted to peacekeeping operations.

The most obvious problem is the linkage with enforcement if deterrence fails. In the example of NATO, the combat troops, the command and control infrastructure, and the logistics system to mount and sustain operations are in place; the UN, however, has none of these essential elements. And even if an appropriate UN command and control system was in place, member states would in all likelihood be reluctant to guarantee the commitment of troops in advance for the enforcement action.

Also problematic is the notion of deploying peacekeepers to only one side of the dispute. This breaks the perception of impartiality of the peacekeeping force and could jeopardize the UN's mediating

¹² The use of peacekeepers in the internal conflict is a significant step for the UN, which has been traditionally unwilling to interfere in the internal affairs of the host country. See: *The Blue helmets, a review of United Nations peacekeeping*. UN dept of Public Information, New York (1985)3-5.

role. Other difficulties include the definition of criteria for deployment of a preventive force, the commitment by member states to provide troops on a standby basis, and the capability of the UN to finance and administer such a system.

Nevertheless, while both procedural and political obstacles exist, the concept of preventive peacekeeping is fundamentally sound. The long-standing acceptance of deterrent forces in NATO operational plans reflects the viability of such forces in appropriate circumstances, as does too the recent announcement of NATO's willingness to support peacekeeping operations in Europe under the auspices of the CSCE. The challenge is to create a viable deterrent capability within the UN. This article will not attempt to present a solution, which lies in the creation of an appropriate command and control infrastructure and the earmarking of forces; rather, we will simply identify the concept as a worthy one. The requirement for preventive peacekeeping must, however, be rationalized within a broader objective of cooperative security; preventive mechanisms must be tied to a process to resolve the underlying conflict.

Post-resolution activities

The traditional view of conflict resolution, including the role of peacekeeping, has paid scant heed to the requirement for assistance beyond the fulfillment of the specific mandate of the peacekeeping force. That is, the international community has long held the belief that their involvement should terminate once a political settlement is reached: the resolution stage. This historical reluctance notwithstanding, there is an emerging consensus that the end of the process cannot simply be a political settlement. It must, rather, recognize the need for more formal structures to aid nations in the critical post-resolution period. It is increasingly evident that, if the peacemaking-peacekeeping process is to be successful in the long term, the post-resolution period must include mechanisms to address both national reconciliation and national reconstruction. Peacemaking and peacekeeping must be the basis for post-resolution activities aimed at these twin objectives.

Following the supervision of elections in Haiti, for example, the international community simply left the country on its own to deal with its shattered

economy and fragile democracy. Underlying this approach was the belief that the holding of elections was the only tonic that Haiti needed on its road to democratic development: hold elections and the rest would naturally follow. This approach failed to provide Haiti with the necessary social and economic institutional support, both before and after the elections, to enable it to tackle the difficult tasks of national reconciliation and reconstruction that inevitably follow democratization.

There are a number of possible mechanisms that the international community can offer nations in the post-election period. An umbrella organization will be required to coordinate the development and implementation of these mechanisms. To succeed, it will have to work with, but not dictate to, the officials of the new political structure who must make the democratic process function. To be effective, cooperation must involve working with the emerging national democratic organizations and political parties. The more cooperative the approach, the greater the chance of success.

Post-resolution activities will often require military involvement, especially if the military have traditionally played a central role in the host state. International forces may be required to assist in the education of the armed forces in the new state, provide advice on the role of the armed forces in a democracy, and assist in establishing appropriate military structures and institutions. This is something done now on a bilateral basis, however a post-resolution programme of education and cooperation would be better conducted multilaterally, following directly from the peacekeeping mission. It would be helpful, but not essential, if this assistance came from nations that had contributed peacekeeping forces and thus had gained some preliminary credibility with the host country. Post-resolution activity of this nature falls outside the traditional parameters of peacekeeping. But if the presence of peacekeeping forces is an essential step toward political settlement, the provision of the post-settlement resources can be considered a logical extension of peacekeeping, and an integral part of the overall process of peaceful conflict resolution.

Other new concepts and structures

Beyond the concept of preventive peacekeeping and post-resolution activities, there are now a wide

variety of ideas about ways in which traditional peacekeeping could be expanded. Some ideas currently being explored are the following.

- *Environmental peacekeeping.* In this concept multinational troops (sometimes referred to as the Green Helmets) would respond to ecological disasters, and it has been suggested that they could also initiate programmes such as reforestation or flood control as a form of international assistance to nations facing widespread environmental damage. This latter assistance could be part of the post-resolution activities discussed above.

- *International anti-crime operations.* This concept envisages the use of multinational units in the fight against organized crime, the international drug trade or international terrorism. Civil police already play a role in modern peacekeeping missions, but usually to advise and assist national police during a transitional period. This concept could be expanded to see multinational police units, possibly in combination with military units, playing a much wider peacekeeping role in international security.

- *Maritime peacekeeping.* Although not a new concept, the deployment of naval elements as part of the Multinational Force and Observers, and in UN missions in both Central America and Cambodia, has demonstrated the efficacy of including naval elements as part of a peacekeeping force. There is much scope for the increased use of maritime resources in peacekeeping, particularly in context of new applications such as international security operations.

- *Humanitarian operations.* As this article was being written, the UN was examining the use of peacekeeping to protect humanitarian operations in Somalia, and plans were being made for a UN peacekeeping force to secure the airport at Sarajevo in order to facilitate humanitarian relief operations in Bosnia-Herzegovina. Clearly, the involvement of multinational military units in support of humanitarian operations is an idea, whose time has come, and this trend should be both welcomed and supported. The delivery of relief supplies is usually hampered not by a shortage of food or delivery resources, but by civil war or other military activity. The use of multinational forces to provide security to humanitarian relief operations is clearly a logical and appropriate step in the evolution of peacekeeping.

While these ideas are both attractive and feasible, they face some obstacles prior to acceptance and implementation. Some of these obstacles result from the organization of the United Nations and its capability to manage new approaches to peacekeeping. The current structure of the secretariat is inadequate for the multitude of tasks it must manage, and even the reorganization now underway is unlikely to result in much capability to study and implement new ideas. The offices of the Military advisor to the Secretary-General and the Undersecretary General for Special political affairs must be provided with appropriate staffs, resources and mechanisms to support the work of an enlarged and renewed Secretariat. And the old chestnut of UN Standby forces needs to be re-examined; clearly such concepts as preventive peacekeeping will founder on the lack of guarantee of combat ready troops from member states should deterrence fail, and the absence of an appropriate command and logistics infrastructure for the employment of such forces.

If the international community is serious in its wish to use the current consensus among major powers to introduce new ways of tackling the issues of international peace and security, then it must move decisively to develop these concepts. The test for the international community is whether or not it can use the United Nations, and other international organizations, to develop the necessary new mechanisms and structures to deal with peaceful conflict resolution in the 1990s and beyond.

Conclusions

We conclude from this brief examination that peacekeeping in its traditional form is undergoing profound change, and has become only one mechanism within a greatly broadened international system of peaceful conflict resolution. While true collective security as envisaged by the founders of the UN is not yet attainable, cooperative security has replaced the confrontational politics of the Cold War and is creating unprecedented possibilities for peace. The major challenge is in how to generate the institutional arrangements to deal with these possibilities.

Peacekeeping in the traditional sense will remain, but new organizations, activities, structures and mechanisms will characterize new peacekeeping

missions. Peacekeeping must now be accepted as only one part of an expanded process, and will not always be conducted in the ways we have come to expect. Politicians, diplomats, bureaucrats, soldiers, police and civil officials must now work together in the search for peace and security, each with a complementary role. There will be increasing pressure to use new mechanisms, such as preventive peacekeeping, to pre-empt conflict. And governments must recognize that peacekeeping is not an end in itself; post-resolution activities must be accepted and encouraged as a natural and normal extension of peacekeeping activities.

We expect that peacekeeping, as an instrument of conflict resolution, will play a pre-eminent role in the emerging international system. The face of peacekeeping is changing, and the peacekeeping nations of the world will have to recognize and adapt to these changes.

Naschrift

Canada heeft een goede naam als het om *peacekeeping* gaat. Artikelen van Canadese hand zijn daarom bijna altijd waardevol. Dat geldt in het bijzonder voor dit artikel van Col Bremner en Lt-Col Snell.

Sedert het einde van de Koude Oorlog is invulling van het begrip *peacekeeping* aan verandering onderhevig. Deze ontwikkeling gaat momenteel zelfs steeds sneller. Opmerkelijk is daarom de grote overeenkomst tussen hetgeen in dit artikel naar voren wordt gebracht en wat op dit moment binnen het Nederlandse defensieapparaat gemeengoed begint te worden. Dat geldt met name voor de benadering die in dit artikel is gekozen met betrekking tot het spectrum van maatregelen, dat onder de vlag van *peacekeeping* mogelijk is. De schrijvers stellen dat er sprake is van een „flexibele range of mechanisms, *from dialogue to intervention*”. In Nederland is echter niet voor *peacekeeping* gekozen als „containerbegrip”, maar voor „arbitrale crisisbeheersing”, om zo verwarring met *peacekeeping* in de oorspronkelijke, enigszins beperkte betekenis te voorkomen. Onder „arbitrale crisisbeheersing” wordt nadrukkelijk méér verstaan dan waarnemings- en controlemisies onder VN-vlag. Het gaat hier om operaties, variërend van waarneming met onbewapende eenheden van de naleving van een

staakt-het-vuren of vredesakkoord, tot interventie met de zwaarste middelen.

Eveneens opmerkelijk is dat de Canadezen het begrip *preventive peacekeeping* introduceren voor een vrede-bewarende operatie die direct volgt op *preventive diplomacy*. Indien een vrede-bewarende activiteit volgt op *peace-making* met militaire middelen (*peace-enforcement*) wordt slechts van *peace-keeping* gesproken. Een aardig en nuttig onderscheid.

Als typisch Canadees kan men de aandacht voor

post-conflict activities aanmerken. De Canadezen weten uit eigen ervaring hoe intensief en omvangrijk, maar bovenal hoe tijdrovend, de inspanning is die moet worden geleverd nadat het ergste leed is geleden (of, beter geformuleerd: lijkt te zijn geleden). De aanwezigheid van VN-eenheden op Cyprus wordt vaak als voorbeeld gebruikt. Wij kunnen – en moeten! – daaruit leren dat de beslissing tot deelneming aan een crisisbeheersingsoperatie slechts een eerste stap is op een soms mijlenlange weg naar de oplossing van een conflict.

dr. R. DE WIJK

**U bent lid van de
Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de
Krijgswetenschap,**

tevens actief dienend officier van de KL of KLu, en u gaat de dienst verlaten?

**Meldt u dat dan s.v.p. even aan de ledenadministratie (Karel Doormanlaan 274, 2283
BB Rijswijk), dan wordt ervoor gezorgd dat u de Militaire Spectator blijft ontvangen!**

B. Beumer

kapitein der infanterie

Delegeren en vrijheden Hoezo anders?

In deze tijd van herstructurering en reorganisatie wordt regelmatig gesproken over het veranderen van de denk- en werkwijze bij het personeel. Het roer zou „om moeten”. Het personeel en de commandant in het bijzonder zouden meer vrijheid moeten krijgen, meer initiatief moeten tonen, maar bovenal een „andere manier van denken en werken” moeten nastreven. Maar zijn er de afgelopen jaren door de diverse commandanten dan slechte prestaties geleverd? Waren hun inspanningen verkeerd?

Tegelijkertijd moet worden erkend dat het niveau van besluitvorming, het werkelijk zelfstandig kunnen (be)denken, beslissen en bepalen reeds gedurende vele jaren steeds hoger is komen te liggen. De vaak gehoorde kreet: „de ruggegraat van het leger is al vele jaren verlegd naar de categorie (subalterne) officieren”, is niet zonder reden ontstaan.

Ter illustratie een voorbeeld. De bataljonscommandant aan ondercommandanten tijdens een vergadering:

Heren, de brigadecommandant hanteert in het kader van de nieuwe (alweer!) zelfverantwoordelijkheid een systeem van delegeren van beleid op opleidingsgebied naar zijn ondercommandanten. Dit betekent dat hij aan de bataljons de prioriteitsstelling overlaat om naar eigen inzicht de opleidingsinspanningen vast te stellen. Ik wijs u erop dat ik deze wijze van werken onderschrijf, maar ze wil beperken tot het bataljonsniveau en niet lager.

Aan de hier beschreven problematiek is het afgelopen decennium reeds veel aandacht besteed. De oplossing lijkt in deze tijd te worden gezocht in het creëren van meer beslissingsruimte op lagere niveaus [1], een op zich effectief idee. De vraag dient zich echter aan in hoeverre de diverse commandanten gedurende de afgelopen jaren die ruimte al niet reeds „namen”.

Ik wil trachten in dit artikel een praktische bijdrage te leveren aan methoden van leiding geven aan een

eenheid, waarbij ik – mede gezien eigen ervaringen – als voorbeeld een pantserinfanteriecompagnie hanteer. Het meeste is echter van toepassing op vrijwel alle eenheden en zeker niet alleen van compagniessterkte. Achtereenvolgens ga ik in op de volgende aspecten.

- Aangeven verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden.
- Voorbereidingsvaardigheden.
- Uitvoeringsvaardigheden en de dagelijkse leiding.
- Externe invloeden.

Een veel gehoord bezwaar over de functie van commandant is de enorme belasting van één persoon: enerzijds als tactische (op)leider, anderzijds als administratieve commandant. Met de „handvatten” in dit artikel tracht ik ook enigszins aan dit probleem tegemoet te komen.

Ten slotte ben ik mij ervan bewust dat niet alle ideeën binnen elke eenheid toepasbaar zijn; bovendien zullen de kwaliteit van de kaderleden en de ac-

Leiding geven aan een eenheid

ceptatie van de leiderschapsstijl bepalend zijn voor het welslagen ervan.

Ofschoon reeds vele artikelen over deze materie zijn geschreven, wil ik toch als nuttig naslagwerk noemen de „Praktische handleiding voor de cc/ec/btc bij opleiden en oefenen” uit de *Adviezen voor opleiden en oefenen* van 1Lk (AOO, dl I – Algemeen) [2], alsmede wijzen op het bestaan van de workshop „teambuilding” van het Opleidingscentrum Didactiek en militair leiderschap [3].

Aangeven verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden

Delegeren: het overdragen van een bevoegdheid.

De compagniescommandant wordt in eerste instantie gesteund door zijn plaatsvervanger en zijn compagniessergeant-majoor. Met deze functionarissen wordt de zg. *ijzeren driehoek* gevormd (spil van de eenheid). Vanaf het eerste moment van planning dienen zij als team samen te werken.

In grote lijnen kan aan beiden een pakket van verantwoordelijkheden worden toebedeeld. Zo kan de plaatsvervanger verantwoordelijk worden gesteld voor alles wat met materieel te maken heeft, maar ook voor het bijbehorende personeel (onderhoudsgroep, verbindingspersoneel, sergeant verzorging, het contact met de bataljonslogistieke elementen, enz.), alsmede voor een deel van de opleiding van de eenheid (opleiding voertuigbemanningen, enz.). De compagniessergeant-majoor – in beginsel de hoofdinstructeur van de eenheid – kan, behalve de „inwendige dienst”, de verantwoordelijkheid krijgen over de werkroosters (fijnprogrammering), de controle op de opleiding, de voorbereiding van oefeningen (meer dan alleen de logistieke voorbereiding), alsmede de contacten met opleidingsfunctionarissen van het bataljon of de brigade.

Aan het „lagere kader” kan echter eveneens verantwoordelijkheid worden gedelegeerd; meer dan thans veelal het geval is. Op het gebied van opleiding, personeel en materieel kan een hoeveelheid taken worden toebedeeld aan (opvolgend) pelotonscommandanten en/of aan groepscommandanten, eventueel en voor zover noodzakelijk, begrensd door te stellen randvoorwaarden als tijd, ruimte, verwachte minimumeisen e.d. Daarbij kan men denken aan zaken als individueel gerichte (extra) training/opleiding, zorg voor de binnenslapers

buiten de diensturen, onderhoud materieel regelen, e.d.

Hoewel sterk afhankelijk van de persoonlijke competenties en de omgevingsfactoren is het niet ondenkbaar een groepscommandant verantwoordelijk te stellen voor „het voertuig met inhoud”, waarbij – bv. voorafgaande aan een oefening – hij de gehele belading/voorbereiding regelt met zijn groep en – bij terugkeer – het gehele onderhoud; e.e.a. gesteund door het pelotonskader en passend binnen het „onderhoudsraamwerk” van de eenheid. Hoewel zo’n systeem in het begin nog wat stroef zal verlopen en de nodige fouten zal opleveren, leidt het op langere termijn tot een grotere verantwoordelijkheid, een groter verantwoordelijkheidsbesef en een actiever meedenken van de groepsleden.

Tegelijkertijd mag van die groepscommandant worden verwacht dat hij op de hoogte is van alle details, zowel van het aan hem toebedeelde personeel (kwaliteiten, conditie, gezinssituatie, problemen, stemmingen, verjaardagen) als van het materieel (defecten, staat van onderhoud, lokaties, e.d.). Eén aspect mag bij het delegeren niet worden vergeten: de verantwoordelijkheid voor het (gedelegeerde) werk blijft te allen tijde bij de delegerende.

Vorbereidingsvaardigheden

In deze uiteenzetting wil ik niet ingaan op het belang van een goede en tijdige planning. Dat mag bekend worden verondersteld.

Hoewel de AOO/BOO (*Adviezen/Beleid opleiden en oefenen*) als richtlijn geven dat de compagniescommandant zijn eigen jaarplan „invult” [2], blijkt in de praktijk veelal dat het uitgangspunt voor een planning van activiteiten het plan is van het hogere niveau, i.c. het bataljonsjaarplan.

Vaststellen eindfasen

In de zg. schoolperiode verdient het aanbeveling om – met het oog op de te verrichten activiteiten in de parate periode – bepaalde eindfasen/eindleerdoelen vast te stellen. (Hierbij wordt uitgegaan van de situatie dat het beroepspersoneel bepaalde tijd (bbt) opkomt bij het onderdeel waar de functie zal worden vervuld.) Voorbeeld: wanneer in de parate periode een oefening PANTSERSTORM staat vermeld, dient de eenheid zich reeds in de schoolperiode daarop voor te bereiden; wanneer de compagnies-

commandant dan geen *deadlines* aangeeft voor de training, zal een goed resultaat uitblijven. Zo is ook de training voor bv. vaardigheidsemblemen in fasen te plannen.

Voorts is het noodzakelijk meer lessen/activiteiten te plannen dan in de vigerende syllabi wordt aangegeven. Niet alleen om effectief iets te doen aan het leegloopverschijnsel, maar ook om de „geesten te prikkelen” en een verdieping in de opleiding te bewerkstelligen (zie tabel 1). Zo zullen eigen „sylla-

Leegloop bestrijden door efficiënte werkwijze

Tab. 1 Voorbeeld extra lessen

- * Ongewapend gevecht; bajonetvechten
- * Cyclus overlevingslessen (VS 2-1380)
- * Oriëntatie overige wapens/dienstvakken
- * EHAF voor (minimaal) 1 à 2 soldaten per (gevechts-)groep
- * Fysieke training: (alternatieve) speedmars, tactische hindernisbaan, sportteamsgewijze training, bijscholing
- * Lessen „buitenland” (eventueel taallessen)
- * Klein-werktraining (bv. valstrikken e.d.)

bi” kunnen worden ontwikkeld voor diverse functiegroepen (bv. uitgestegen infanteriepersoneel), maar ook programma’s, waarbij personeel wordt opgeleid voor andere functies, ter onderlinge uitwisselbaarheid.

Hoewel een oefenprogramma van een pantserinfanterie-eenheid doorgaans geen ruimte laat voor „leegloop”, kan ook daar de opleidingstijd vaak veel efficiënter worden benut. Zo is het bv. mogelijk tijdens een onderhoudsperiode een deel van het uitgestegen personeel – voor zover niet nodig bij het voertuigonderhoud – lessen te laten volgen, of extra schietopleiding of fysieke training te bieden, eventueel pelotonsgewijs.

Zoals gezegd: de basis voor de planning is het plan van het hogere niveau. Alvorens een hogere staf definitief zijn jaarplan invult, is het voor een commandant zaak zijn activiteitenwensen reeds kenbaar te maken (stadia schietopleiding, fysieke opleiding, functiebekwaamheden, opleiding „specialisten” (antitank, boordschutters, enz.) met de bijbehorende aanvragen voor instructiemateriaal, verlofperioden, „eigen” opleidingsplannen).

Werkwijze

Teneinde een efficiënte werkwijze te garanderen en het personeel (kader) te betrekken in de planning, is het raadzaam op de volgende manier te werk te gaan.

1. Bespreking programma met de vereiste functionarissen.
2. Uiteenzetten bedoeling.
3. Beroep doen op initiatieven.
4. Aanwijzen „specialisten” op grond van kwaliteiten/beschikbaarheid (schuttersopleiding; overlevings/fysieke opleiding; klein-kaliberwapens, vaardigheidsemblemen).
5. Consequent werken met functiegroepen.
6. Planning vaststellen met plv en csm, bespreken met overig kader, inpassen in bataljonsjaarplan en aanvragen van het benodigde materiaal.

Wanneer het lagere kader in deze planning wordt betrokken, zal dat vrijwel zeker leiden tot een hogere acceptatie, daardoor een actiever meedenken en vooral een hogere mate van initiatief en verantwoordelijkheid.

Informatievoorziening

Wanneer een activiteitenrooster definitief is geworden, dient het personeel van de eenheid te worden geïnformeerd. Dat lijkt een open-deuropmerking, maar het is verbazingwekkend te constateren hoeveel commandanten en kaderleden de mening zijn toegedaan dat eerlijke informatie leidt tot een grote afwezigheid van (lager) personeel. Uit ervaring weet ik dat het tegenovergestelde waar is.

Voorafgaande aan oefeningen en andere activiteiten van enig belang is het raadzaam het personeel te informeren over het programma en daarbij aan te geven wat van hen wordt verlangd. Dat kan dan bovendien worden verduidelijkt met video’s, films of demonstraties van materieel. Het gezegde „onbekend maakt onbemind” zal zwaarder wegen dan het vooraf bekend zijn met de eventueel te verwachten „ontberingen”. Het moge duidelijk zijn dat in een eenheid met een goede teamgeest het percentage „afvalligen” zal zijn te verwaarlozen. ▸

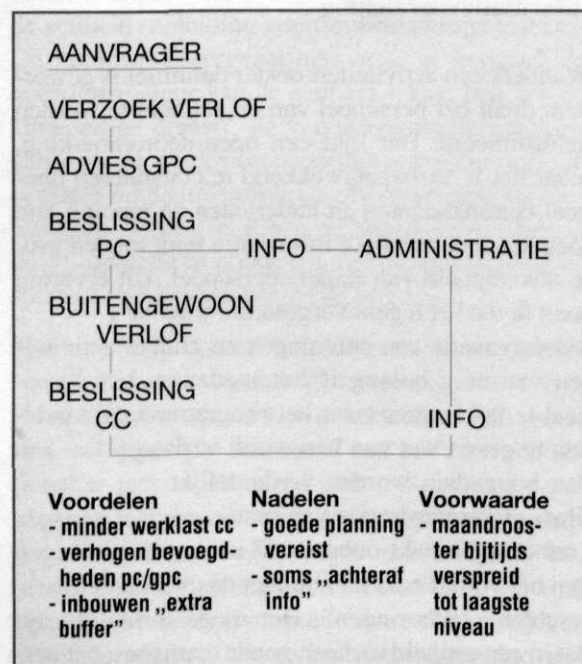
Tab. 2 Voorbeeld maandrooster

Datum	Hoofdactiviteit	Verlof	Bijzonderheden
01..	sport; lessen	mogelijk	
02..	cie van dienst; sim.-schieten	beperkt	sim.-schieten: 1e pel
03..	cie van dienst; info-oefening	geen	
04..	voorb/beladen	geen	
05..	t/m 16.: oefening Denemarken	geen	
19..	onderhoud	geen	
20..	onh; schieten Fal	geen	schieten: 2e pel
22..	compensatieverlof	allen	

Om onduidelijkheden te voorkomen is het handig een zg. *maandrooster* uit te geven en te verspreiden tot op de legeringskamers. Daarbij kan worden volstaan met een schema dat eruit zou kunnen zien als in tabel 2 is weergegeven. Belangrijk daarbij is echter wel om bij uitgifte van zo'n overzicht (circa 1 maand van tevoren) de detailplanning gereed te hebben. De kolom „verlof” dient om de ondercommandanten aan te geven wanneer zij hun personeel verlof kunnen verlenen (zie ook het hier bij afgedrukte verlofsysteemschema).

Uitvoeringsvaardigheden

Kenmerkend voor een legerenheid is het feit dat het niveau van de te behalen resultaten voor een zeer groot deel wordt bepaald door de werksfeer/

Verlofsysteem

teamgeest. Hoewel veel factoren van invloed zijn op de sfeer, wil ik toch een aantal onder de aandacht brengen.

a. Personeelszorg

Reeds genoemd is de (eerlijke) informatievoorziening, het betrekken van het personeel in de planingsfase, alsmede het delegeren van verantwoordelijkheden. Voorts zal de persoon van de commandant van grote invloed zijn. Maar ook aspecten als het verlof-, ziekte- en krijgstuichtbeleid, de aandacht voor probleemsituaties, alsmede het kunnen omgaan met vertrouwen in medewerkers, zijn bepalend voor een goede onderlinge verstandhouding en saamhorigheid. De werksfeer wordt in eerste instantie bepaald door de wijze van werken en de onderlinge omgang. Pas daarna werken de zg. „sfeerverhogende activiteiten” mee.

Ziekte/krijgstucht

Ofschoon het huidige ziek-thuisstelsel gelegenheid biedt tot fraude, zijn er wel degelijk methoden om de „schade” te beperken. Veel aandacht, sociale controle en (bij terugkeer) de gemiste leerdoelen laten inhalen, zullen op termijn vruchten afwerpen. Ook het hanteren van de strafbevoegdheid bij het handhaven van de krijgstuicht kan van invloed zijn op de sfeer binnen de eenheid. Wanneer de commandant reëel straft en strafbevoegdheid niet als een verkapt machtsmiddel beschouwt, maar eerder vergelijkt met bv. het KNVB-tuchtsysteem, kan een vorm van strafacceptatie worden gecreëerd waarbij een ieder de strafoplegging als logisch zal ervaren, de gestrafte inbegrepen.

Verlof

Het verlenen van verlof is bij uitstek een zaak om te delegeren aan ondercommandanten. De bevoegdheid verleent het lagere kader meer aanzien, het verlof kan efficiënt worden ingepast in het werkschema en de (compagnies)commandant kan zijn tijd beter gebruiken.

Voortijdige dienstverlating (individueel)

Een verschijnsel van de laatste jaren was de voortijdige dienstverlating van dienstplichtigen. Het is niet ondenkbaar dat – hoewel in mindere mate – dit probleem bij bbt-personeel zal blijven bestaan. Natuurlijk zijn er ook bij dit aspect veel externe in-

vloedsfactoren, maar de basis ligt veelal in de methode van aanpak van de commandant. Hoewel gevaarlijk, wil ik stellen dat het moment van doorverwijzing van individuen naar het officiële hulpverlenerscircuit als (laatste) redmiddel moet worden benut om individuele problemen op te lossen. Een uitzondering hierop – en daarin schuilt dan ook het „gevaar” – vormen de individuen met dusdanig grote, vaak psychische, problemen, dat „lekenhulp” geen soelaas biedt of zelfs averechts werkt. Verder zijn er gevallen die menig commandant juist graag zou willen „helpen” de dienst te verlaten.

Een voorwaarde voor het eigenhandig omgaan met problemen is, paradoxaal genoeg, een goed contact tussen commandant en officiële hulpverleners en regelmatige informatie-uitwisseling over het desbetreffende personeel. Veel problemen zijn klein van aard en omvang en daardoor ook relatief eenvoudig te verhelpen of te voorkomen, mits bij commandanten en kader de *bereidheid* daartoe bestaat.

b. De dagelijkse leiding

Ofschoon deze in dit artikel geheel onder de noemer „leiding geven” valt, acht ik het nodig het dagelijks zichtbare functioneren van de commandant extra te belichten. Uitgaande van de eerder beschreven planningsmethodiek, zal die werkwijze zich moeten voortzetten om de eenheid zo efficiënt mogelijk te laten functioneren.

Zo zal – op basis van jaarplan en maandoverzicht – een gedetailleerd werkrooster moeten worden gemaakt, voorzien van aparte orders voor grotere activiteiten, waarbij een dusdanig raamwerk voor de sub-eenheden moet zijn gecreëerd, dat de gestelde eindleerdoelen voor hen ook haalbaar zijn. Dat werkrooster dient uiteraard vroegtijdig met het betrokken kader te worden besproken.

Voorts is het wenselijk – maximaal éénmaal per maand – met een aantal vertegenwoordigers van de sub-eenheden (i.c. het onderdeeloverlegorgaan) overleg te voeren, niet alleen over onderwerpen als inwendige dienst, verlof, sfeerverhogende activiteiten e.d., maar ook, indien nodig, over de bedrijfsvoering binnen de eenheid.

Leidinggevende vaardigheden

De sfeer en, o.a. daardoor, de resultaten van een eenheid worden voor een groot deel bepaald door

de wijze van omgang en communicatie binnen de eenheid en door het saamhorigheidsgevoel (het „wij-gevoel”). Invulling van deze aspecten is moeilijk te vervatten in aanwijzingen of checklists, maar veelal een kwestie van persoonlijke aanpak, waarin de ene commandant uitblinkt en waarmee de andere veel moeite kan hebben. Afgezien van de open deur „wees jezelf”, is er toch een aantal hulpmiddelen te noemen.

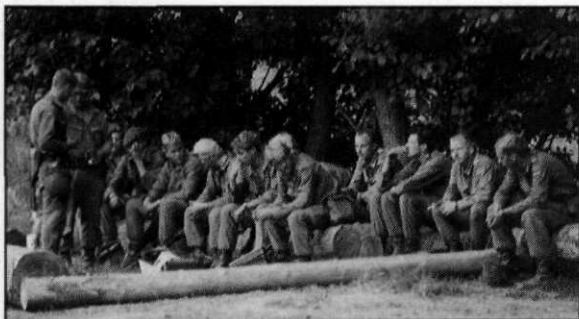
Zo zal een informele benadering, waarbij commandant en kader de nodige interesse (ook over privé-aangelegenheden) voor het personeel tonen, veel effect kunnen sorteren. (Het is verbazingwekkend het effect te zien van een gebakje voor een jarige om drie uur 's nachts in de Duitse modder.) Daar staat tegenover dat de leidinggevende er ook moet zijn bij eventuele problemen en deze geenszins uit de weg gaat of aan anderen overlaat.

Het belang van voorbeeldgedrag dient daarbij niet te worden onderschat. De commandant die van achter zijn bureau de eenheid denkt te kunnen leiden, zal dat niet lang volhouden. *Management by participation and walking around* oogst waardering en toont betrokkenheid. Evenzo kan een relativerende houding (niet te verwarren met nonchalant/onverschillig) een leider sieren. Een houding waaruit blijkt dat de commandant een buffer vormt tussen zijn personeel en het hogere niveau en daarmee op evenwichtige wijze „staat” voor dat personeel, zal alom worden gewaardeerd („paraplu-werking”).

De leider die „te vaak en te veel” controleert, werkt demotiverend. Controle is nodig, maar hoe te voorkomen dat die ergernis opwekt? Een methode is werkelijk interesse te tonen, m.b.v. vragen/opmerkingen. Bij constateren van eventuele fouten is het zaak deze direct te bespreken, maar ook weer niet te lang. „Vertrouwen is goed, controle is beter” is een gevleugelde kreet in onze armee, maar werkt vaak averechts. Accepteren van de mogelijkheid van fouten is voor veel chefs een grote stap, maar zal uiteindelijk vruchten afwerpen.

Ook originele activiteiten, uiterlijke herkenning en ludieke acties, zullen echter door hun karakter bijdragen tot het „wij-gevoel” en een goede sfeer: een eigen onderdeelnaam, -embleem en -mascotte, een muzikant bij appèls/inspecties en activiteiten in groter verband, emblemen op het uniform, een intern medium opzetten, het zijn slechts enkele voorbeelden.

Ten slotte is het blijkbaar nodig te adviseren „de

Teameest door wijze van omgang en communicatie

deur van de commandant altijd open te laten". Het is verbazingwekkend te constateren hoe hoog de drempel van die deur door het personeel vaak wordt ervaren.

Externe invloeden

Zoals ik reeds in de inleiding vermeldde, worden de leidinggevende inspanningen sterk beïnvloed door het aan de leider toebedeelde personeel. Helaas is het voor een lagere commandant (nog) niet mogelijk belangrijke invloed uit te oefenen op plaatsing/omscholing van zijn personeel. Het – op basis van een uitzendbureausysteem – tijdelijk plaats van extra kaderleden kan al enorm worden bemoeilijkt. Wellicht zal dit aspect in het nieuwe regionale wervingssysteem verbeteren.

Een sterk bepalende factor op de stijl van leiding geven aan een eenheid is de bemoeienis van „het hogere niveau". Wanneer een hogere commandant meer is geïnteresseerd in processen dan in producten, zal dat zijn invloed hebben op de wijze van management.

Door aan het lagere niveau weinig ruimte te bieden om initiatieven te tonen, wordt het personeel op dat niveau onvoldoende benut. Door verantwoordelijkheid daar te leggen, waar de uitvoering plaatsvindt, wordt weliswaar het risico van fouten groter, maar het personeel wordt meer gestimuleerd tot het leveren van goede prestaties.

Dit bij een hogere commandant bewerkstelligen vereist doorgaans enig diplomatiek optreden. Wanneer een commandant „betuttelt", is het bv. zaak dat niet onomwonden te zeggen, maar kan aan hem worden voorgesteld „die en die taken te delegeren". De beste methode is meestal een open gesprek, eventueel bij gelegenheid van bv. een functioneringsgesprek.

Ook andere eenheden/instanties zijn echter van in-

vloed. Wanneer bv. logistieke/administratieve eenheden slechts hun „diensten willen verlenen" na tussenkomst van de onderdeelcommandant en zich daarbij beroepen op regels en voorschriften, zal het lagere kader danig in zijn ontwikkeling worden gestoord. Enig vooroverleg om het pad te effenen zal hier zeker nodig zijn.

Samenvatting

Ik heb getracht aan te geven dat de denk- en werkwijzen van het personeel mijns inziens niet aan verandering toe zijn. Het zijn de „betuttelende" leiderschapsstijl en de (bureaucratische) organisatievorm die moeten veranderen. Het jaar van leiding geven 1990 heeft helaas (nog) niet overal het beoogde effect gehad.

Wanneer op alle niveaus, te beginnen op het hoogste, meer zou worden gestreefd naar een vèrgaande delegatie van verantwoordelijkheden en bevoegdheden, open communicatie en minder controle in welke vorm dan ook, met een organisatie van minder strakke structuur, meer flexibiliteit en bovenal meer ruimte voor ideeën van onderaf, zou onze KL het in de inleiding geschetste karakter kunnen krijgen en zou de „ruggegraat" in ere kunnen worden hersteld. Verscheidene reorganisatieprojecten wijzen gelukkig in die richting [4].

Een beter moment om de bijbehorende leiderschapsstijlen te bewerkstelligen kan men niet bedenken.

Literatuur

1. J. Heijnsdijk en L. A. M. van den Nieuwenhuijzen – Organisatiecultuur in de krijgsmacht. *Mil. Spect.* 161(1992)(6)253.
2. *Adviezen voor opleiden en oefenen.* 1 Lk, Apeldoorn (1991).
3. T. Doornweerd – Teambuilding. Een praktijkgerichte bijdrage aan militair leiding geven. *Mil. Spec.* 159 (1990)(9)389.
4. P. W. Strik en B. Koele – De 43e Gemechaniseerde brigade en de „Pilot Bedrijfsvoering 1 Lk". *Mil. Spect.* 162(1993)(4)173.

VOORTS:

H. Buurma – *Doeltreffend delegeren.* Kluwer, Deventer, (1982).

Beleidsconcept leiding geven. BLS, Den Haag (1991).

A. Uris – Delegation: the secret of executive intelligence. *Intermediair.* VNU business publications, Amsterdam.

W. Roberts – *Leiderschapsprincipes van Attila de Hun.* Het Spectrum, Utrecht (1987).

prof. dr. N. Sybesma-Knol
faculteit der rechtsgeleerdheid VU Brussel

[bewerkt door J.F.W. van Angeren, Ikol KLu]

Peacekeeping en de rol van de Verenigde Naties

Het Handvest van de VN voorzag al in 1945 in (vreedzame) conflict-beëindiging. Conform art. 39 bepaalt de Veiligheidsraad of er sprake is van een bedreiging van de vrede, vredebreuk of daad van agressie, en doet aanbevelingen, of beslist welke maatregelen er zullen worden genomen, overeenkomstig het in de artikelen 41 en 42 bepaalde, tot handhaving of herstel van de internationale vrede en veiligheid. Verlamd evenwel door de Koude Oorlog, beperkten de VN zich noodgedwongen tot – in hun handvest, nota bene, niet voorziene – vredesoperaties met vredesmachts, die in feite een semi-militaire taak hadden. Deze zg. *peacekeeping*-operaties werden uit nood geboren, zonder dat er een expliciete rechtsbasis voor bestond.

Peacekeeping is dus in de loop der jaren tot stand gekomen en bevindt zich nog steeds in een evolutieproces. Als gevolg daarvan heeft de term *peacekeeping* tegenwoordig in de praktijk drie afzonderlijke betekenissen gekregen.

– Op de eerste plaats wordt *peacekeeping* gebruikt als verzamelnaam voor alle militaire (VN-) activiteiten ter ondersteuning van de vrede. Hiervoor wordt momenteel veelal de term „arbitrale crisisbeheersing” gehanteerd.

– Op de tweede plaats wordt het begrip in de letterlijke betekenis gebruikt en wel in beperkte zin. Dit houdt in dat gevechtsacties worden uitgesloten en dat gebruik van geweld slechts is toegestaan uit pure zelfverdediging.

– Op de derde plaats wordt het begrip – eveneens in de meer letterlijke betekenis – gebruikt, maar dan in ruimere zin. Daarbij worden namelijk zg. *enforcement actions*, ter on-

dersteuning van het bereiken van de *peacekeeping*-doelstelling, niet uitgesloten. De grens van het te gebruiken geweld zal in dit geval steeds nadrukkelijk worden vastgelegd in zg. *Rules of Engagement* (ROE's).

Het begrip *peacekeeping* zal in dit artikel niet in de meeste enge betekenis van het woord worden gebruikt, maar eerder in een iets bredere zin van vredesinterventies die door de Verenigde Naties zelf of ook door regionale organisaties kunnen worden ondernomen.

Tijdens de Koude Oorlog was er slecht incidenteel sprake van *peacekeeping* of *arbitrale crisisbeheersing* met militaire middelen. Door de toegenomen samenwerking tussen de Westerse landen en de landen van het voormalige Oostblok kunnen de VN momenteel bij het oplossen van crises een steeds prominenter rol spelen.¹ Door de grotere betrokken-

¹ In het rapport van de secretaris-generaal van de VN aan de Veiligheidsraad op 31 jan. 1992 is dit als volgt geformuleerd.

– *Since the creation of the United Nations in 1945, over 100 major conflicts around the world have left some 20 million dead. The United Nations was rendered powerless to deal with many of these crises because of the vetoes – 279 of them – cast in the Security Council, which were a vivid expression of the divisions of that period (...) With the end of the cold war there have been no such vetoes since 31 may 1990, and*

heid van de internationale gemeenschap bij crises is arbitrale crisisbeheersing internationaal, maar ook nationaal, in het middelpunt van de belangstelling komen te staan. Met de revolutionaire veranderingen in de veiligheidssituatie, lijken bovendien nu ook militaire middelen een bruikbaar instrument in de buitenlandse politiek. Arbitrale crisisbeheersing met militaire middelen lijkt een verschijnsel waarmee wij meer en meer te maken krijgen.

Dit artikel belicht de rol van de Verenigde Naties bij arbitrale crisisbeheersing: de mogelijkheden, de grenzen, de toekomst. Het begint met de mogelijkheden. Die zijn van verschillende aard: het Handvest noemt er enkele, en in de loop der jaren hebben zich nog andere procedures ontwikkeld. De laatste tijd hebben wij echter met eigen ogen kunnen zien dat die procedures niet altijd zo rechtstreeks en vanzelfsprekend leiden naar de oplossing van een conflict. Wij zien dat er blijkbaar grenzen zijn aan de middelen van de VN als organisatie, om haar zienswijze aan de partijen op te leggen, om het evenwicht in de internationale betrekkingen te herstellen. Dat schept grote onzekerheid. Het doet dan ook allerlei vragen rijzen over wat er misloopt, over de toekomst. *Moet er aan het „systeem”*

demands on the United Nations have surged... In the past months a conviction has grown, among nations large and small, that an opportunity has been regained to achieve the great objectives of the Charter, a United Nations capable of maintaining international peace and security, of securing justice and human rights and of promoting, in the words of the Charter, 'social progress and better standards of life in larger freedom'. This opportunity must not be squandered. The Organization must never be crippled as it was in the era that has now passed.

Dit artikel is een bewerking van de voordracht, gehouden tijdens het colloquium over „Peacekeeping operations”, op 8 en 9 februari jl., georganiseerd door het Belgische Defensie Studiecentrum, verbonden aan het Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie, i.s.m. het Koninklijk Hoger Instituut voor Internationale betrekkingen. Mevrouw Sybesma-Knol is hoogleraar internationaal recht aan de Vrije Universiteit Brussel. Hoewel de tekst grotendeels is gebaseerd op de originele voordracht, valt hij qua weergave en strekking onder verantwoordelijkheid van de bewerker.

iets worden veranderd? *Kan* er aan het systeem iets worden veranderd?

De Verenigde Naties en hun handvest

Op 14 augustus 1941 reeds werd tussen het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten van Amerika een begin van bondgenootschap gesloten. Later, op 1 januari 1942, werd dat door 26 landen onderschreven en het *Atlantisch Handvest* genoemd. Dat bondgenootschap was in de eerste plaats een systeem van collectieve veiligheid (het was immers in eerste instantie een *militair* bondgenootschap), maar toch is het Atlantische Handvest vooral merkwaardig omdat de *vredesconceptie* die erin wordt verwoord veel breder is dan de afwezigheid van gewapende conflicten alleen. Er wordt al een eerste aanduiding gegeven van het belang dat de bevordering van economische stabiliteit, welvaart, sociale rechtvaardigheid en eerbiediging van de mensenrechten in de naoorlogse samenleving zal hebben.

Toen later in 1948 de Verenigde Naties werden opgericht is die aanduiding in het VN-handvest (verder te noemen het Handvest) omgezet in structuren, organen, commissies, gespecialiseerde organisaties, die ieder op hun terrein de internationale samenwerking bevorderen. Wij stellen dan ook vast dat dit aspect van het werk van de VN evenzeer van belang is voor de wereldvrede als het systeem voor collectieve veiligheid! Laten wij echter eerst eens bezien hoe dat systeem voor collectieve veiligheid eigenlijk is opgevat. Het berust op de volgende uitgangspunten.

– Het bondgenootschap dat op 1 januari 1942 werd afgesloten, eindigde niet met het einde van de oorlog, maar bleef van kracht, als een algemeen stelsel voor collectieve veiligheid, in de vorm van de algemene Vredesorganisatie VN.

– Alle leden van die organisatie zullen zich inzetten voor de gezamenlijke handhaving van de vrede, overal ter wereld.

– De leden onthouden zich in hun onderlinge relaties van het dreigen

met, of gebruik van, geweld (Handvest, art. 2.4).

– Zij dragen de verantwoordelijkheid voor het handhaven van de internationale vrede en veiligheid in de eerste plaats op aan de Veiligheidsraad, die in hun naam handelt (Handvest, art. 24).

– De Veiligheidsraad zal de partijen in een conflict allereerst bijstaan in het zoeken naar een oplossing met vreedzame middelen, zoals onderhandelingen, feitenonderzoek, bemiddeling, conciliatie (Handvest, hfdst. III).

– Als de Veiligheidsraad echter van oordeel is dat er sprake is van een bedreiging van de vrede, verbreking van de vrede, of daad van agressie, kan hij overgaan tot het nemen van (militaire of andere) „doeltreffende maatregelen” om de internationale vrede en veiligheid te herstellen (Handvest, hfdst. VII, art. 39).

– Als daarvoor aanleiding bestaat, kan de Veiligheidsraad gebruik maken van regionale organisaties voor het uitvoeren van zulke maatregelen; dergelijke organisaties mogen echter niet „optreden” dan met machtiging van de Veiligheidsraad (Handvest, art. 53).

– Het traditionele recht op individuele of collectieve zelfverdediging blijft bestaan; ieder optreden uit zelfverdediging dient echter te worden gemeld aan de Veiligheidsraad (Handvest, art. 51).

– Deze regels voor de handhaving van vrede en veiligheid vormen een onderdeel van een algemene vredesorganisatie, die ook mechanismen omvat voor internationale samenwerking op economisch en sociaal gebied, en voor de bescherming van de rechten van de mens (Handvest, hfdst. IX en X).

Het is duidelijk dat in dit systeem van collectieve veiligheid de hoofdrol is toebedeeld aan de *Veiligheidsraad*. Voorts kan, in voorkomende gevallen, en vooral als de Veiligheidsraad niet erin slaagt tot een besluit te komen, ook de *Algemene Vergadering* een rol spelen. Die mag weliswaar geen aanbevelingen doen zoals de Raad, maar in het verleden zijn daar juist vaak problemen geweest. De Oost-West-

tegenstellingen hebben gedurende de eerste veertig jaren van de Verenigde Naties de werking van het collectieve veiligheidssysteem, zoals hierboven beschreven, vaak lamgelegd. Dat systeem was immers gebaseerd op de vooronderstelling dat de grote mogendheden zouden samenwerken bij het handhaven van de internationale vrede en veiligheid. Daarvoor verzekerden de grote mogendheden zich in 1945 van een permanent lidmaatschap in die Veiligheidsraad. Ook werd de stemmingsprocedure zo geregeld dat geen enkel besluit kan worden genomen zonder hun instemming, of althans wanneer zij zich ertegen verzetten. Dit „veto-recht” is in beginsel niet louter negatief: het weerspiegelt tot op zekere hoogte de machtsverhoudingen in de wereld maar tevens de verantwoordelijkheden van bepaalde landen bij de handhaving van de internationale vrede en veiligheid. Het vereist echter wel een goede verstandhouding en een bereidheid tot samenwerken van de vijf permanente leden. Toen dit in de praktijk niet mogelijk bleek, is er vooral van het nemen van „doeltreffende gezamenlijke maatregelen” niet veel terechtgekomen. Dat had tot gevolg dat de VN als organisatie andere middelen voor vredeshandhaving en bevordering van internationale samenwerking gingen ontwikkelen. Zo werd meer aandacht besteed aan economische en sociale problemen, meer in het bijzonder in de ontwikkelingslanden, maar ook op het gebied van vrede en veiligheid werden nieuwe technieken ontwikkeld en alternatieve organen opgericht.

Ten eerste gaf de onrust die in het Westen was ontstaan over een eventuele oorlogsdreiging vanuit Oost-Europa, aanleiding tot de oprichting van regionale veiligheidsorganisaties. Om echter te voorkomen dat de maatregelen die door zulke organisaties zouden worden genomen, zouden zijn onderworpen aan de goedkeuring van de Veiligheidsraad, werden zij niet opgericht onder art. 53 van het Handvest, maar als organisaties voor collectieve zelfverdediging onder art. 51 van het Handvest. Zo ontstonden de NAVO,

het Verdrag van Rio, het Pact van Bagdad (of het *Centro*-verdrag), de Seato, Anzus, en in reactie daarop het Warschau-Pact. Jarenlang werd de internationale veiligheid door deze organisaties verzekerd.

Ten tweede werd er gezocht naar middelen om, buiten hfdst. VII van het Handvest (getiteld „Acties betreffende bedreiging voor de vrede, vredebreuk en daden van agressie”) om, partijen bij een conflict bij te staan in hun pogingen het vuren te staken, bestandsovereenkomsten te sluiten, onderhandelingen te beginnen, enz. Zo ontstond dan, in de VN-praktijk, het instituut van de *peace-keeping operations*, vredesoperaties, met name bedoeld ter ondersteuning van de vreedzame beslechting van geschillen zoals voorzien in hfdst. VI van het Handvest (getiteld „Vreedzame beslechting van geschillen”).

Vredesoperaties

Na de Koude Oorlog is een tweede „golf” van vredesoperaties op gang gekomen. Meer nog dan vroeger zien wij op onze televisietoestellen de VN-Blauwhelmen in actie. Het is dus goed om even stil te staan bij het hoe en wat van die VN-vredesoperaties. Welke zijn de criteria waaraan moet zijn voldaan wil een vredesoperatie enige kans op succes hebben?

De „politieke” voorwaarden

In het Handvest wordt, in art. 43, aan alle VN-leden de *verplichting* opgelegd aan de Veiligheidsraad „zodanige gewapende strijdkrachten ter beschikking te stellen (...) als noodzakelijk zijn voor de handhaving van de internationale vrede en veiligheid”. Men zou op grond daarvan de indruk kunnen krijgen dat er zoiets bestaat als een internationale VN-vredesmacht met een permanente staf en samengetrokken op geïnternationaliseerd gebied, gereed om binnen enkele uren op bevel van de VN te worden ingezet in een bepaalde conflictsituatie: een soort *rapid deployment force* van de Verenigde Naties. Een dergelijk VN-leger heeft echter nooit bestaan

en zal op korte termijn ook niet bestaan. Toch hebben de Verenigde Naties, al beschikken zij niet over zo’n permanente strijdmacht, wel een capaciteit tot vredeshandhaving ontwikkeld, waarbij in de loop der jaren, op verschillende plaatsen, met inzet van militaire eenheden of waarnemers, de vrede kon worden ingediend. Het waren ad-hocmissies, die na gehele of gedeeltelijke vervulling van hun taak werden ontbonden. In elk van deze gevallen ging het om operaties die geen dwangacties waren in de zin van hfdst. VII van het Handvest. Toch werd soms, zij het voor korte tijd en op beperkte schaal, geweld gebruikt. Zo werd bv., in de verschillende resoluties in verband met de VN-operaties in Kongo, achtereenvolgens gesproken over „such military assistance as may be necessary”, „to take all necessary action”, en: „the entry of the UN-Force into the province of Katanga is necessary”. Toegegeven, er is daarop achteraf wel kritiek geweest, maar in de praktijk kan dus, ook in het kader van vredesoperaties, wapengebruik soms noodzakelijk blijken (zg. *enforcement actions*).

Op welke wijze onderscheiden „vredesoperaties” (incl. *enforcement actions*) zich van „dwangmaatregelen” (*peace-enforcements*) onder hfdst. VII van het Handvest?

Het eerste uitgangspunt is dat vredesoperaties steeds plaatsvinden op verzoek van, en met toestemming van, de staat op wiens grondgebied de operaties worden ondernomen. Zij moeten dan ook eerder worden gezien in functie van hfdst. VI van het Handvest, dat handelt over de vreedzame beslechting van geschillen. Er is wel eens gezegd dat vredesoperaties een vorm zijn van *good offices*, één van de klassieke technieken bij de vreedzame geschillenbeslechting die al waren neergelegd in het Verdrag van Den Haag over de Vreedzame beslechting van internationale geschillen, van 1907.

Een tweede fundamenteel vereiste voor het welslagen van een vredesoperatie is de wil van de betrokken partijen een begin te maken met het vredesproces. De aanwezigheid van een vredesmacht kan doorslagge-

vend zijn als het lukt het gedrag van de strijdende partijen om te buigen naar rust en verstandhouding; maar *op zichzelf* kunnen vredes machten die rol niet spelen. Zij kunnen ertoe bijdragen de bereidheid van de partijen tot onderhandelen in werkelijkheid om te zetten, maar zij kunnen ontwikkelingen die naar oorlog leiden, en het oplaaien van geweld niet echt verhinderen.

Een derde principe is, dat het instellen van vredesoperaties dient te zijn voorbehouden aan de internationale gemeenschap. Dat wil zeggen dat er een brede consensus moet bestaan over de noodzaak van de vredesoperaties, en over de wijze waarop die dienen te worden uitgevoerd.² Met andere woorden: het instellen van vredesoperaties dient een monopolie te blijven van de Verenigde Naties³, of van de grote regionale organisaties onder toezicht, of althans met machtiging van de VN.

Militair-strategische overwegingen

Is er in de beginstadiën van een conflict vooral aandacht voor de politieke aspecten van een vredesoperatie, toch zijn onmiddellijk daarna militair-strategische overwegingen van ten minste even groot belang voor een succesvol verloop. De militaire criteria werden door deskundigen al jaren geleden als volgt geformuleerd:

– in de opdracht van de vredesmacht

² Er zijn voorbeelden te over van operaties waarbij die brede consensus niet aanwezig was; waar enkele landen op eigen gelegenheid initiatieven namen. De grens tussen vredesoperaties en interventie wordt dan wel erg klein, en het risico van een doorwegende *raison d'état* van de interveniërende staten wel erg groot. Mij dunkt dat het Handvest dat verbiedt. Een gezond wantrouwen tegenover dergelijke acties blijft geboden!

³ Initiatief dus, of machtiging, van de VN. Welk VN-orgaan die bevoegdheid heeft, heeft in het verleden vaak voorwerp uitmaakt van discussie. De Veiligheidsraad, uiteraard. Maar desgevallend ook de Algemene Vergadering? Het is wel herhaaldelijk gebeurd. Hoe het ook zij, op dit ogenblik lijkt het een achterhaalde vraag. De Veiligheidsraad neemt resoluties aan met een bijna alarmerende frequentie: de *automatische veto's* behoren definitief tot het verleden

moet duidelijk worden omschreven in welke omstandigheden geweld mag worden gebruikt (Rules of Engagement);

– acties tegen gewapende bendes zouden in ieder geval geoorloofd moeten zijn; evenals

– de mogelijkheid die moet worden gegeven tot het doen van huiszoeken (met het oog op het ontdekken van wapens en wapenvoorraden);

– het personeel van de Vredesmacht zou de bevoegdheid moeten hebben wapens, ammunitie, mijnen en explosieven in beslag te nemen en te vernietigen;

– personen in het bezit van wapens, of die geweld plegen, zouden moeten worden gearresteerd en ter bestraffing aan bevoegde autoriteiten worden overgedragen;

– er zou moeten worden voorzien in een component voor medische verzorging en voor hulp aan de plaatselijke bevolking;

– een onafhankelijke commissie zou moeten bestaan voor het behandelen van klachten van de plaatselijke bevolking, en voor *fact-finding* en verificatie in het geval van klachten van de partijen in het conflict;

– het operatiegebied moet nauwkeurig zijn afgebakend, liefst door duidelijke, natuurlijke of andere, grenzen, zoals rivieren, en groot genoeg om de partijen te verhinderen elkaar onder vuur te nemen.

Men zou bijna zeggen: enzo-voorts... De lijst is lang genoeg, maar toch lijken het heel voor de hand liggende voorwaarden, nu meer dan ooit.

Juridische aspecten

Geen twee gewapende conflicten zijn echter hetzelfde. Zij ontstaan om verschillende redenen, in verschillende delen van de wereld, en met totaal verschillende niveaus van geweld. Ook zijn de doelstellingen heel verschillend. Het kan gaan om controle op de naleving van een staakt-het-vuren, om een wapenstilstand te helpen uitvoeren, troepeninfiltratie te melden, de rust en de orde te herstellen, bijstand te verlenen bij het organiseren van vrije verkiezin-

gen, de overgang naar onafhankelijkheid te begeleiden... Het is dan ook lang een punt van discussie geweest of de „vredesoperaties” moesten worden geïnstitutionaliseerd. Moesten ze een permanente staf krijgen, met een tevoren en algemeen gegarandeerde financiering, met een eigen reglementering? Of moesten ze een ad-hoc-instrument blijven, aangepast aan de specifieke behoeften van iedere situatie, van ieder conflict? Tot nu toe is het bij deze laatste optie gebleven.

Toch is het duidelijk dat er voor deze soort van operaties algemene regels, rechtsregels (zouden moeten) bestaan. In de loop der jaren heeft zich dan ook een soort van praktijk ontwikkeld waarvan men zou kunnen zeggen dat ze internationaal gewoonterecht is geworden. Dat gewoonterecht is (nog) niet gecodificeerd, maar enkele vragen kunnen toch wel in het algemeen worden beantwoord.

– De *toestemming van de partijen* is in ieder geval vereist. Die toestemming kan worden neergelegd in een overeenkomst, of op een informele of ad-hocbasis worden gegeven. Op de vraag of de toestemming van *alle partijen* vereist is, of alleen van de partij op wier grondgebied de vredesmacht wordt gestationeerd, wordt tegenwoordig vrij algemeen in de eerste zin geantwoord. De Algemene Vergadering heeft daarvoor een model-overeenkomst opgesteld.

– Het is de *Veiligheidsraad* die de beslissingen neemt tot oprichting en instandhouding van een Vredesmacht en die de operatie beëindigt.⁴ Tegenwoordig is dat niet meer zozeer een probleem. In het verleden zijn er echter voorbeelden geweest van vredesmachtsen die door de Algemene Vergadering werden opgericht, met name UNEF I, zijnde de operationele fase van ONUC (*Opération des NU au Congo*) en de *West Irian Security Force*. Het Internationaal Gerechtshof steunde de activiteiten van de Algemene Vergadering in dit verband.

– De uitvoering (dat zijn het com-

⁴ *The full confidence and backing of the Security Council is one of the essential conditions to be met for a force to be effective.*

mando en de administratie van de Vredesmacht) berust bij de *secretaris-generaal*, die echter steeds handelt binnen het kader van de opdracht die hij kreeg van de Veiligheidsraad (of van de Algemene Vergadering). Hij brengt dan ook geregeld verslag uit aan de Raad.

– Vredesmachtsen zijn geen belligerenten: zij nemen een zo strikt mogelijk neutrale positie in ten opzichte van de partijen.⁵ Bovendien zijn de Blauwhelmen in beginsel niet of zeer licht bewapend, en ze hebben geen gevechtstaken.

– Een vredesoperatie is in principe altijd tijdelijk en moet periodiek worden verlengd.

– Met het gastland wordt een *Status of Forces Agreement* (SOFA) gesloten. Ook daarvoor bestaat een model. Het statuut van de afzonderlijke militaire eenheden wordt erin geregeld, zoals bepaalde voorrechten en immuniteiten.

– De leden van militaire-waarnemersmissies worden beschouwd als „deskundigen belast met zendingen voor de Verenigde Naties” en genieten in die hoedanigheid bepaalde voorrechten en immuniteiten zoals die gewoonlijk worden toegekend aan diplomatiek personeel.

Tussen 1948 en 1987 werden 13 VN-vredesoperaties uitgevoerd. Ondanks pogingen tot één juridisch regime te komen, waren ze vaak geïmproviseerd, in opzet en in uitvoering. Ze zijn ook niet altijd een succes geweest. Niemand zal echter willen ontkennen dat de VN op deze manier toch erin slaagden heel wat conflicten te temperen of te bevriezen, in een wereld waarin ieder klein of beginnend conflict de kiemen in zich droeg van een escalatie naar een wereldoorlog.

Ontwikkelingen

Toen in de jaren '80 een betere verstandhouding tussen de grote mogendheden tot stand kwam – met

⁵ Nogmaals een citaat uit één van de ONUC-resoluties: ... *reaffirms that the United Nations Force in the Congo will not be a party to or in any way intervene in or be used to influence the outcome of any internal conflict, constitutional or otherwise.*

als gevolg meer mogelijkheden voor gezamenlijke actie in de Veiligheidsraad – leken de mogelijkheden voor het instellen van Vredesmachten ook plotseling verruimd. Al in zijn jaarverslag 1987 schreef de toenmalige secretaris-generaal dat in bijna ieder internationaal conflict een VN-vredesoperatie nuttig en nodig zou zijn. Vele conflicten leken toen inderdaad ook in een eindstadium te zijn beland (zoals wij al zagen een absolute voorwaarde voor het succes van een vredesoperatie): Namibië, de Westelijke Sahara, Cambodja... Het heeft inderdaad enige tijd ernaar uitgezien dat er een vredesmacht per conflict zou worden ingezet. De mogelijkheden leken immers ongebremsd. Er heeft de laatste jaren een ware explosie plaats gehad, niet alleen in het aantal vredesoperaties, maar vooral ook in de verscheidenheid van opdrachten en taken waarmee ze werden belast. Wat tevoren aan principes en criteria was uitgekristalliseerd, moest immers aan nieuwe situaties worden aangepast. Zo werd meer en meer duidelijk dat een *civiele component* eigenlijk onmisbaar is. Politie, verkiezingsmonitoren, mensenrechtenskundigen, informatie- en communicatiedeskundigen, politieke adviseurs, zij hebben in moderne vredesoperaties allemaal een functie.

Ook worden steeds vaker vredesoperaties ingezet in binnenlandse conflicten, in situaties waar de strijdende partijen geen staten zijn, met min of meer georganiseerde strijdkrachten. In zulke gevallen hangt het succes van de operatie zelf af van de medewerking van niet-gouvernementele en regionale instanties van ongeregelde benden. Dat brengt weer heel nieuwe problemen mee. Er is vaak geen geïntegreerde militaire structuur of *chain of command*; het is moeilijk uit te maken wie het gezag (feitelijk) in handen heeft, en met wie er moet worden onderhandeld, om niet te spreken van de vraag wie er verantwoordelijk is voor de naleving en de uitvoering van de gemaakte afspraken. Ik wil overigens daarop nog terugkomen. Deze problemen zijn zeer duidelijk aan het licht gekomen bij recen-

te vredesoperaties: ik hoef maar de namen te noemen (Cambodja, ex-Joegoslavië, Somalië, Angola...) en men begrijpt wat ik bedoel. Ervaring in die landen maakt duidelijk dat de meeste van de nieuwe vredesoperaties niet erin slagen de hun opgedragen taken te vervullen met de middelen en de bevoegdheden die hen ter beschikking staan.

Welke zijn dan wèl de verdere mogelijkheden?

Hier zou ik als uitgangspunt willen nemen de toestand in Somalië en in het voormalige Joegoslavië in november 1992 i.v.m. de VN-acties daar.

Somalië

Men zou immers kunnen stellen dat Somalië in zekere zin een precedent zou kunnen vormen voor toekomstige acties elders, zoals in Joegoslavië. In beide gevallen werd in eerste instantie, met de nodige aarzelingen die er duidelijk waren geweest omtrent een VN-optreden (interne aangelegenheden!), gekozen voor een klassieke vredesoperatie. In beide gevallen echter bleek na enige tijd dat voor de „oplossing” (?) van bepaalde situaties en conflicten een VN-vredesoperatie niet voldoende is; niet voldoende is *uitgerust*. Wat betreft de situatie in Somalië werd daaromtrent door de secretaris-generaal – op een, gezien zijn algemene positie, verwonderlijk agressieve wijze – een analyse gemaakt, waarbij aan de Veiligheidsraad vijf opties werden voorgelegd.⁶ Deze waren alle in eerste instantie gericht op het humanitaire aspect van die situatie, met name op de vraag hoe men omstandigheden zou kunnen scheppen waarin internationale hulpacties de noodlijdende bevolking zouden kunnen bereiken. Dat was echter maar een (zij het belangrijk) onderdeel van het probleem. Het uiteindelijke doel moet immers zijn de oplossing van de interne politieke problemen en het herstel van de economie. Dat

⁶ Brief van 20 nov. 1992 van de secretaris-generaal aan de voorzitter van de Veiligheidsraad (VN-doc. S/24868, 30 nov. 1992).

was trouwens een essentieel onderdeel van de opdracht van Unosom, de VN-vredesmacht voor Somalië. Nu Unosom niet in staat is gebleken die opdracht naar behoren te vervullen⁷ zijn er de volgende mogelijkheden.

● Een eerste mogelijkheid zou zijn door te gaan met de vredesoperatie, maar dan met een verhoogde intensiteit en met de inzet van (nog) meer manschappen. Dat zou betekenen dat aan de juridische grondslagen van de operatie niet zou worden geraakt: toestemming van het gastland en van de strijdende partijen, en geen gebruik van geweld, tenzij uit zelfverdediging, hoewel het begrip „zelfverdediging” zou kunnen worden uitgebreid tot situaties waarin de uitvoering van de opdracht met geweld wordt verhinderd. In sommige conflicten moet men echter durven concluderen dat de situatie dermate uit de hand is gelopen dat zij niet meer „vatbaar” is voor peacekeeping. Wij zijn beland, zegt de secretaris-generaal, op een punt waar dat in verschillende situaties het geval is. Gebrek aan medewerking, zelfs tegenwerking van de plaatselijke overheid maken de conceptie van peacekeeping zelf onmogelijk.

● Een tweede mogelijkheid zou bestaan in een terugtrekken van alle militaire aanwezigheid uit het gebied. De humanitaire organisaties (of *Non-governmental organizations*, NGO's) zouden dan maar zelf, op eigen gelegenheid, hun activiteiten moeten voortzetten, in overleg met de plaatselijke machthebbers. Dat zou betekenen dat de internationale gemeenschap het doel van de *humanitaire hulpverlening* blijft nastreven, maar dat men afziet van de op lange termijn constructieve opdracht van een politieke oplossing en van *peacebuilding*. Hierbij moet worden bedacht dat ook van de zijde van de NGO's vaak erop is gewezen dat de aanwezigheid van militairen de situatie eerder zou verergeren. De ervaring van de laatste maanden heeft echter duidelijk gemaakt dat het

⁷ Brief van 24 nov. 1992 van de secretaris-generaal aan de voorzitter van de Veiligheidsraad (VN-doc. S/24859, 27 nov. 1992).

voor de NGO's alleen vrijwel onmogelijk is iets voor de slachtoffers te doen. Daarbij komt dat deze optie de bestaande toestand eerder in stand houdt of zelfs aanmoedigt, en dat er van duurzame oplossingen al helemaal geen sprake is.

Deze conclusie, die door de secretaris-generaal van de VN is getrokken, is zeer betekenisvol en ontmoedigend. *Er is duidelijk een limiet aan de mogelijkheden die vredesoperaties bieden.* Zij vormen een techniek voor het begeleiden van de eindfase van de oplossing van een conflict. De bereidheid, de medewerking van alle partijen is een *conditio sine qua non*. De Westelijke Sahara, Cambodja, Somalië, ex-Joegoslavië: zij leren ons dat vredesoperaties een belangrijk instrument zijn voor vredeshandhaving, maar niet een geneesmiddel voor alle kwalen. De „cirkel is gesloten”.

● Wat resteert is een derde mogelijkheid: *militair optreden*. Als peacekeeping en NGO-inspanningen niet afdoende blijken, moet worden gedacht aan militaire middelen, aan een militaire interventie dus; desnoods tegen de wil in van de plaatselijke autoriteiten. Dat daarvoor de juridische grondslag zeker aanwezig is, hebben wij zojuist al gezien. Dat er *de facto* veelal een bedreiging van de internationale vrede en veiligheid bestaat, is voor iedereen duidelijk. Een ingrijpen van de Veiligheidsraad, of onder auspiciën van de Veiligheidsraad, is zonder meer gerechtvaardigd.

Hoe zou zo'n militaire inmenging in de praktijk eruit kunnen zien? Men kan denken aan een militaire versterking van de bestaande vredesmacht, in die zin dat een soort „afschrikking” tot stand zou worden gebracht die de strijdende partijen tot nadenken zou brengen. Als tot deze actie wordt besloten, moet men zich wel terdege ervan vergewissen of het een effectieve oplossing zal bevorderen. Misschien zal het op den duur alleen ertoe bijdragen het prestige van de Blauwhelmen tot nul te reduceren. Voorts kan men een inzet van de „grote middelen” overwegen: een *militaire operatie* die erop is gericht de situatie zodanig onder controle te

brengen dat in alle rust verder kan worden onderhandeld over een politieke oplossing, en dat verdere oorlogshandelingen en schendingen van mensenrechten tenminste worden stopgezet. Dit kan op de volgende twee manieren gebeuren.

● Er kan worden gedacht aan een *operatie onder VN-commando*. Dat zou zeker in overeenstemming zijn met de recente uitbreiding van de rol en van de mogelijkheden van de VN en met name van de Veiligheidsraad. Het zou de ideale oplossing zijn, ware het niet dat de mogelijkheden van het VN-secretariaat hun grenzen lijken te hebben bereikt. Er is geen geld en geen personeel genoeg. De uitgebreide vredesoperaties die nu aan de gang zijn, overschrijden eigenlijk reeds de mogelijkheden.

● Blijft dus de oplossing die de laatste tijd reeds enkele malen werd gekozen: een machtiging door de Veiligheidsraad van een *internationale actie waaraan door bepaalde staten wordt deelgenomen*, maar die wordt gevoerd onder auspiciën van de Veiligheidsraad. De secretaris-generaal heeft er begrip voor dat de lidstaten kostbaar materieel en vooral de veiligheid van de eigen nationale contingents, onder eigen commando wensen te houden. Het is niet de ideale oplossing. Anderzijds behoort een echt VN-leger voorlopig nog niet tot de reële mogelijkheden.

In het geval Somalië is dus (resolutie 794 van 3 dec. 1992) voor deze laatste oplossing gekozen. Een militaire organisatie, waaraan Amerikaanse mariniers, maar bv. ook Belgische para's deelnemen, heeft de tijdelijke opdracht gekregen de orde en rust te herstellen, zodat humanitaire hulpverlening mogelijk wordt. Na verloop van tijd zal Unosom dan haar taak weer kunnen oppvatten.

Joegoslavië

In de Joegoslavische situatie is echter een tussenoplossing mogelijk, die wellicht aan bepaalde bezwaren zou kunnen tegemoetkomen, en dat is een actie onder hfdst. VIII van het Handvest. Zoals wij reeds zagen, voorziet art. 53 in de mogelijkheid

dat de Veiligheidsraad „indien daartoe aanleiding bestaat”, van regionale akkoorden of instellingen gebruik maakt „voor de uitvoering van op zijn gezag ondernomen dwangacties”.

Een direct militair ingrijpen kan m.i. niet door de Veiligheidsraad op eigen kracht worden ondernomen. De Raad beschikt (nog) niet over een echt eigen leger en lijkt niet in staat een geïntegreerde militaire structuur op de been te brengen met eenheden van de strijdkrachten van de lidstaten. Toch is een geïntegreerde en krachtige militaire tegenwoordigheid absoluut noodzakelijk, wil een ingrijpen in de toestand in ex-Joegoslavië enige kans op succes hebben. Dat wil echter niet zeggen dat een staat op zichzelf, of samen met enkele andere landen, nu zonder de machtiging van de Veiligheidsraad mag overgaan tot een militair ingrijpen. Het internationale recht staat dat nog altijd *niet toe*: „de leden van de Verenigde Naties onthouden zich van bedreiging met of het gebruik van geweld tegen de territoriale integriteit van een andere staat”, zegt het Handvest. Dat is één van de hoekstenen van het VN-systeem voor collectieve veiligheid. Een „ingrijpen” in ex-Joegoslavië zou daarom hoe dan ook een VN-actie moeten zijn, waarbij de Verenigde Naties de beslissing nemen, de operatie volgen en controleren. De VN bepalen ook of en wanneer de opdracht is volbracht. Als de Veiligheidsraad daarvoor zelf niet de nodige middelen heeft, kan hij, wij zagen het, echter wel een beroep doen op een *regionale veiligheidsorganisatie*.

De beste kans op slagen lijkt dan ook een beroep door de Veiligheidsraad op de Noordatlantische regionale organisatie: de NAVO. Zij heeft de nodige infrastructuur, de manschappen, het materieel, om een dergelijke opdracht tot een goed einde te brengen.

In december jl. heeft de secretaris-generaal van de VN dan ook al een beroep gedaan op de NAVO om, mocht het nodig en gewenst zijn, een actie te ondernemen om een einde te maken aan het conflict in ex-Joegoslavië. De ministers van de NAVO-Raad hebben die medewer-

king ook toegezegd, maar het blijft een drastische oplossing. *Als* het al een oplossing brengt! Kan gebruik van geweld ooit leiden tot een definitieve oplossing? Moeten uiteindelijk niet de strijdende partijen zelf *met elkaar* tot een vergelijk komen? Zo'n vergelijk kan alleen worden bereikt als men erin slaagt alle deelnemers aan de onderhandelingstafel te krijgen en de discussie gaande te houden. Met veel geduld en veel diplomatiek talent. Pas als die gemeenschappelijke wil aanwezig is, kan ook een vredesoperatie haar ware taak vervullen, die, wij zeiden het al, uiteindelijk bestaat uit een techniek voor het *beëindigen van een conflict*.

Ook vredesoperaties hebben dus hun grenzen!

Besluit

Het gemeenschappelijke art. I van de Verdragen van Genève luidt:

De Hoge Verdragsluitende Partijen verbinden zich, dit verdrag onder alle omstandigheden te eerbiedigen en te doen eerbiedigen.

Het gaat hier over humanitair recht, maar is dit niet een *engagement* dat voor alle internationale overeenkomsten geldt? Staan wij niet voor een ernstige crisis in de internationale verhoudingen, in het internationale recht, nu zoveel „partijen” niet alleen de aangegane overeenkomsten niet meer ernstig nemen, maar zelfs niet meer in staat blijken ze na te leven of te doen naleven?

Men hoort steeds vaker de eis dat de VN zouden moeten optreden, dat ze aan bepaalde onduldbare situaties een einde zouden moeten maken, milieureglementeringen zouden moeten afdwingen. Tot nu toe hoort dat echter nauwelijks tot de mogelijkheden. Hangt dat samen met het principe van de staatssoevereiniteit? De internationale gemeenschap blijft een gemeenschap van soevereine staten die (indien en voor zover ze de noodzaak daarvan inzien), samen-

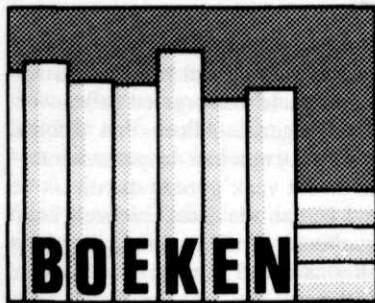
werken om bepaalde gemeenschappelijke doelstellingen te verwezenlijken. Het resultaat hangt, steeds opnieuw, af van de toestemming en van de medewerking van zoveel mogelijk staten-partners. Men wordt vaak moedeloos van het moeizame bedrijf dat „internationale samenwerking” heet en dat ogenschijnlijk zo weinig oplevert. Vanwege dat grote struikelblok, de staatssoevereiniteit. Was die er niet, zou dan niet de internationale samenwerking beter kunnen worden georganiseerd?

Ik zou hier nu echter eens een pleidooi willen houden voor de staatssoevereiniteit die de hoeksteen, misschien wel de motor, van de internationale samenwerking is. Hoe functioneert immers die samenwerking? Telkens wanneer dat nodig wordt geacht, worden er op internationaal vlak *afspraken* gemaakt. Niet alleen op het gebied van vrede en veiligheid maar ook, en veeleer, op het gebied van gezondheidszorg, van financiële betrekkingen, van de burgerluchtvaart...Vertegenwoordigers van (meestal!) staten komen samen, bespreken een bepaald probleem, onderhandelen over oplossingen, over een tekst (vaak tot op de laatste komma's en punten) en bereiken ten slotte overeenstemming. De handtekeningen worden gezet. Maar begint dan niet pas het eigenlijke werk? Wie moet al die afspraken omzetten in de praktijk? Wie moet zorgen voor inenting tegen besmettelijke ziekten? Wie moet zorgen dat er geen discriminatie plaatsvindt op het werk? Wie moet het financiële beleid uitstippelen? Wie moet ervoor zorgen dat internationale sancties worden nageleefd door ondernemingen? Het is en blijft de nationale overheid, de nationale administratie. De nationale overheid blijft de hoeksteen, de uitvoerder van de internationale rechtsorde. Zo'n internationale rechtsorde kan echter alleen maar functioneren als de partners in die rechtsorde stabiele, betrouwbare partners zijn; als anderen ervan op aan kunnen dat de in New York, in

Genève, in Montreal, in Londen gemaakte afspraken door iedereen naar beste vermogen en te goeder trouw in nationale maatregelen zullen worden omgezet. Alleen een stabiele staatsstructuur kan dat garanderen. Er wordt vaak gezegd dat dit uit de tijd is, dat „de Staat” zichzelf heeft overleefd. Maar dan vraag ik: zijn er alternatieven? Zijn het de regio's, de volkeren, de multinationals, de drugs-maffia, die de internationale overeenkomsten zullen uitvoeren? Tegenover wie hebben hun leiders verantwoording af te leggen? Ik denk dat wij daarmee een van de grote problemen van de internationale rechtsorde, en dus van de VN hebben aangesneden. Overal om ons heen zien wij de ineenstorting (de implosie) van bestaande, eens zo hecht lijkende staatsstructuren. Behalve de altijd al zwakke schakels in de internationale ketting: de armste landen, de zeer kleine landen, de landen die zijn getroffen door natuurrampen zien wij nu ook eens betrouwbare gesprekspartners in burgeroorlogen, in secessiebewegingen, in economische chaos ten onder gaan.

Dat is het echte probleem van de Verenigde Naties. De moeilijkheden liggen niet zozeer bij de structuren, bij de samenstelling van de Veiligheidsraad, bij de werking van het secretariaat. De oplossing ligt niet in een amendement van het Handvest. Alleen de geduldige opbouw, of wederopbouw van stabiele nationale structuren, pluralistisch (het kan gewoon niet anders meer), maar met respect voor vreemdelingen en minderheden, kan nieuw leven geven aan de internationale samenwerking, aan een internationale rechtsorde, aan de Verenigde Naties dus. Want zo staat het toch in de preambule van het Handvest:

... omstandigheden te scheppen waaronder gerechtigheid, alsmede eerbied voor de uit verdragen en andere bronnen van internationaal recht voortvloeiende verplichtingen kunnen worden gehandhaafd...

A reader in international relations and political theory

o.r.v. H. Williams, M. Wright en T. Evans, 334 blz. Uitg.: Open University Press, Buckingham, 1993. Prijs: \$ 40,00 (pb £ 13,99). ISBN: 0.335.15668.1 (pb: 0.335.15667.3)

Zoals al uit de titel blijkt is dit een *reader*, met reproducties van (relevante delen van) teksten van denkers over politiek en internationale betrekkingen. Op zichzelf is alleen dat reeds een aanleiding het boek ter hand te nemen.

Beginnend bij de oudheid met o.a. Plato (360 v.C.), Aristoteles (330 v.C.), Augustinus (340 n.C.), Thomas van Aquino (1260), gaat het boek via Machiavelli (1541), Hugo de Groot (1646), Hobbes (1651), Rousseau (1760), Kant (1795), Hegel (1821), von Clausewitz (1832), Marx (1848), Engels (1867) en Lenin (1902) naar de hedendaagse politieke filosofen zoals Carr (1939), Morgenthau (1948), Herz (1954), Waltz (1959), Wallerstein (1974), Keohane en Nye (1977), Bull ('77), Cox (1981) en ten slotte Linklater (1982). Voorafgaand aan elk tekstdeel van de desbetreffende filosoof wordt een korte uiteenzetting gegeven van de meest wezenlijke gedachten die bij diens beeldvorming een rol hebben gespeeld. Tevens wordt hier en daar de samenhang tussen de verschillende denkers vermeld. Zo staat bij Machiavelli dat diens ideeën een grote rol hebben gespeeld bij het vormen van de visies van Hegel, von Clausewitz, alsook bij de zg. „realistische scholen” van de internationale betrekkingen. Op die wijze wordt de lezer niet

slechts een blik gegund op de gedachtenwereld van degenen, die het denken over internationale politiek hebben bepaald, maar men kan ook – zij het summier – kennis maken met de persoon achter het denken. Bovendien wordt in een inleiding van niet meer dan 8 blz. een zeer compacte samenvatting gegeven van de belangrijkste stromingen in het internationale denken, waarbij de redacteuren wijzen op het onderscheid dat veelal wordt gemaakt tussen „politieke theorie” en „internationale theorie”.

Politieke theorie houdt zich bezig met *the good life* (zoals bedoeld in de „polis” van Aristoteles). Daarbij moet – in de relatie tussen de individuele burger en de staat – deze laatste de randvoorwaarden scheppen voor het streven van de burger naar het „goede leven”. De keerzijde van de medaille is dat de staat het individu beperkingen mag opleggen als een soort compensatie voor de geleverde „sociale goederen” die het „goede leven” van het individu mogelijk maken.

Internationale theorie biedt uitsluitend een visie voor overleving. De staat geldt daarbij als gegeven (de meest perfecte vorm van politieke samenleving die de mensheid tot nu toe heeft bedacht). Het is nodig haar bescherming en veiligheid te bieden tegen externe bedreigingen. In deze context spreekt men van een „realistische” (of machiavellistische) traditie, naast een „rationalistische” (of grotiaanse) en een „revolutionaire” (of kantiaanse) traditie (of theorie).

– De realistische theorie beklemtoont het *conflict* tussen onafhankelijke staten, die in anarchie t.o.v. elkaar bestaan. Dit gegeven motiveert leiders van staten tot het nastreven van militaire en andere machtsmiddelen voor de verdediging tegen bedreigingen van buitenaf.

– De rationalistische theorie wijst op het feit dat de open conflicten, die men in een anarchistische wereld zou moeten verwachten, zich niet onbeperkt voordoen. In de praktijk blijken staten, zich bewust van hun gezamenlijk belang, tevens te worden geleid door enkele regels en normen, die – op zijn minst – een zekere

mate van vreedzame coëxistentie bieden. De rationalistische visie beklemtoont zaken als reciprociteit, non-interventie, diplomatie en internationaal recht.

– De revolutionaire theorie is ontstaan in het midden van de jaren '70. Menig wetenschapper begon de waarde van zowel de realistische als de rationalistische visie ter discussie te stellen bij het verklaren van een wereld die steeds meer wordt bepaald door (staats)grensoverschrijdende economische, politieke, wetenschappelijke en sociale samenwerking. Zelfs het nut van de (nationaal georiënteerde) „theorieën van het goede leven” en de (internationaal georiënteerde) „overlevingstheorieën” werd ter discussie gesteld. Was het nog langer mogelijk in deze wereld, met steeds meer onderlinge afhankelijkheid tussen staten en leden van staten, vast te houden aan het verschil tussen nationaal en internationaal?

De redacteuren gaan nog een stap verder en verkondigen in de eerste plaats de mening dat het klassieke onderscheid tussen politieke theorie en internationale theorie in wezen altijd al onjuist is geweest. Het argument dat de theorieën van het „goede leven” zich uitsluitend richten op de binnenlandse politiek van een staat maakt, volgens hen, van de politieke theorie een karikatuur. Het is weliswaar juist dat de politieke theorie zich bovenal heeft gericht op vraagstukken over burgerzin en burger/staatsplichten, maar politieke theorie heeft zich ook beziggehouden met soevereiniteit (Hobbes), oorlog (Thomas van Aquino), diplomatie (Machiavelli) en internationale rechtsorde (Rousseau en Kant), hetgeen toch alle zaken zijn met een internationale dimensie. In de tweede plaats wijzen ze erop dat wij momenteel getuigen zijn van een revolutionaire verandering in de „echte wereld” om ons heen. In deze wereld, die steeds vaker wordt beschreven met woorden als interdependentie, globalisering en modernisering, lijkt het twijfelachtig of nationaal denken volledig tot zijn recht kan komen in de „natie-staat”. Ten slotte merken zij op dat parallel aan het

proces van desintegratie van de voormalige Sovjet-Unie het proces van integratie van de Europese Gemeenschap loopt (nationalisering versus internationalisering dus). Terwijl de internationale politiek haar oude ideeën aan het omvormen is, wordt politieke theorie een algemene theorie over politiek en over internationale betrekkingen, aldus de redacteurs.

Volgens hen kan een studie van de teksten over politieke theorieën helpen bij deze heroverweging van de bestaande standpunten. Of lezers van deze *reader* tot dezelfde slotsom komen weet ik niet zo zeker. Maar hoe dan ook, voor wie de meeste belangwekkende gegevens over internationale betrekkingen in compacte vorm bij de hand wil hebben is dit boek bijzonder waardevol. Het zal de lezer zeker in staat stellen zich een oordeel te vormen over de vragen die de redacteurs oproepen.

J. F. W. VAN ANGEREN, Ikol KLU

The Sinai peace front

UN peacekeeping operations in the Middle East 1973-80, door B. Stjernfelt, 236 blz., geïll. Uitg.: Hurst and Co., Londen, 1992. Prijs: £ 27,50. ISBN: 1.85065.090.X

Het wegebben van de traditionele Oost-Westtegenstelling heeft geleid tot een proliferatie van VN-vredesoperaties. De gerenommeerde Engelse uitgeverij Hurst heeft een goede neus voor gaten in de markt. Met een serie boeken over VN-vredesoperaties die de moeite van raadpleging alleszins waard is, wordt aan de groeiende behoefte aan *lessons learned* voldaan. Na *Mission with Unifil*. *An African Soldier's Reflections*, waarin de Ghanese Unifilcommandant Igen E. A. Erskine zijn ervaringen uit de doeken doet, en *The Peacekeepers of Kashmir*. *The UN Military Observer Group in India and Pakistan*, een kloekke studie van Pauline Dawson over het werk van VN-waarnemers in het omstrede grensgebied tussen India en Pakistan sinds 1949, zijn nu twee delen over Scandinavische ervaringen met vredesoperaties in het Midden-Oos-

ten verschenen. De Zweedse ervaringen met UNEF II (1973-1980) heeft Bertil Stjernfelt, hoofd van de Zweedse Sectie Militaire Geschiedenis die in het midden van de jaren '60 zelf als „blauwe baret” op Cyprus diende, voor ons toegankelijk gemaakt. Zijn goed geschreven boek bestaat uit twee gedeelten.

Het eerste is traditioneel van opzet. Schr. behandelt chronologisch de gebeurtenissen die leidden tot de totstandkoming van UNEF II, de ontplooiing van deze vredesmacht tussen IDF en het Egyptische leger, de bijdrage van de Zweedse blauwe baretten aan de diverse fasen in het vredesproces en ten slotte de ontmanteling van de vredesmacht die als een *success story* de boeken kon sluiten. De Zweedse militairen die vanuit UNEF in 1978, bij het opstarten van Unifil, naar Libanon werden gestuurd om daar de VN-presentie zichtbaar te maken, krijgen eveneens de nodige aandacht. Overigens was deze laatste vredesmacht bij gebrek aan duidelijke doelstellingen, een helder mandaat en de instemming van alle betrokken partijen tot mislukken gedoemd, zo constateert schr. De Zweedse bijdrage aan UNEF II bestond in totaal uit 14 rotaties van bataljonssterkte (8286 man). Schr. geeft de lezer een goed inzicht in de wijze waarop het personeel werd gerecruteerd: met uitzondering van een klein beroepselement bestonden de Zweedse contingenten uit voormalige dienstplichtigen die vrijwillig een dienstverband voor VN-uitzending waren aangegaan en voor uitzending een specifieke VN-training ontvingen. Schr., die bepaald niet schroomt kritische noten te plaatsen (drankmisbruik onder de Zweden!), is in zijn oordeel positief over de kwaliteit van het uitgezonden personeel. Ook al was het werken in en met internationale staven voor de „neutrale” Zweden vaak wennen. Door lotgevallen van zijn landgenoten in een politiek/strategische context te plaatsen, maakt hij duidelijk wat wel en wat niet van een VN-vredesmacht kan worden verwacht. Vrede opleggen is onmogelijk. Pas wanneer betrokken partijen duurzame vrede boven een tijdelijk staakt-het-vuren verkiezen,

kunnen de blauwe baretten ertoe bijdragen het wantrouwen te doen vervangen door vertrouwen. Een onpartijdige opstelling, tact en onderhandelingsvaardigheden moeten dan wel tot de bagage van de VN-militairen behoren.

In het tweede deel van het boek pleegt schr. functionele analyses van de verschillende aspecten die aan een militair optreden in VN-verband zijn verbonden. Dit gedeelte zou tot verplichte leesstof moeten behoren van ieder die zich bij (de voorbereiding op) de uitzending van KL-personeel verbonden voelt. Op grond van Zweedse ervaringen geeft schr. een aantal observaties en conclusies die kunnen bijdragen de eigen gedachtenvorming aan te scherpen. Enkele voorbeelden: bij uitzending moet, elke keer opnieuw, de otas worden aangepast aan missie, terrein en klimaat (cfm de ervaringen met Dutchbatt in Libanon). Hetzelfde geldt voor de uitrusting (winterkleding in de woestijn!), bewapening (beschermend vermogen belangrijker dan vuurkracht?), waarnemingsapparatuur en de vervoermiddelen (slijtage!). Iedere nieuwe rotatie wordt door de partijen op de proef gesteld; de aanwezigheid van veteranen kan helpen de geloofwaardigheid hoog te houden. Een goed functionerende G-2sectie is van groot belang, evenals (in het verlengde daarvan) een goede kennis van plaatselijke gebruiken en zeden. Iedere militair moet in staat zijn (in het Engels) communicatieapparatuur te bedienen. Een training in onderhandelingsvaardigheden, inspelend op de plaatselijke omstandigheden, zou tot de bagage van iedere sleutelfunctionaris moeten behoren. Schr. constateert ten slotte twee fundamentele zwakke plekken, die elk inherent zijn aan de VN-structuur: de bureaucratie lijnen naar New York en de tekortschietende logistiek. V.w.b. dit laatste merkt schr. op: *The manipulation of the great powers, combined with the weak UN-budget and the bureaucracy in the UN-administration, therefore prevents a desirable state of readiness!* (blz. 212). Wil een bataljon op een bepaald professioneel niveau blijven opereren, dan zal het moederland moeten bij-

springen. En dat kost geld, veel geld, zoals de Zweedse en uiteindelijk ook de Nederlandse regering hebben moeten leren.

Samenvattend: een prikkelend boek. Verplichte leerstof voor een ieder die zich bij VN-operaties betrokken voelt.

drs. P. G. KAMPHUIS (SMG/KL)

In the service of peace in the Middle East 1967-1979

door E. Siilasvuo, 388 blz. geïll. Uitg.: Hurst and Co., Londen, 1992. Prijs: £ 27,70.

ISBN: 1.85065.139.6

Uitgeverij Hurst heeft ook de markt verrijkt met de memoires van de Finse lgen Ensio Siilasvuo over de periode dat deze (mede) leiding gaf aan de blauwe baretten in het Midden-Oosten, in de turbulente jaren 1967-1979. In tegenstelling tot het boek van Stjernfelt is dit geen wetenschappelijk verantwoorde verhandeling, maar zijn het de herinneringen van een sleutelfunctionaris.

Siilasvuo was bepaald geen vreemde in Jeruzalem toen hij — tot zijn eigen verbazing — in 1967 werd benoemd tot plv Chief of Staff van Untso. Net als veel van zijn landgenoten had hij al eerder de VN gediend: als cc in UNEF I (1957), als stafofficier in Unogil (1958) en als bc in Unficyp (1964/65). In zijn nieuwe functie ontwikkelde hij zich tot spin in het VN-web in de zwaar beproefde regio. Zo werd hij in 1970 belast met het commando van Untso en mocht in 1973 op de puinhopen van de Jom-Kippoeroorlog aan UNEF II gestalte en leiding geven. Ten slotte werd hij in 1975 benoemd tot *Chief Coordinator* van alle VN-vredesmissies in de regio, onder gelijktijdige benoeming tot onder-secretaris-generaal van de wereldorganisatie. Hij maakt op genereuze wijze de lezer deelgenoot van de gebeurtenissen in het Midden-Oosten, zoals hij die van 1967 t/m 1979 heeft ervaren, en geeft een beeld van de politici, diplomaten en militairen die hij bij

zijn VN-werk heeft ontmoet. De rijkdom aan informatie en de plezierige schrijfstijl zorgen ervoor dat men zijn visie op personen, omstandigheden en gebeurtenissen „als een trein” leest.

In het boek kan men drie delen onderscheiden. Schr. opent met een schets van geschiedenis, structuur en werkwijze van Untso zoals hij die bij aantreden aantrof en geeft vervolgens zijn impressies uit de inwerkfase; VN-medewerkers en gesprekspartners resp. sfeerimpressies uit Egypte, Syrië, Libanon, Jordanië en Israël passeren de revue. De Egyptenaren zuchtten onder de vernederende militaire nederlaag van 1967, terwijl hij aan Israëliëse zijde een volstreekte negatie van het Palestijnse vraagstuk aantrof. In 1967 ziet hij tevens een keerpunt in de geschiedenis: ondanks de hegemonie van IDF kreeg het Palestijnse vraagstuk een steeds explosievere lading, te meer omdat een jongere, goed opgeleide generatie Palestijnen zich niet langer in haar lot wenste te schikken. Dayan, een van de weinige Israëliëse politici aan wie Siilasvuo visie toeschrijft, kreeg evenwel onvoldoende ruimte om een dialoog aan te gaan. De spanning tussen IDF en het Egyptische Leger escaleerde tot een uitputtingsoorlog in 1969/70. De Untso-waarnemers bevonden zich letterlijk tussen twee vuren, kregen doden en gewonden te betreuren en moesten de fictie van een bestand overeind zien te houden. Op dit punt geeft Siilasvuo een eerste boodschap af die nog niets aan actualiteitswaarde heeft ingeboet (en die hij met een zekere regelmaat herhaalt): hoewel het uiterste moet worden gedaan om slachtoffers in VN-verband te voorkomen, moet een land dat troepen ter beschikking stelt bereid zijn slachtoffers te accepteren. Met het oplopen van de spanningen in het Zuiden poogde de PLO in Jordanië de macht te grijpen; tevergeefs, omdat Koning Hoessein in september 1970 de Palestijnen na felle strijd zijn land uitzette en de VS en Israël Syrië duidelijk te verstaan gaven een interventie t.g.v. de Palestijnen niet te accepteren. Sadat, aanvankelijk als tussenpaus be-

schouwd, begon zijn stempel op het Egyptische beleid te drukken met, aldus schr., één hoofddoelstelling: het bevredigen van het Egyptische eergevoel door de vernedering van 1967 ongedaan te maken.

In het tweede deel staat de Oktoberoorlog van 1973 centraal. Siilasvuo erkent dat ook hij was verrast door het Arabische, vooral het Egyptische, vermogen, de IDF in de aanvang van de strijd zware klappen toe te brengen. De positie van de VN-waarnemers was niet te benijden. Overwinnaars zien blauwe baretten (op zijn best) niet staan of minachten hen openlijk; de verliezende partij wordt opeens warm voorstander van VN-tussenkomen. Ter illustratie citeert schr. uit een brief aan zijn echtgenote van 14 okt. 1973: *The Egyptians in their euphoria were rather swinish to us* (blz. 113). Diezelfde Egyptenaren wisten enkele weken later niet hoe dankbaar en vriendelijk zij zich moesten opstellen tegenover de „reddende blauwe engelen”. Een soortgelijke golfbeweging neemt hij waar in de Israëliëse appreciatie.

Het laatste deel van de memoires staat in het teken van het vredesproces tussen Egypte en Israël. Beginnend met de *shuttle-diplomacy* van Kissinger tot de Camp David-akkoorden die het einde van UNEF II inluiden, de vredesmacht die van 1973 tot 1980 de voorwaarden schiep dat de achtereenvolgende troepenscheidingsovereenkomsten zonder veel incidenten konden worden uitgevoerd. Veel aandacht wijdt schr. aan de onderhandelingen bij kilometerpaal 101 in de Sinaï en in Genève (Undof), waar onder zijn leiding de partijen tot de militair-technische overeenkomsten kwamen. De lezer krijgt een beeld van de verschillende onderhandelingsstijlen en ook van de gehanteerde trucs om impasses te doorbreken; Siilasvuo zelf heeft bekendheid gekregen doordat hij een klok in de vergaderkamer liet stopzetten om aldus een *deadline* te vermijden. Schr. maakt duidelijk dat een vredesmacht die nooit haar tanden laat zien, ook nooit het respect van de partijen zal verwerven. Met trots

vermeldt hij dan ook hoe 93 ongewapende landgenoten een IDF-betsetting uit een VN-post sloegen. Het laatste hoofdstuk handelt over de Israëlische invasie in Libanon in 1978, de totstandkoming van Unifil en de problemen die deze vredesmacht te velde ontmoette.

Hoewel schr. vele uren aan de diplomatieke vergadertafels heeft vertoefd, maakt hij van zijn hart geen moordkuil. Voor de „ijdelruit“ Waldheim die alleen in uiterlijkheden was geïnteresseerd en niet echt in de VN-militairen te velde, heeft hij geen goed woord over. Ook met de Field Service-organisatie van de VN rekent Siilasvuo hardhandig af. De staatsman Sadat kan op zijn sympathie rekenen; met bewondering beschrijft hij de Egyptische diplomatie. De Israëli's tekent hij als gevangenen van militaire hoogmoed, die het aan visie ontbreekt, met een fatale blinde vlek waar het de Palestijnen betreft. Zelf adviseerde hij tegen een VN-vredesmacht in Libanon; dat deze er toch kwam, was te wijten aan de wens van president Carter om de IDF gezichtsverlies bij de terugtocht te besparen. Dat de VS vervolgens Unifil niet voluit steunden, heeft schr. kennelijk verbitterd; zelfs zozeer dat hij over de bomaanslagen in 1982 op de Amerikanen en Fransen in Beiroet opmerkt dat betrokken landen door hun koloniale instelling dit geweld over zichzelf hadden afgeroepen. Ook strooit hij vrij kwistig met raadgevingen. Een voorbeeld. Troepenleveranciers krijgen het advies de volledige logistieke ondersteuning van het eigen contingent gedurende de eerste 4 à 5 maanden van een nieuwe vredesoperatie voor hun rekening te nemen, omdat het VN-logistieke systeem een dergelijke onwerkbaar lange reactietijd kent. Op een enkele uitzondering na, schiet hem weinig eigen falen te binnen. Daar waar zijn beslissingen omstreden zijn — bv. het niet dekken van een Zweedse bataljonscommandant in een verbeterde confrontatie met IDF — legt hij omstandig uit waarom hij een *deal* sloot. Soms irriteert dat: waar „Westerse“ officieren klagen over het niveau van collega's uit sommige niet-Westerse landen (zo moet schr. zelf

constateren dat de eerste commandant van Undof, de Peruaanse generaal Briceno, nauwelijks een woord Engels sprak), schrijft hij plechtig dat de vertegenwoordigers uit de Derde Wereld de kans moeten krijgen om te leren. Een nobel standpunt, dat evenwel moet worden gerespecteerd wanneer de lezer constateert dat Siilasvuo in spanningshaarden bij voorkeur zijn vertrouwde Finse blauwe baretten inzette.

Ondanks de kritiek die op een aantal meningen mogelijk is en ondanks enkele feitelijke onjuistheden (zo was Nederland in 1953 nog niet in Untso vertegenwoordigd), behoort dit boek verplichte leesstof te zijn voor elke militair die naar het Midden-Oosten afreist. Te meer omdat schr. huiselijke prietpraat waarmee zo vaak memoires worden gevuld, tot een minimum heeft beperkt. Hopelijk ziet de huidige commandant van de MFO kans soortgelijke memoires te produceren.

drs. P. H. KAMPHUIS (SMG/KL)

In dienst van de vrede

Het Nederlandse VN-bataljon in Libanon, door J. C. L. Bolderman, 196 blz., geïll. Uitg.: Van Wijnen, Franeker, 1992. Prijs: f 29,50. ISBN: 90.5194.086.6

Ritmeester J. C. L. Bolderman behoorde tot de „maartlichting 1982“ van Libanongangers. Van 17 maart tot 29 september diende hij als toegevoegd S-3, tvs verbindingsofficier bij 44 (VN) Painfbat. Tien jaar later heeft hij zijn herinneringen aan dit verblijf in het door geweld verscheurde land geboekstaafd.

De tekst van dit keurig verzorgde boek bestrijkt de periode 17 maart - 27 april. In de vorm van dagboekimpressies maakt schr. ons deelgenoot van het dagelijkse leven bij Dutchbatt. Het accent valt daarbij — en dat is gezien de functie van schr. begrijpelijk — op operationele aangelegenheden en de gang van zaken bij de bataljonsstaf. Uitvoerig gaat hij in op de overnameperiode, toen in een week tijds de in een half jaar opgebouwde kennis en ervaring van de „oude stompen“ moesten worden

overgenomen. Veel namen, procedures, landschapsbeschrijvingen en lokaties passeren de revue. Schr. blijkt een aangenaam causeur die op opgewekte wijze het dagelijks reilen en zeilen uit de doeken doet. Het vakantiegevoel dat hij gedurende de eerste dagen bij zichzelf constateert, verdwijnt spoedig. Ook de lezer merkt hoe de spanning en verbijstering, zeker nadat de confrontatie met oorlogsgeweld heeft plaatsgevonden, toeslaan. Een spannende episode waaraan schr. veel bladzijden wijdt, vormt de inzet van de *Force Main Reserve* in het vak van het Senegalese bataljon in de tweede helft van april. Als commandant van deze Unifil-brandweer, waarvan Dutchbatt door zijn relatief zware bewapening de ruggegraat leverde, maakte hij de Libanese wild-westtaferelen van dichtbij mee. Duidelijk wordt in ieder geval welke vitale rol de twee tolken bij het bataljon vervulden.

Vier bijlagen completeren de uitgave, nl. een overzicht van de beschikbare verbindingsmiddelen, de tekst van de standaardbriefing, van de geweldsinstructie en een lijst met tekens, begrippen en afkortingen. Voor oud-Libanongangers wordt het feest der herkenning daarmee volledig.

Dit laatste is dan ook een belangrijke verdienste van dit sympathieke boekje, dat duidelijk thuishoort bij de eerste-generatie herinneringsliteratuur. In positieve bewoordingen wordt over het leven binnen, en het optreden van, de eigen militaire gemeenschap in den vreemde geschreven; kritische noten worden niet gekraakt. Dat schr. zich tot de eerste zes weken heeft beperkt, is dan ook verklaarbaar. Bij een beschrijving van de lotgevallen van Dutchbatt tijdens en onmiddellijk na de IDF-operatie *Peace for Galilee*, toen de spanningen hoog opliepen, zou deze aanpak immers moeilijk zijn vol te houden. Hoe dit ook zij, duizenden blauwe baretten zullen Bolderman dankbaar zijn voor de wijze waarop hij op herkenbare wijze een stukje persoonlijke geschiedenis tot leven heeft gebracht. De niet-ingewijde biedt het sfeerimpressies en een enkele *lesson learned*.

drs. P. H. KAMPHUIS (SMG/KL) ▶

Military man, family man

Crown property? door R. Jolly, 2e dr., 200 blz. Uitg.: Brassey's (UK), Londen, 1992. Prijs: £ 12,-. ISBN: 1.85753.005.5

De eerste editie van dit boek, in 1987, veroorzaakte in het Verenigd Koninkrijk grote beroering. Voor het eerst werden met een omgekende openheid de ernstige problemen en de sociale druk weergegeven waarmee een groot aantal beroepsmilitairen werd geconfronteerd. Zij dreigden ten onder te gaan aan de verplichtingen die voortvloeiden uit hun beroep én het feit dat ze in dienst van Koningin en vaderland stonden terwijl gezin en maatschappij ook steeds zwaardere eisen stelden. Waar lag de éérste prioriteit?

In het hedendaagse Verenigd Koninkrijk is de beroepskrijgsmacht voor veel Engelsen een maatschappij-in-een-maatschappij. De ontwikkelingen in de veiligheidssituatie sinds 1987 zullen uiteindelijk leiden tot nog méér fundamentele wijzigingen voor de krijgsmacht van het VK. Waren het eind jaren '80 met name ontwikkelingen buiten de krijgsmacht, de maatschappelijke ontwikkelingen, nu zijn het ontwikkelingen in de veiligheidssituatie, die moeten leiden tot veranderingen terwijl in de krijgsmacht de animo voor veranderingen niet erg groot is.

De lange-termijnconsequenties van de recente wijzigingen in de internationale veiligheidssituatie leiden ertoe dat een massale bedreiging van het grondgebied van het VK niet meer mogelijk wordt geacht. De nadruk zal meer komen te liggen op veiligheid dan op verdediging tegen een agressor. De militaire capaciteit van het VK is recent gebruikt in de Golfoorlog; de grootste offensieve actie die ooit onder de VN-vlag heeft plaatsgevonden. Voor de Britten een voorbeeld voor de wijze waarop hun krijgsmacht in de toekomst zou kunnen worden ingezet: in een VN-veiligheidsrol.

Een inzet zoals in de Golfoorlog stelt hoge eisen aan de Britse beroepsmilitairen. Voorts zijn militairen

niet slechts vechtmachines met kennis van strategie, tactiek en logistiek maar het is tevens een werkende gemeenschap, een duidelijke subcultuur in de Britse maatschappij.

De militaire maatschappij verzet zich echter tegen veranderingen. Geconfronteerd met enorme reducties en elkaar opvolgende bezuinigingsrondes keert de militaire gemeenschap in zichzelf; ze zal haar wonden likken, zich hergroeperen en waarschijnlijk nog meer richten op haar traditionele waarden. Hierdoor vervreemdt ze nog meer van de rest van de maatschappij.

Uit de optiek van de beroepsmilitairen wordt door volk en regering nogal wat van hen gevraagd. Velen stelden hun leven in de waagschaal tijdens de Falkland- en de Golfoorlog en na hun terugkeer konden ze constateren dat de bezuinigingen gewoon doorgingen. Eenheden met hun tradities, personeel en materieel werden zonder pardon opgeheven of gereduceerd. Het beroepspersoneel voelde zich verlaten, niemand is geïnteresseerd in hun welzijn terwijl zij wèl de kastanjes uit het vuur moeten halen.

Deze ontwikkelingen worden vanuit verschillende invalshoeken beschreven, waarbij de mening van de militairen en hun gezinsleden, in alle rangen en standen, d.m.v. interviews over het voetlicht wordt gebracht. De ontwikkeling vanaf de startmotivatie voor het militaire beroep (voor jonge vrijgezellen veelal de uitdaging tot het avontuurlijke) tot en met de carrièremotivatie van de meestal getrouwde beroepsmilitairen met een werkende echtgenote, een huishouding en soms zelfs het ouderschap, wordt treffend in beeld gebracht.

Een heel apart fenomeen in de Britse maatschappij vormen de *married quarters* voor de getrouwde beroepsmilitairen. Deze woonwijken kennen behalve de militaire hun eigen regels en voorschriften. Kenmerkend voor deze samenlevingsvorm is dat slechts de twee uitersten zich voordoen: je hoort erbij of niet. De indeling in een van deze twee groepen is direct gerelateerd aan de aanpassing aan de eigen regels en voorschriften van deze gemeenschap. De voordelen van zo'n mili-

taire gemeenschap worden uitvoerig belicht als het gaat om de opvang van een echtgenote met haar kinderen als de mannen zijn ingezet of uitgezonden. Vanuit de top van de krijgsmacht wordt deze vorm van personeelszorg gestimuleerd en er worden allerlei faciliteiten ter beschikking gesteld; bv. een informatiecentrum in de militaire gemeenschap dat voortdurend de ontwikkelingen in het inzetgebied bijhoudt en zorgt voor de achterblijvende gezinsleden, ook op juridisch en financieel gebied.

Speciale aandacht wordt besteed aan de mobiliteitseisen die aan de beroepsmilitairen worden gesteld. Voor hem zelf levert dat ogenschijnlijk niet zoveel problemen op. De echtgenote echter moet veelal haar baan opzeggen, de kinderen wisselen veelvuldig van school en de sociale contacten zullen zich veelal beperken tot militaire kennis. Steeds vaker besluiten echtparen tot een weekend-huwelijk (behoud van de baan van de echtgenote) en plaatsen hun kinderen op kostscholen waardoor er geen kostbare jaren verloren gaan als gevolg van het zittenblijven direct na een verhuizing.

Een interessant boek dat, d.m.v. diepte-interviews, een goed beeld geeft van de belevingswereld van de Britse beroepsmilitairen en zijn gezin. De moeite waard, juist nu de Nederlandse krijgsmacht zich opmaakt voor de omvorming tot een vrijwilligerskrijgsmacht.

G. J. BROEKS, maj int

Europe and naval arms control in the Gorbachev area

o.r.v. A. Fürst, V. Heise en S. Miller, 341 blz. Uitg.: Oxford University Press, Oxford, 1992. Prijs: £ 32,50. ISBN: 0.19.829152.3

Zoals niemand in 1986 vermoedde dat in 1989 een einde zou komen aan de Oost-Westconfrontatie, zo publiceerde de Amerikaanse marineleiding in een speciaal supplement van de *United States Naval Institute Proceedings* van januari 1986 een

ongeclassificeerde versie van een nieuwe, tegen de Sovjet-Unie gericht maritieme strategie. Het betrof hier een nationale strategie die de Amerikaanse president opties moest verschaffen om in een mondiaal te voeren conventionele oorlog de zwakke punten van het Sovjetrussische imperium te kunnen uitbuiten. Kort samengevat kwam die strategie erop neer dat de Amerikaanse marine door op mondiale schaal militair-maritieme druk op de Sovjet-Unie uit te oefenen, dat land zou dwingen zijn militaire middelen te spreiden. Hierdoor zou de Sovjet-Unie niet in staat zijn haar favoriete type van de korte, lokaal beperkte oorlog te voeren.

Die nieuwe strategie had een vooral declaratoir karakter, want over de uitvoerbaarheid ervan ontstond zich tussen deskundigen in de VS een forse discussie. Voor de toenmalige ambitieuze Amerikaanse minister van marine, John Lehman, was die strategie vooral een goede reden om een vloot van 600 schepen te bepleiten. Die doelstelling zou echter nooit worden gerealiseerd, want al spoedig deed de nieuwe secretaris-generaal van de communistische partij van de Sovjet-Unie, Gorbatsjov, van zich spreken. Vooral zijn in december 1988 in de Algemene Vergadering van de VN aangekondigde forse reducties in de Sovjetrussische strijdkrachten en wapensystemen gaven een belangrijke impuls aan het wapenbeheersingsproces.

Zowel bij de CSE- als CSBM-onderhandelingen drong de Sovjet-Unie, vooral vanwege de nieuwe Amerikaanse maritieme strategie, sterk erop aan daarbij ook vlootstrijdkrachten te betrekken. Zij beschouwde het Amerikaanse vermogen vanuit zee macht op het land te laten gelden als een belangrijke bedreiging van haar grondgebied. In de ogen van de Sovjet-Unie waren namelijk de amfibische strijdkrachten, de vanaf vliegkampschepen opererende vliegtuigen en de kruisraketten van de VS wel degelijk in staat in een wereldomvattende conventionele oorlog het gevecht naar het grondgebied van de Sovjet-Unie te verplaatsen (*take the fight to the enemy*). Een ander bezwaar van de Sovjet-Unie

betrof het naar haar mening destabiliserende karakter van vlootstrijdkrachten. Anders gezegd: wanneer schepen met een groot destructievermogen zich dicht bij elkaar bevinden, kan dat tot een „premie op haast” leiden. Ten slotte voerde zij aan dat het niet overgaan op maritieme wapenbeheersing tot een geldverslindende wapenwedloop leidde. De VS verklaarden zich echter een geharnast tegenstander van maritieme wapenbeheersing. Steeds voerden zij daarvoor drie argumenten aan. In de eerste plaats vormen de VS een eiland dat uiteindelijk voor zijn „economisch overleven” afhankelijk is van de zee. In de tweede plaats zijn de belangen van het land wereldomvattend en heeft het betrekkingen met meer dan veertig landen, waarvan er slechts twee buurlanden zijn. Ten slotte wordt, naarmate de Amerikaanse strijdkrachten zich uit Europa gaan terugtrekken, het belang van de beveiliging van de zeeverbindingen over de Atlantische Oceaan alleen maar groter. Een en ander leidde bij de wapenbeheersingsbesprekingen steeds weer tot een patstelling.

Over maritieme wapenbeheersing verschenen bij het Stockholm International Peace Research Institute (Sipri) reeds eerder *Superpowers at sea; an assesment of the naval arms race* (1989) en *Security at sea; naval forces and arms control* (1990). Beide boeken plaatsten maritieme wapenbeheersing in een mondiale context en waren voornamelijk geschreven vanuit het perspectief van de VS en de SU.

Het onderhavige boek bevat bijdragen die maritieme wapenbeheersing vooral vanuit een Europese invalshoek benaderen. In ieder hoofdstuk staan daarbij drie vragen centraal: 1. welke rol kan maritieme wapenbeheersing in de belangen en percepties van Europese staten spelen? 2. welke zijn de kansen en hindernissen voor maritieme wapenbeheersing in Europa? en 3. welke veiligheidsproblemen zouden kunnen worden opgelost en welke zouden door maritieme wapenbeheersingsmaatregelen kunnen ontstaan? De beantwoording van deze vragen is verdeeld over drie maritieme re-

gio's: de Noorse Zee, de Baltische Zee en de Middellandse Zee.

Het boek is gebaseerd op voordrachten die in twee afzonderlijke conferenties in oktober 1990 aan de orde kwamen. Zoals bekend, zou het na de ondertekening van het CSE-verdrag in november 1990 echter vrij stil worden op het gebied van conventionele-wapensbeheersing. Los van onderhandelingen zijn vele staten na het einde van de Koude Oorlog eenzijdig hun wapenarsenalen gaan reduceren. Het onderwerp maritieme wapenbeheersing is daarbij ook vrijwel van de politiek-militaire agenda verdwenen. Deze uitgave heeft dan ook voornamelijk historische waarde, maar dat is in de nieuwe internationaal politieke situatie al gauw het lot van menig boek over veiligheid. Los daarvan zijn in de goede traditie van het Sipri de bijdragen aan dit degelijke boek geschreven door een keur van deskundigen. Een boek dat zijn weg naar de specialist ongetwijfeld zal vinden.

mr. drs. C. HOMAN, kol marns

The international law of armed conflict

Personal and material fields of application, door E. Kwakwa, 224 blz. Uitg.: Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 1992. Prijs: f 150,-. ISBN: 90.7923.1558.8

Een doctoraalscriptie over het humanitaire oorlogsrecht groeide uit tot een echt boek. Deze opmerking is niet cynisch bedoeld, want een student wint niet zo vaak de Paul Reuter Prize van het Internationale Comité van het Rode Kruis. De kracht van het boek ligt overigens in het feit, dat schr. zijn aandacht heeft geconcentreerd op een beperkt aantal hoofdonderwerpen. Die capita van het humanitaire oorlogsrecht worden door hem dan ook diepgaand doorgespit, waarbij hij niet schuwt de informatie uit de meest recente conflicten al meteen op te nemen en van een kritische beoordeling te voorzien.

Dit concentreren op enkele deelonderwerpen maakt het boek echter wel minder interessant voor wie bre-

dere informatie heeft. Verder is het een typisch Amerikaans juridisch produkt, voorzien van een zodanig groot aantal (zeer) uitgebreide voetnoten (775!), dat het lezen meer een hinkstapsprong-oefening wordt. Om in militaire termen te spreken: het zwaartepunt ligt, zoals de titel terecht vermeldt, op de gebieden waarin het humanitaire oorlogsrecht toepasselijk is: *the scope of application*. En wel waar het de conflicttypen uit het crisisspectrum betreft die van zodanige aard en omvang zijn, dat het humanitaire oorlogsrecht van toepassing kan worden geacht; de nieuwe regels betreffende de combattanten, de guerrillastrijders en de huurlingen, en het gebruik van repesailles om de nakoming van de regels af te dwingen. Ten aanzien van deze hete hangijzers pakt schr. de materie onbeschroomd aan en dat is nog maar zelden gezien. Hij geeft een kritische beschouwing van de niet-juridische maar uitgesproken politieke uitbreiding van het werkingsgebied van de Geneefse Protocolen van 1977 tot Nationale Bevrijdingsbewegingen, strijd tegen koloniale overheersing, opstand tegen vreemde bezetting en verzet tegen racistische regimes. Hij gaat daarbij uitgebreid en diepgravend in op de recente of nog steeds actuele oorlogsrechtelijke status van de Swapo in Namibië en van het ANC in Zuid-Afrika. Hij schetst indringend de in de Geneefse conferentie doorgedrukte schijnoplossing om de positie van de guerrillastrijder te verbeteren en de ondanks de internationale regelgeving in de praktijk nauwelijks verbeterde status van de huurling.

Schr. begeeft zich ook op het – na de dissertatie van Kalshoven nauwelijks betreden – terrein van de repesaille als een afdwingingsmiddel voor een correcte nakoming van de internationale voorschriften en geeft op dit punt een goede diepgravende analyse van de actuele situatie. Hij stelt o.m. dat er wel degelijk nog steeds redelijk adequate mogelijkheden bestaan om d.m.v. repesailles tegen een de regels schendende tegenstander op te treden. Alle hoofdstukken worden uiteraard afgesloten met conclusies en aanbevelingen.

Samenvattend: een kwalitatief goed boek, geconcentreerd op enkele relevante capita uit het humanitaire oorlogsrecht. Voor de algemene lezer moeilijk leesbaar, voor de gespecialiseerde jurist evenwel bepaald een aanwinst.

mr. E. L. GONSALVES, kol mjd b.d.

World inventory of plutonium and highly enriched uranium 1992

door D. Albright, F. Berkhout en W. Walker, 272 blz. Uitg.: Oxford University Press/Sipri, Oxford, 1993. Prijs: £ 25,-. ISBN: 0.19.829153.1

Twee Amerikaanse en een Britse expert hebben dit overzicht opgesteld van de wereldvoorraden plutonium en hoog-verrijkt uranium (uranium, voor meer dan 20% bestaande uit de isotoop U^{235}), materialen voor nucleaire explosieven. Open gegevens omtrent de productie, de opslag en de verspreiding van deze materialen zijn slechts zeer beperkt voorhanden. De meeste gegevens moeten langs indirecte weg worden verkregen. Daarvan wordt in dit overzicht zo degelijk verantwoording afgelegd, dat de lezer een goed inzicht krijgt in de mogelijke onnauwkeurigheid van het aangeboden cijfermateriaal. Dat inzicht is zeker nodig voor wie dit overzicht als een inventarisatie wil beschouwen. De verantwoording en de vele tabellen en grafieken die het overzicht vormen, maken het boek niet altijd gemakkelijk leesbaar voor wie in meer algemene informatie is geïnteresseerd. Toch is die wel degelijk aanwezig. De schrs beklemtonen juist het belang van hun overzicht als een eerste stap in een proces van verdere informatieverwerving en verdere acties. Informatie omtrent de omvang en de lokatie van voorraden van genoemde materialen is van groot belang voor de internationale veiligheid. Daarbij worden vier aspecten onderkend.

Het eerste is dat van de regionale nucleaire proliferatie, de pogingen van sommige landen, zoals Irak en Noord-Korea, tot verkrijging van ma-

teriaal voor hun startende nucleaire programma's. Het tweede is dat van de nucleaire ontwapening, die uiteindelijk zal resulteren in het ontmantelen van duizenden gevechtssladingen. Een precieze inventarisatie is nodig om de opslag, de afvoer of het hergebruik van de vrijkomende nucleaire materialen te kunnen beheersen en controleren. De bescherming van deze materialen en de onbeschikbaarheid ervan voor militair hergebruik moeten worden gegarandeerd. Het derde aspect is dat van de controle op verbruikte nucleaire brandstof uit kernreactoren. Een deel daarvan zal opgeslagen blijven, een toenemend deel zal worden opgewerkt tot plutonium met als gevolg een toeneming van de internationale circulatie van dit materiaal. Het vierde aspect is dat van de ontwikkeling van de sluikhandel in splijtbaar materiaal met de daaraan verbonden risico's van proliferatie van kernwapens en van nucleair terrorisme. Voor een beheersing van die risico's is controle op zelfs kleine hoeveelheden splijtbaar materiaal noodzakelijk. Controle op productie, opslag en transport van nucleair materiaal is bovendien noodzakelijk i.v.m. de daaraan voor het milieu verbonden risico's.

Met deze aspecten als uitgangspunten is dit overzicht samengesteld in een poging te achterhalen wat wel en wat niet bekend is omtrent de in de wereld aanwezige voorraden plutonium en hoog-verrijkt uranium (*highly enriched uranium*: HEU). Daarbij worden antwoorden gezocht op de volgende vijf series vragen.

1 Hoeveel plutonium en HEU hebben de kernwapenmogendheden voor militaire doeleinden geproduceerd? Hoeveel daarvan bevindt zich in, resp. buiten kernwapens? Hoeveel daarvan komt vrij bij de ontmanteling van kernwapens?

2 Hoeveel plutonium bevindt zich in bij kernenergieopwekking verbruikt materiaal? Hoeveel zal daaraan in de komende 20 jaar worden toegevoegd?

3 Hoeveel plutonium is onttrokken aan voor civiele toepassingen verbruikt nucleair materiaal? Hoeveel kan in de komende 20 jaar worden onttrokken en hergebruikt? Hoeveel

HEU is aanwezig voor civiel gebruik?

4 Hoeveel plutonium en HEU is buiten internationale controle om geproduceerd in niet-kernwapenmogendheden? Hoeveel daarvan kan zijn bestemd voor onaangekondigde kernwapenprogramma's?

5 Welke belangrijke informatie is nog nodig alvorens een volledig beeld van de plutonium- en HEU-voorraden kan worden verkregen?

Hieruit blijkt weer het belangrijkste doel van dit boek: het presenteren van kwantitatieve gegevens. Deze worden aangeboden in de vorm van cijfermateriaal en statistieken, met aanduiding van de onnauwkeurigheid van die gegevens. Het is voor het eerst dat deze gegevens voor de gehele wereld als één geheel worden gepresenteerd. Het belang ervan schuilt in de politieke consequenties die daaruit kunnen worden getrokken. Daarbij kunnen twee niveaus worden onderscheiden.

– Het politieke belang van de in verschillende landen aanwezige voorraden is gelegen in de bedoelingen en de mogelijkheden van die landen, in de bewegingsvrijheid die die landen wordt toegestaan, in hun binnenlands-politieke toestand en in hun positie in de internationale rangorde. Dit niveau blijft onbesproken.

– Op een ander politiek niveau liggen de volgende vraagstukken. Lacunes in informatie omtrent deze belangrijke materialen moeten worden opgevuld, zodat de volledige informatie op internationaal niveau kan worden geregistreerd en geactualiseerd. Activiteiten op dit punt, die plaatsvinden in het kader van Euratom, de IAEA (*International Atomic Energy Agency*) en het Non-proliferatieverdrag (1968), zijn per definitie onvoldoende. Hoeveelheden plutonium en HEU in de grootte-orde van honderden tonnen zullen de komende jaren vrijkomen uit verbruikte reactorbrandstof en als gevolg van ontwapening. Een strategie voor het beheersen van deze, vooral t.g.v. de ingezette ontwapening, verrassend grote materiaalstromen moet worden ontwikkeld. Dit overzicht heeft niet de pretentie voor deze problemen oplossingen te geven. Wel wordt de problematiek in detail uit-

gewerkt en ondersteund aan de hand van de verzamelde kwantitatieve gegevens, resp. het ontbreken ervan.

Het boek is voorzien van een uitgebreide begrippenlijst met duidelijke definities, een afkortingenlijst en een trefwoordenregister. Literatuurverwijzingen, gezien de aard van het onderwerp beperkt, zijn in voetnoten in de tekst opgenomen. Deze deeglijke studie heeft geleid tot een produkt dat in eerste instantie is bestemd voor wie zich serieus in de materie wil verdiepen. De meer algemeen geïnteresseerde lezer kan er veel wetenswaardig vinden maar hem zal het wat moeite kosten om altijd door de bomen het bos te blijven zien. Die moeite wordt echter beloond met verrassende inzichten.

prof. ir. M. A. W. SCHEFFELAAR

Als een goet instrument

40 jaar strepen, sterren en balken, door L.P. van Oppen, 176 blz., geïll. Uitg.: Het Spectrum, Utrecht, 1993. Prijs: f 49,90.

ISBN: 90.74246.03.6

De titel van dit boek (een regel uit de tweede strofe van het Wilhelmus) geeft in feite kort en krachtig aan waarover het gaat: de (opbouw van de) Nederlandse krijgsmacht. Schrijver, genm (b.d.) en (tevens) van 1980 tot 1992 columnist in het *Algemeen Dagblad*) laat in de proloog over zijn bedoelingen geen misverstand bestaan. Uit de ontwikkeling van de krijgsmacht zoals zich die van vóór de Tweede Wereldoorlog tot op heden heeft voltrokken valt voor haar toekomstige ontwikkeling lering te trekken. Er staat thans, zo stelt hij, een Nederlandse krijgsmacht die er mag zijn. Nu, in 1993, staat de Nederlandse krijgsmacht opnieuw voor de taak zich grondig aan gewijzigde omstandigheden aan te passen. Aan degenen aan wie deze taak thans is toevertrouwd draagt hij dit boek dan ook op.

Wie denkt dat er, gelet op de uiterst serieuze opdracht in dit boek, sprake is van een behoorlijk zwaar stukje lectuur kan worden gerustgesteld. In een vloeiende stijl en voorzien van

de nodige humor beschrijft de auteur aan de hand van de militaire loopbanen van drie officieren die het tot generaal brengen, de ontwikkeling van met name de KL in de periode vanaf de Tweede Wereldoorlog tot (vrijwel) de situatie van vandaag de dag. Hoewel de drie hoofdpersonen uit het boek fictieve personen zijn, zijn de beschreven situaties voor velen die enigszins met de historie van de KL bekend zijn, zonder enige twijfel herkenbaar. De levensverhalen van de drie hoofdpersonen, die elkaar uiteraard ook kruisen, knopen als het ware de stukjes geschiedenis heel logisch aan elkaar. Zo komen o.a. het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog, de opbouw van de Nederlandse krijgsmacht daarna, Nederlands-Indië en de Expeditionaire macht, de NAVO, de Cuba-crisis, de VVDM, en nog vele andere voor de Landmacht zo kenmerkende gebeurtenissen aan de orde.

Schr. schroomt niet de drie hoofdpersonen vooral ook van hun menselijke kant te laten zien. Uit hun levensloop blijkt dat ze lang niet altijd platgetreden paden hebben begaan. Hun twijfels, overtuigingen en nieuwe ideeën komen ruimschoots aan bod. Zo wordt regelmatig ook aan de mening van de echtgenote of partner van de hoofdpersonen aandacht besteed. De beschreven situaties zullen menig officier bekend voorkomen. Vat men het geheel samen dan kan niet anders worden gesteld dan dat hier op een zeer leesbare, soms zelfs humoristische, wijze een stukje geschiedenis van de KL wordt beschreven. Velen zullen in de geschetste situaties niet alleen de geschiedenis herkennen, maar ook veel van hetgeen thans nog aan de orde is. Voorts is er m.b.t. veranderingen in de krijgsmacht vanuit het boek een opmerkelijke parallel te trekken tussen het verleden en de situatie van vandaag.

Het boek is zonder twijfel een aanrader voor al wie zich met het lot van de krijgsmacht verbonden voelt. Het is echter ook een boek dat zich, zoals dat heet, „met een glimlach laat lezen”. Mede gelet op het laatste verdient het boek overigens ook een breder lezerspubliek.

drs. G. J. C. ROOZENDAAL, kol mpsd ▶

REGELS VOOR KOPIJ- VERZORGING

Ten einde bij de verwerking van kopij door redactie, produktieafdeling en zetterij onjuistheden en tijdverlies te vermijden en de eindcorrectie zo nodig — bij tijdgebrek — door anderen dan de auteur te laten verrichten, is het gewenst, dat aangeboden kopij zoveel mogelijk een uniform uitvoeringskarakter heeft en geen ruimte laat voor onjuiste interpretatie. Daartoe dient de kopij aan enkele normen te voldoen. Om dit te bereiken zijn hieronder enkele aanwijzingen samengevat om auteurs te informeren omtrent de meest doelmatige uitvoering van kopij.

De auteurs wordt dringend verzocht de omvang van hun artikelen zoveel mogelijk te beperken. Zulks komt de leesbaarheid van hun bijdrage alsmede de variatie van de inhoud van ons maandblad ten goede. Als richtlijn kan men uitgaan van een gemiddelde van 6 blz. zónder, tot 8 blz. mèt illustraties. Een pagina telt ca. 800 woorden; dit komt globaal overeen met 2 bladen A4, getypt met ruime marge en 1½ regelafstand.

1. MANUSCRIPT

1.1. Tekst

- a. Boven de titel (men houde deze kort): naam auteur met evt. academische titel; daaronder rang of functie.
- b. Kopij typen met anderhalve of dubbele regelafstand.
- c. Marge ca. 5 cm.
- d. Pagina's bovenaan doorlopend nummeren.
- e. Bij latere tussenvoeging van pagina's: nummer van voorgaande pagina, gevolgd door letter (a, b, . . .).
- f. Spelling: voorkeursspelling (Van Dale / Woordenlijst Spelingscommissie).
- g. Opnieuw typen van een pagina aanbevolen in geval van veel doorhalingen/wijzigingen/correcties.

1.2. Tabellen

- a. Niet in tekst opnemen, doch op aparte pagina('s) aan het slot toevoegen.
- b. Doorlopend nummeren en nummer boven tabel plaatsen (Tab. 1, Tab. 2, enz.)
- c. Daarachter evt. titel(s) van tabel(len).
- d. In de tekst verwijzingen naar desbetreffende tabel(len) opnemen (nummer).
- e. Tabel-indelingen uitsluitend met horizontale lijnen.
- f. Tabellen dienen niets anders te bevatten dan letters/woorden en/of cijfers.

1.3. Literaturopgaven

- a. Samen te vatten aan het slot, onder kopje Literatuur.
- b. Literaturopgaven nummeren in volgorde van vermelding in artikel.
- c. Verwijzingen in de tekst d.m.v. desbetreffende nummer tussen rechte haken: [ ], achter naam schrijver of citaat.
- d. Vermelding tijdschriftartikelen in literatuurlijst als volgt: Auteur — Tijdschrift jaargang(jaar)(nummer)blz. Voorbeeld: 3. F. J. van Doorn — Mil. Spect. 140(1971)(4)170.
- e. Vermelding van boeken: Auteur — Volledige titel. Uitgever, plaats (jaar)blz. (Vermelding blz. facultatief). Voorbeeld: 7. A. Etzioni — De moderne organisatie. Spectrum, Utrecht (1970)36.
- f. Vermelding brochures: Auteur — Titel brochure. Uitgever of firma, plaats (jaar)blz. (paginacijfer facultatief). Voorbeeld: P. van Duyn — Toepassingen van infrarood. N.V. Fictief, Den Dam (1971)4.
- g. In literaturopgaven is vermelding van titulatuur e.d. bij auteursnamen niet gebruikelijk.

h. Afkorting tijdschrifttitels volgens richtlijn NEN 782

i. In dien in een artikel niet expliciet naar de literatuur wordt verwezen, kan nummering van de opgaven achterwege blijven.

1.4. Voetnoten

- a. Deze beïnvloeden de leesbaarheid van een artikel ongunstig en dienen zoveel mogelijk te worden vermeden.
- b. Indien gebruik van enkele voetnoten onvermijdelijk is, dan per artikel doornummeren (dus niet per pagina) in met ¹ beginnende reeks.
- c. Voetnootcijfers in de tekst, bij voorkeur ná desbetreffende zin, een halve regel hoger typen, zónder haken: ¹.
- d. De voetnoten zélf, ook met voorin het cijfer een halve regel hoger, kunnen aan het slot, na evt. literatuurlijst, worden getypt (bij opmaak komen ze zoveel mogelijk onder de kolom(men), waarin de verwijzing staat).

2. ILLUSTRATIES

2.1. Foto's

- a. Foto's zwart-wit, glanzend: formaat liefst 9 × 12 of 13 × 18 cm (geen kleurenfoto's of diapositieven).
- b. Op de achterzijde vermelden: Mil. Sp./naam auteur/nummer waarmee in tekst naar de afbeelding wordt verwezen.

2.2. Tekeningen

- a. Geheel in Oostindische inkt, op calqueer- of wit tekenpapier; papierformaat max. ca. 25 × 35 cm. Inschriften niet typen (zie ook pt 2.3.).
- b. Letters/cijfers m.b.v. sjablonen zo groot tekenen, dat bij verkleining van tekening tot kolombreedte (ca. 7,5 cm) letter/cijferhoogte ten minste 1 mm is (in uitzonderingsgevallen kunnen grote tekeningen worden gereproduceerd over 1½ of 2 kolom = ca. 10 of 15 cm; max.-hoogte ca. 22 cm).
- c. In plaats van getekende sjabloonletters kunnen ook plak/afwrijfletters worden toegepast, waarvoor dezelfde maatsnormen gelden.
- d. Wanneer het zwart-witcontrast optimaal is, zijn scherpe lichtdrukken op wit papier ook bruikbaar.
- e. Calqueerpapier alleen éénzijdig gebruiken.
- f. Millimeterpapier maakt reproductie onscherp, tenzij de liniëring lichtblauw is; bij reproductie vervalt deze liniëring echter. ▶

g. Buiten het te reproducere vlak, boven of onder tekening vermelden: Mil. Sp. / naam auteur / nummer waarmee in tekst naar afbeelding wordt verwezen (zie ook pt. 2.3.).

h. Tekeningen vóór inzending goed controleren: in een eenmaal vervaardigde opname is correctie vrijwel onmogelijk.

2.3. Onderschriften/legenda's bij afbeeldingen

a. Nummering van foto's en tekeningen doorlopend en dóór elkaar.

b. Verwijzingen in de tekst met: afb. 1 t/m afb. . . .

c. Onderschriften bij afbeeldingen zijn essentieel; men volsta dus niet met een nummering.

d. Onderschriften, getypt, aan het slot van artikel opnemen (ná evt. literatuurlijst en voetnoten), in volgorde van, en mét nummering. Zij behoeven niet op de achterzijde van foto's vermeld, noch op tekeningen getekend. Dit geldt ook voor evt. legenda's bij tekeningen, die (getypt) onder desbetreffende onderschriften kunnen worden opgenomen.

e. Bevat een legenda tekens/symbolen die niet kunnen worden gezet, dan dient de gehele legenda in de tekening opgenomen (getekend).

2.4. Algemeen

Foto's en tekeningen nimmer in tekst opnemen, doch altijd los bijvoegen.

3. DRUKPROEF

a. Als regel ontvangt de auteur een drukproef ter correctie, alsmede genummerde afdrucken van evt. illustraties ter kennisneming.

b. Hiervan kan worden afgeweken op verzoek van auteur of bij ontbreken van voldoende tijd voor deze procedure.

c. Voor het corrigeren zoveel mogelijk gebruik te maken van officiële correctietekens volgens NEN 632.

4. MENINGEN VAN ANDEREN

4.1. Aantal exemplaren

Bijdragen voor de rubriek „Meningen van anderen” dienen in tweevoud te worden ingezonden.

4.2. Tijdstip inzending

Indien een reactie op een artikel uiterlijk 1 week na verschijnen van dat artikel in het bezit van de redactie is, kan ze in principe, samen met een evt. wederwoord, op de kortst mogelijke termijn worden gepubliceerd.

5. RUBRIEK VAKPERS

5.1. Titel

Deze dient een zo woordelijk mogelijke vertaling te zijn van de titel van het gerefereerde artikel.

5.2. Bronvermelding

Aan het slot van het uittreksel een bronvermelding opnemen, bevattende: Auteur — titel oorspronkelijk artikel. Naam tijdschrift jaargang(jaar)(nummer)blz. (zie ook pt. 1.3.d.).

6. BOEKBESPREKINGEN

6.1. Titelbeschrijving

Medewerkers, die van de redactie een boek ter recensie ontvangen, gelieven de bespreking te doen voorafgaan door een volledige titelbeschrijving, bevattende: Titel, auteur, aantal blz., aantal afb.*, aantal tabellen*. Uitgever, plaats, jaar. (Importeur v. Ned.*). Prijs. (*: voor zover van toepassing). ISBN-nummer. Voorbeeld:

Die Streitkräfte der siebziger Jahre

door dr. F. Wiener, 192 blz., 159 afb., 12 tab. Uitg.: J.F. Lehmanns Verlag, München, 1971. Prijs: DM 20,-, ISBN: ...

6.2. Honorering

In tegenstelling tot artikelen en andere bijdragen worden besprekingen niet gehonoreerd; recensent mag het besproken boek behouden.

7. BEWIJSNUMMERS

Iedere auteur ontvangt automatisch en zonder kosten 5 bewijsexemplaren van het nummer waarin zijn artikel is opgenomen.

Meer exemplaren à f 3,- per nummer te bestellen door storting/overschrijving op bankgiro 51 43 38 997 t.n.v. Militaire Spectator, Den Haag, bij de ABN-AMRO, Postbus 165, 2501 AP Den Haag (giro 71 12), onder vermelding van het gewenste.

8. HONORARIUM

Het auteurshonorarium voor artikelen bedraagt f 50,- per gedrukte pagina, incl. bijgeleverde, reproduceerbare illustraties, met een minimum van f 100,-. Voor de rubrieken Uit de vakpers en Meningen van anderen bedraagt het honorarium f 25,- per pagina.

9. NAAM, ADRES, GIRO/BANK AUTEUR

De auteur gelieve op de eerste pagina van zijn manuscript links bovenaan te vermelden: naam, adres en giro- of bankrekeningnummer.

10. KOPIJ-INZENDING, OVERLEG

Kopij te zenden aan: Redactie Militaire Spectator, p/a Defensieleergangen, MPC 16Y, Postbus 20701, 2500 ES Den Haag, tel. (015) 15 27 00.

Door auteurs, voor of tijdens het schrijven, gewenst overleg m.b.t. onderwerp, inhoud, mogelijkheid van plaatsing, gewenste omvang e.d. kan via evengenoemd adres plaatsvinden.

Overleg m.b.t. reproduceerbaarheid van illustraties, alsmede over drukproeven/correcties: opmaakredactie/productieafdeling, Min. v. defensie/E425, MPC 16Y, Postbus 20701, 2500 ES Den Haag (tel. (070) 3 18 68 67, de heer L. W. Krumbholz).

Kom op voor uw belangen!

NOV

De NOV, NEDERLANDSE OFFICIEREN VERENIGING, telt momenteel ruim 6600 leden. Toch zijn wij met dit, op zich verheugende, ledental niet tevreden. Daarom vragen wij diegenen onder u, officieren van de Nederlandse krijgsmacht, die nog geen lid zijn van onze vereniging, verder te lezen.

Waarom zou u lid worden van de NOV?

Bijvoorbeeld, omdat onze doelstellingen u aanspreken, want

.....

De NOV behartigt de collectieve en individuele belangen van haar leden

.....

De NOV staat voor een voor haar taken berekende en adequaat uitgeruste krijgsmacht, ook na de herstructurering

.....

De NOV zoekt naar oplossingen voor de problematiek van vrede en veiligheid

Of, omdat u zich kunt vinden in de manier waarop de NOV haar doelstellingen realiseert, zoals

.....

Door formeel en informeel overleg over de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden

.....

Door rechtstreekse contacten met de Minister, zijn Staatssecretaris en leden van de Volksvertegenwoordiging

.....

Door haar leden een uitstekend service-pakket aan te bieden

.....

Door altijd bereikbaar te zijn voor haar leden

Spreekt dit u aan en heeft u belangstelling gekregen voor de NOV?

.....

Mercedes-Benz dag en nacht paraat

Als het gaat om grote bedrijfszekerheid voor transporten van welke omvang dan ook, dan is Mercedes-Benz paraat. De grootste fabrikant van bedrijfswagens ter wereld weet als geen ander dat betrouwbaarheid en laag brandstofverbruik de wachtwoorden zijn als het gaat om efficiënt transport voor defensie.

Zowel chauffeurs als lading maken bij Mercedes-Benz kennis met comfort, wendbaarheid, veiligheid, levensduur en service. Alle voordelen zijn te vangen in twee veelzeggende woorden: Rijdend rendement.

Mercedes-Benz Nederland B.V., Reactorweg 25, 3542 AD Utrecht

Mercedes-Benz staat niet stil.